

Llibre Blanc de la participació de les famílies a l'escola

FUNDACIÓ
Fundació
JAUME
Jaume
BOFILL
Bofill

Informes breus #51

Llibre Blanc de la participació de les famílies a l'escola

Marta Comas Sàbat (directora), Carlos Abellán Cano, Ana Alcantud Torrent i Sandra Escapa Solanas

Llibre Blanc de la participació de les famílies a l'escola

Marta Comas Sàbat (directora)

Carlos Abellán Cano

Ana Alcantud Torrent

Sandra Escapa Solanas

Marta Comas Sàbat és educadora social i antropòloga. Dirigeix el projecte «Famílies amb veu» i treballa com a tècnica en l'àmbit de suport i innovació educativa del Consorci d'Educació de Barcelona.

Carlos Abellán Cano és antropòleg, mestre i investigador del projecte «Famílies amb veu».

Ana Alcantud Torrent és sociòloga i coordinadora d'activitats del projecte «Famílies amb veu».

Sandra Escapa Solanas és sociòloga. Actualment és coordinadora de recerca del projecte «Famílies amb veu» i professora del Departament de Sociologia i Anàlisi de les Organitzacions de la Universitat de Barcelona.

Aquesta publicació forma part del projecte «Famílies amb veu» de la Fundació Jaume Bofill, una iniciativa que vol conèixer i enfortir el moviment de famílies en l'entorn escolar. L'equip de «Famílies amb veu» està format per:

Mònica Nadal (cap de projecte)
Marta Comas Sàbat (directora)
Sandra Escapa (coordinadora de recerca)
Ana Alcantud (coordinadora d'activitats)
Carlos Abellán (investigador)
Judith Hidalgo (estudiant en pràctiques)
Judith Mulet (estudiant en pràctiques)
Antoni Simó Tomàs (estudiant en pràctiques)

Informes breus és una col·lecció de la Fundació Jaume Bofill en què s'hi publiquen els resums i les conclusions principals d'investigacions i seminaris promoguts per la Fundació. També inclou alguns documents inèdits en llengua catalana. Les opinions que s'hi expressen corresponen als autors.

Els *Informes breus* de la Fundació Jaume Bofill estan disponibles per a descàrrega al web www.fbofill.cat.

Primera edició: maig de 2014

© Fundació Jaume Bofill, 2014
Provença, 324
08037 Barcelona
fbofill@fbofill.cat
<http://www.fbofill.cat>

Aquest treball està subjecte a la llicència Creative Commons de **Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada (by-nc-nd)**: No es permet l'ús comercial de l'obra ni la generació d'obres derivades.

Autoria: Marta Comas Sàbat, Carlos Abellán Cano, Ana Alcantud Torrent i Sandra Escapa Solanas
Edició: Edicions Els Llums SL
Coordinació de continguts: Mònica Nadal
Disseny: Amador Garrell

ISBN: 978-84-15526-51-3
DL: B 9362-2014
Impressió: DC Plus

Índex

Resum	9
PRESENTACIÓ	11
1. MOTIVACIONS	19
El projecte «Famílies amb veu» en la gènesi del Llibre Blanc	21
Objectius i metodologia del Llibre Blanc	28
Una definició compartida de participació familiar a l'escola	29
2. DIAGNÒSTIC. LA MADURESA DEL SECTOR	33
Les deu coses que hem après amb el projecte «Famílies amb veu»	35
Aproximacions a diversos entorns educatius	59
· Escoles públiques de primària	60
· Instituts públics de secundària	62
· Centres privats concertats	64
· Moviments pedagògics alternatius	66
Els canals de participació a l'abast de les famílies	68
· A escala de centre educatiu	69
· A escala local	78
· A escala supralocal	81
· A escala internacional	83
3. DECÀLEG DE LES FAMÍLIES I L'ESCOLA: AGENDA COMPARTIDA DE LES FAMÍLIES	85
4. REPTES DE FUTUR PER A ENFORTIR EL SECTOR DE LES FAMÍLIES EN L'EDUCACIÓ	117
5. PERSONES QUE HI HAN PARTICIPAT	125

RESUM

Si bé és una evidència que la família juga un paper clau en l'educació dels infants, hi ha encara la creença que la seva implicació ha de ser de portes enfora, en l'espai de la llar, en les activitats extraescolars o bé fent una tasca d'acompanyament. La recerca que ha dut a terme el projecte «Famílies amb veu» juntament amb totes les aportacions que s'han recollit al llarg del procés participatiu ens ha permès fer una diagnosi i copsar expectatives i projeccions que trenquen aquest perjudici i demostren que pares i mares s'impliquen en la cura i l'acompanyament dels propis fills, però alhora s'organitzen, generen activitat associativa i aporten serveis i valor als centres educatius i al conjunt de la comunitat educativa. Les famílies conformen un sector que reclama ser reconegut com a tal, amb capacitat d'incidència no només en la pròpia escola sinó també en el camp de les polítiques educatives. El *Llibre Blanc de la participació de les famílies a l'escola* recull tres objectius: aportar evidència del pes de les famílies a l'escola, generar un discurs comú i consensuat sobre l'agenda que preocupa a les famílies en l'horitzó 2025, i traçar un full de ruta per a vertebrar el sector.

Presentació

«La Fundació Jaume Bofill, com a institució independent al servei de la producció de coneixement i d'iniciatives que contribueixin a millorar la qualitat i l'equitat de l'educació al nostre país, ha estat present en la gestació i fonamentació d'accions que, per la seva novetat o per no estar en l'agenda política o mediàtica del moment, ningú no apostava per aquestes, generant uns fonaments teòrics, un marc de consens entre els actors i una difusió de manera que el fet en qüestió esdevingués tema de projecció en l'opinió pública. Així va passar amb els primers estudis sobre interculturalitat, més endavant amb una qüestió fonamental com el rendiment de comptes i l'anàlisi comparatiu de dades com PISA, o apostant per propostes pedagògiques innovadores com van ser en el seu moment l'aprenentatge i servei, l'impuls a la lectura o les aliances d'escoles amb institucions tipus magnet. En aquests casos la Fundació ha estat el motor d'arrencada d'una proposta que més endavant ha caminat sola. En aquesta ocasió, i des de l'estiu del 2012, és el torn de les famílies. Responent a un dels eixos estratègics de la Fundació que proposa promoure la funció educadora de les famílies i la seva coresponsabilitat en el sistema educatiu, es va endegar el projecte «Famílies amb veu» que ha produït coneixement, discurs propi i línies de futur del sector famílies en l'educació. Amb la publicació del Llibre Blanc es presenten les conclusions d'aquest treball de diagnòstic i propostes, es posa una primera pedra d'un camí que han de recórrer els mateixos protagonistes. A partir d'aquí les federacions i moviments de famílies, equipades amb l'instrumental que ha produït la recerca, poden liderar un canvi substancial de les relacions família-escola, i millorar la qualitat democràtica de les polítiques educatives.»

Ismael Palacín, director de la Fundació Jaume Bofill

«El motiu pel qual hem apostat des de FAPAC pel projecte «Famílies amb veu» no és altre que el de posar en valor allò que fem diàriament, i en general sense fer massa soroll, les famílies a les escoles de Catalunya. Molts cops es parla de les famílies com un estudiós de l'antropologia parla de les tribus remotes. De fet parlen més en nom de les famílies experts, psicòlegs, psicopedagogs, i altres especialistes que les mateixes famílies interessades. «Famílies amb veu» trenca aquesta dinàmica de museïtzació de les famílies i gosa parlar amb elles, gosa reivindicar el seu paper social amb xifres de manera clara i contundent. Llàstima que en aquest tema també tinguem negociacionistes radicals que qüestionen sistemàticament el protagonisme de les famílies. De la mateixa manera que cal tota una tribu per educar un infant, calen tribus d'opinedors, experts i psicopedagogs per entendre com les famílies eduquen els seus fills.»

Àlex Castillo, president de FAPAC

«Quan les AMPA participen a l'escola, col·laboren amb ella, treballen per la cohesió de les famílies i ajuden a crear comunitat educativa, estan donant valor afegit al seu centre. Però aquest treball resta sovint en segon terme i se'n parla poc. «Famílies amb veu» ens ha mostrat que hi ha moltes persones que treballen voluntàriament per aconseguir millorar la qualitat de la seva escola i alhora la del país, ha de servir de reconeixement públic a totes elles i ha d'esperonar a altres famílies i a les federacions a continuar treballant en el camí de la participació.»

Mercè Rey, presidenta de CCAPAC

«Pertànyer a una AMPA vol dir implicar-se des del primer moment en l'escola que hem triat per portar-hi els fills; tenir present que família i escola treballem plegats —som coresponsables— i que els nois i noies rendeixen millor si les famílies som presents al centre; que l'èxit d'una escola és fruit de la tasca dels docents i l'equip directiu, però també de les famílies; que participar té tot el sentit del món i ens fa sentir útils i satisfets; que l'escola no és un lloc per deixar-hi els fills, sinó un lloc per construir plegats. Pertànyer a una AMPA vol dir formar part activa de la comunitat educativa, participar de la societat i potser, fins i tot, vol dir millorar el món on vivim. Les federacions d'AMPA —ara més que mai— són un marc unitari necessari de reforç,

serveis i reflexió per a l'elaboració de propostes de dimensió nacional, alhora que una bona eina per a l'acció conjunta.»

Pere Farriol, portaveu de FAPAES

«Des de fa més de 30 anys, la FAPEL existeix per tal de fer dels pares i mares els protagonistes de l'educació dels seus fills i filles, juntament amb els mestres i amb l'escola. El projecte «Famílies amb veu» el fem nostre des d'aquesta perspectiva. La família, quan tria de debò el seu projecte educatiu, es vincula amb l'escola, i la seva veu es fa sentir perquè ella és la primera responsable de l'educació. Tot i que estem encara immersos en una crisi global, hem de creure i confirmar que famílies i mestres, junts i en la mateixa direcció, tenen molt a dir en la millora de la nostra societat. Volem donar tot el nostre suport a aquest Llibre Blanc sobre la implicació de les famílies, i estem segurs que en el futur podrem aportar encara més, tant per afinar les dades, com per esperonar les famílies per tal que siguin veritablement un motor de canvi i millora en el sistema educatiu.»

Josep Manuel Prats, president de FAPEL

«Només es pot veure la participació i la implicació dels diferents estaments que conformen la comunitat educativa (famílies, professionals i alumnat) com una oportunitat ineludible de millora de la qualitat de l'educació del país. Hem de superar, des dels centres, el temor a l'intervencionisme i, posant els límits professionals necessaris, acostar al màxim la veu de les famílies, els professors, els alumnes, els agents socials, etc. al servei d'una visió més polièdrica, més actualitzada i menys endogàmica de l'escola. Hem de fomentar una missió compartida dels projectes educatius i de les singularitats que han de fer excel·lir l'educació.»

Oriol Blancher i Pach, president de l'AEC

«La participació de les famílies a l'escola, vol dir: 1) ajudar a potenciar el bon fer d'aquelles persones que estan hores amb els nostres infants: els mestres; 2) aju-

dar els mestres perquè els nostres infants facin més seus hàbits, coneixements i valors essencials de convivència: respecte, tolerància, estimació, treball compartit, acceptar les diferències, i tot els aspectes que vulguem afegir; i 3) aprendre dels nostres fills i filles que l'escola és divertida i que val la pena fer-ne un espai comú on tots ens podem conèixer, compartir i divertir-nos. La participació no és res més que TREBALLAR PELS NOSTRES FILLS I FILLES, i també pels de les altres famílies. La participació no és només per uns quants, és per tots i totes.»

Montserrat Vilalta, mare de l'INS La Sedeta de Barcelona

«Partint de la preocupació que tenen les famílies per l'educació dels seus fills i filles i les ganes de poder fer la seva aportació al sistema educatiu, les AMPA esdevenen veritables escoles de ciutadania. Són l'espai ideal per engegar projectes amb vocació comunitària que van més enllà del benefici individual.»

Elisenda Guedea, mare de l'INS Jaume Almera de Vilassar de Dalt

«La participació de les famílies cal entendre-la no com una fi en si mateixa, sinó com un mitjà, un mecanisme de transformació de les accions educatives en base a la col·laboració i a la coresponsabilitat entre els diferents agents de la comunitat educativa del centre. Segurament ja no es tracta únicament d'una participació perquè els centres educatius consultin les seves prioritats, sinó una participació que asseguri —involucrant— la diagnosi i la priorització, l'aportació conjunta de recursos, la implementació de les accions i la seva avaluació dins del marc dels Projectes Educatius de Centre. Cal posar l'accent en estratègies per l'empoderament de les famílies tant dins dels centres, com també dins del marc educatiu de les ciutats. L'acció educativa va més enllà de l'acció instructiva o escolar i les famílies poden tenir un important paper en la creació de sinèrgies dins dels diferents àmbits d'intervenció educativa. El Llibre Blanc pot ser un bon instrument per avançar en aquesta línia.»

Lluís Carol Andrés, cap de l'Àrea de Serveis Personals
de l'Ajuntament de Barberà del Vallès

«Per poder educar en una societat tan complexa i canviant com l'actual, avui és imprescindible la implicació de tots els agents per construir models educatius coherents i compartits. En aquest procés, les famílies hi tenen un paper cabdal. La inclusió de les famílies en els processos de participació i decisió dels diferents projectes educatius és un camí cap a la confiança, la complicitat i la construcció comuna de models educatius que afavoreixen la implicació i la coherència en l'educació dels nostres infants.»

Jordi Musons, director de l'Escola Sadako de Barcelona

«La complicitat entre els equips docents i les famílies és la clau de l'èxit educatiu. En el nostre centre, aquesta complicitat forma part del mateix projecte. L'educació acaba penetrant en el si de la família i no es veu com quelcom extern a nosaltres i en mans d'uns estranys, sinó com a part important i integrada de la mateixa vida i del procés de creixement dels nostres fills. No es tracta tant de participació, sinó de creació d'una comunitat educativa. Aquesta complicitat requereix, però, uns límits, que no són més que els que necessitem per conviure en societat, el respecte a l'altre i a la seva circumstància com a valor fonamental.»

Ruth Fontelles, mare de l'Escola dels Encants de Barcelona

① Motivacions

EL PROJECTE «FAMÍLIES AMB VEU» EN LA GÈNESI DEL LLIBRE BLANC

«Famílies amb veu» és una iniciativa de la Fundació Jaume Bofill que sorgeix de la constatació de la manca de reconeixement que reben els pares i mares d'alumnes a Catalunya com a part interessada i agent social legítim en el sistema educatiu. El projecte parteix de la idea que les famílies, a més d'implicar-se a títol individual en l'educació dels propis fills i filles, estan aportant recursos i iniciatives al sistema educatiu sense els quals les escoles no podrien dur a terme l'oferta actual. Però, malgrat aquesta aportació estructural al sistema, les famílies no estan rebent el reconeixement ni l'espai de participació democràtica que els correspondria com a part interessada que són del sistema educatiu, tant en l'àmbit de centre com pel que fa a les polítiques educatives locals o de país.

La societat del segle XXI s'enfronta, entre altres debats, al de l'educació. D'uns anys ençà, experts, acadèmics i polítics apropen posicions respecte cap a on ha d'anar l'educació en l'horitzó 2030 per tal d'adequar allò que aprenen els nois i noies a l'escola amb les exigències de la societat contemporània marcada per l'acceleració dels canvis tecnològics, la globalització, les estructures relacionals fluïdes i la crisi dels valors i de les institucions tradicionals, per citar només alguns dels grans reptes que ha d'afrontar l'escola avui. En aquest context, la societat civil, representada especialment amb la veu dels pares i mares d'alumnes en edat escolar, s'ha d'autoritzar com a veu legitimada per a participar en aquesta construcció col·lectiva de

l'educació de les generacions futures i ho ha de fer canalitzant aquelles qüestions més significatives des de la perspectiva de sector.

Per a enfortir-se i presentar-se a l'escena pública com a sector amb capacitat de lideratge, tal com han fet pares i mares d'alumnes en altres països¹, hi ha tres estratègies paral·leles:

- **La recerca**, per tal de mostrar l'aportació que fan pares i mares a l'educació i orientar de manera fonamentada els reptes de futur i les perspectives més globals. En aquest sentit «Famílies amb veu» ha dut a terme tres recerques: una sobre la participació de les famílies a les AMPA, una per conèixer com participen les famílies segons les seves característiques, i una prospectiva del paper de les famílies als consells escolars.
- **La dimensió política**, basada en la construcció col·lectiva d'un discurs, realitzant trobades intersectorials, agrupant famílies de tots els contextos i de totes les tipologies d'escola, posant-les en contacte amb els directius de l'educació i amb agents de l'entorn, i construint de baix a dalt un diagnòstic compartit, una prioritització de temes clau i unes propostes sobre com millorar la participació de les famílies en el sistema educatiu. Aquesta vessant és la que ha abordat el projecte «Famílies amb veu» amb el procés participatiu i la redacció del Llibre Blanc.
- **L'opinió pública**, a través de la difusió de les troballes, propostes, bones pràctiques i controvèrsies, amb l'objectiu de fer-se un lloc de visibilitat en l'escena pública a través dels mitjans de comunicació: «si es parla de nosaltres, començarem a existir, i deixarà de ser impossible menystenir-nos en debats clau de les polítiques educatives». Per aquest motiu «Famílies amb veu» ha dut a terme una estratègia de comunicació que ha afavorit la transferència i divulgació dels resultats del projecte als pares i mares i altres agents implicats.

1. La referència més clara és la de «People for education» de Canadà: <http://www.peopleforeducation.ca/>.

A partir d'aquestes tres estratègies, «Famílies amb veu» es dissenya com un projecte de recerca-acció per a potenciar el paper de les famílies en el sistema educatiu, que compta amb la col·laboració i complicitat de les principals federacions de pares i mares d'alumnes de Catalunya:

- Federació d'Associacions de Mares i Pares d'Alumnes de Catalunya (FAPAC).
- Confederació Cristiana d'Associacions de Pares i Mares d'Alumnes de Catalunya (CCAPAC).
- Federació d'Associacions de Pares d'Alumnes d'Ensenyament Secundari de Catalunya (FAPAES).
- Federació d'Associacions de Mares i Pares d'Escoles Lliures de Catalunya (FAPEL).
- Agrupació Escolar Catalana (AEC), que de moment no té una federació d'AMPA constituïda en paral·lel.

Els presidents o presidentes, juntament amb els equips tècnics d'aquestes federacions, es van constituir com a Grup Motor del projecte el setembre del 2012 i han orientat els objectius i les línies de treball sempre amb la voluntat d'acabar articulant una plataforma unitària que fes d'altaveu d'aquelles qüestions sobre les quals les famílies tenen una posició comuna. D'altra banda, el fet de comptar, tal i com explicarem més endavant, amb representants de diverses AMPA en els grups de treball del procés participatiu ha permès en tot moment copsar tant l'opinió i les inquietuds de les cúpules del moviment de famílies, com allò que preocupa a la base, als que estan a les AMPA d'escoles dinamitzant el dia a dia.

La mirada institucional s'ha apropiat al projecte a partir d'entrevistes a directius del Departament d'Ensenyament i dels representants d'educació de Barcelona, Lleida, Tarragona i Girona, i de manera més intensa a través de la Diputació de Barcelona, que ha patrocinat el procés participatiu i ha fet de vincle amb el món local de la seva demarcació.

Durant tot el procés de «Famílies amb veu» hem tingut l'aval del Consell Assessor que consta de set experts amb solvència científica en els àmbits de l'educació, la participació i les famílies.

A continuació aportem les dades tècniques del procés de recerca, del procés participatiu i de la comunicació del projecte, per tal d'explicitar la fonamentació de les afirmacions que conformen aquest llibre.

1. Les recerques i els informes que ha produït «Famílies amb veu»

La vessant de recerca s'ha orientat a conèixer com són, què fan, quina dimensió i quin potencial de creixement tenen les organitzacions de famílies que treballen per a la millora de l'escola; i la vessant d'acció ha volgut donar a conèixer aquests resultats i debatre'ls amb els mateixos interessats per tal d'articular el discurs d'un sector que es caracteritza avui per la seva pluralitat i fragmentació.

En la recerca s'inclouen tres enquestes: una dirigida a AMPA, una altra a equips directius de centres, i per últim, una tercera enquesta realitzada a famílies amb fills escolaritzats de 0 a 16 anys. La recerca també incorpora una anàlisi qualitativa a partir de 50 entrevistes realitzades a directores de centre, tècnics i altres càrrecs de l'Administració educativa i representants de les federacions d'AMPA i d'altres moviments educatius liderats per famílies.

Com a resultat de la recerca, s'han publicat tres informes breus i un document de treball:

- *Més que un gra de sorra. Les Associacions de Mares i Pares i d'Alumnes (AMPA) a Catalunya* (Marta Comas, Sandra Escapa, Carlos Abellán i Ana Alcantud, número 44 de la Col·lecció *Informes breus* de la Fundació Jaume Bofill, 2013). Aporta els resultats de les enquestes a 1.228 AMPA i a 1.508 equips directius de centres que imparteixen educació obligatòria de Catalunya. L'informe analitza el funcionament, l'estructura i la participació a les AMPA i es pregunta sobre els reptes de futur de l'associacionisme de pares i mares al voltant de l'escola, presentant els resultats d'ambdues enquestes.
- *Les Associacions de Mares i Pares d'Alumnes (AMPA). Estat de la qüestió a Catalunya* (Marta Comas, Sandra Escapa, Carlos Abellán i Ana Alcantud, Document de treball en línia de la Fundació Jaume Bofill, 2013). És una versió ampliada de l'anterior que aporta una triangulació de les dades quantitatives

de les enquestes (a AMPA i equips directius) amb l'anàlisi qualitatiu de les entrevistes a directores de centre.

- *Consells escolars i participació de les famílies a l'escola. Una lectura marcada per la LOMCE* (Marta Comas, Carlos Abellán i Ramon Plandiura, número 48 de la Col·lecció *Informes breus* de la Fundació Jaume Bofill, 2014). Analitza el sistema de governança basat en els consells escolars, en tots els seus nivells, i fa una anàlisi sobre com repercutirà la nova llei educativa, la LOMCE, en aquests òrgans i, sobretot, com afectarà el paper de les famílies en la presa de decisions.
- *Com participen mares i pares a l'escola? Diversitat familiar i d'implicació en educació* (Marta Comas, Sandra Escapa i Carlos Abellán, número 49 de la Col·lecció *Informes breus* de la Fundació Jaume Bofill, 2014). Té l'objectiu de donar a conèixer com participen les famílies a l'escola, tant en l'àmbit formal com informal, així com què és allò que les motiva i quines dificultats troben. Les dades provenen de l'enquesta realitzada a una mostra representativa de 1.500 famílies de Catalunya amb fills escolaritzats de 0 a 16 anys que ha permès arribar a tots els perfils de famílies, des de les més actives a l'escola fins a l'anomenada «majoria silenciosa».

2. El procés participatiu

La participació realitzada per «Famílies amb veu» s'ha fet a través d'un procés participatiu que consisteix en un seguit de trobades per afavorir el coneixement mutu, la comunicació i el consens d'objectius futurs en el sector de famílies vinculades a l'escola (AMPA i altres organitzacions). El procés participatiu es nodreix de les dades procedents de la recerca i, a la vegada, la recerca també es nodreix de part del procés participatiu.

La participació es dona en generar un espai de treball i coneixença mutu, que a partir de dades fiables i objectives replanteja el marc de relació dels actors clau de la comunitat educativa: mares i pares, equips directius i tècnics locals d'educació. Així, s'assoleixen els objectius en tant que es millora la dinàmica relacional de diferents sectors i s'elabora de manera participada una diagnosi i unes propostes que nodreixen i es destil·len en el present Llibre Blanc. Som conscients que les per-

sones que es van inscriure al procés participatiu no són representatives del conjunt de famílies ni docents de Catalunya, sinó que representen aquell grup de persones motivades i especialment implicades en la participació de les famílies a l'escola. En certa manera són l'avançada del gruix de les famílies associades o dels centres educatius, i en aquest sentit les seves opinions tenen un gran potencial, però no s'han comptabilitzat en els resultats de la recerca per a no esbiaixar-los.

Al llarg del curs 2013-2014 s'han dut a terme les sessions de treball amb unes 200 persones entre mares i pares de tot tipus de centres escolars, directors i directores d'escola i tècnics d'educació.

El procés s'ha estructurat en 3 sessions de treball. Una primera anomenada DAFO (Dificultats, Amenaces, Fortaleses i Oportunitats), consistent a fer una diagnosi participada a partir de les primeres dades emergents de l'enquesta a l'AMPA. Una segona per elaborar escenaris de futur, anomenada CRUÏLLES. I una tercera, RUTES, per dissenyar les accions bàsiques per arribar a aquest futur desitjat i compartit.

En total s'han dut a terme més de 40 sessions de treball amb participants de Barcelona ciutat i Regió Metropolitana, on s'ha comptat amb el suport de la Diputació de Barcelona, cinc sessions de treball a Lleida, amb el suport de la Regidoria d'Educació i Infància de l'Ajuntament de la ciutat, i una sessió amb cadascuna de les juntes de les federacions d'AMPA i l'AEC.²

3. La comunicació de «Famílies amb veu»

L'estratègia de comunicació que ha seguit el projecte ha tingut quatre objectius principals: 1) difondre la informació obtinguda amb la recerca i el procés participatiu sobre el pes i el paper de la participació de les famílies en educació perquè guanyin visibilitat; 2) fer arribar el missatge de tot allò que aporten les famílies a l'educació per a legitimar-los com a actors; 3) travar de forma conjunta un discurs comú sobre

2. Tota la informació resultant del procés participatiu es pot consultar al lloc web del projecte en l'apartat HEM APRÈS, «Resultats del procés participatiu»: <http://familiesambveu.cat/hemapres>.

l'agenda de temes rellevants per les famílies; i 4) socialitzar tot tipus de sabers, coneixements i informacions que empoderin les famílies.

Per aconseguir aquests objectius hem fet valdre molts i variats canals tant presencials com virtuals per tal d'arribar al màxim de famílies i agents implicats i apropar cada contingut de manera adequada, clara i senzilla.

En tota la recerca s'ha seguit un procés molt similar. Sempre que s'ha publicat un informe a partir de la recerca s'ha fet difusió en suport paper i electrònic, posant-lo a disposició al nostre web i al de la Fundació, així com en les xarxes socials. De cada informe s'ha fet una presentació als mitjans de comunicació i després una presentació pública, en forma de debat presencial, a totes les persones interessades. A més, durant cada presentació i els dies posteriors s'han fet córrer els principals resultats per les xarxes socials 2.0.

En el procés participatiu també s'ha establert un funcionament mecanitzat en la comunicació. De cada grup de treball s'han fet relatories i informes que s'han fet públics tant al web del projecte com a les xarxes socials, convidant a tothom a participar-hi de manera virtual ampliant així l'abast dels debats.

Sens cap dubte el canal de comunicació per excel·lència del projecte ha estat el web (www.familiesambveu.cat), ja que és el magatzem de tota la producció pròpia i aliena del projecte, i el lloc on adreçar-se per trobar-se, comunicar-se i participar. A la secció web «El més nou» s'hi han anat incorporant les principals notícies del projecte, així com l'actualitat referent a les famílies i l'educació. A «Fes sentir la teva veu» es recopila tota la informació del procés participatiu i és on s'adreça la gent per a participar. Moltes de les col·laboracions i participacions de les diferents persones interessades (mares, pares, directors, tècnics...) apareixen literalment a «Veus amb nom propi». A la secció «Hem après» s'ha fet un recull amb tots els materials produïts i d'interès per les famílies amb informes, notícies, llibres, eines i recursos, dossiers, presentacions, etc. La secció «Famílies en xarxa» és un dels atractius més nous del web on s'hi recull més de cent bones pràctiques de les famílies als centres educatius de tot Catalunya. Per últim, la secció estrella ha estat «Descarrega't les infografies» on els resultats més acadèmics de la recerca de les AMPA apareixen en il·lustracions molt clares i senzilles per apropar-les a tots els públics.

Les principals vies per fer arribar a la major quantitat de gent i de diferents àmbits el projecte, els seus resultats i per convidar a participar-hi i col·laborar-hi han estat: l'enviament d'un butlletí mensual a més de 5.000 contactes d'AMPA, centres, famílies i d'altres persones interessades; el mur de Facebook del projecte (<https://www.facebook.com/pages/Famílies-amb-veu/>), utilitzat com aparador de tota la informació del web i una forma d'invitar a la participació; el twitter (@famíliesambveu), que ha estat la forma d'interactuar en viu amb tots els interessats i, per últim, els mitjans de comunicació també han fet un seguiment important de les novetats.

En definitiva, l'estratègia de comunicació ha permès avançar en la visibilització i valorització de la feina i l'aportació de les famílies a l'educació, i ha canalitzat la participació en la construcció d'un discurs comú i consensuat, i d'empoderament del sector. S'ha aconseguit posar el tema família i escola en el focus de l'opinió pública.

OBJECTIUS I METODOLOGIA DEL LLIBRE BLANC

Les tres línies de treball que acabem de descriure (recerca, participació i difusió), han permès que el diagnòstic i les propostes que apareixen en el Llibre Blanc s'hagin anat travant i contrastant amb els protagonistes al llarg d'aquests mesos de procés compartit. Finalment, però, l'autoria del text és a càrrec de l'equip de «Famílies amb veu», en base a l'expertesa que ens proporciona allò que hem après amb el projecte, descartant un procés d'escriptura col·lectiva que l'hauria fet molt ric, però molt més complex de gestionar i de conduir dins d'un temps raonable. Tot i això, s'ha comptat amb un equip de delegats i delegades, escollits entre mares i pares que van participar en el procés participatiu, que juntament amb els membres del Grup Motor i del Consell Assessor han validat els esborranys i han fet aportacions al contingut.

Per aquest motiu veureu que l'estil del llibre només incorpora la primera persona del plural quan són les famílies les que agafen la paraula, com a testimonis o com a promotores de les idees exposades. La voluntat és que un cop presentat el Llibre Blanc, sigui ja el sector, amb majúscules, el qui entomi el lideratge i el marc de treball que en el moment de l'engegada la Fundació Jaume Bofill ha assumit com a motor de la iniciativa.

El Llibre Blanc de la participació de les famílies a l'escola pretén:

- Descriure els escenaris futurs i desitjats de la participació de les famílies a l'escola, en base al que hem après de com es troba avui aquest moviment de famílies i quines són les seves aspiracions i el seu potencial.
- Centrar els reptes de futur: l'agenda de la participació de les famílies en els propers deu anys.
- Vertebrar un discurs de sector: presentar un marc conceptual aclaridor i compartit per totes les parts.
- Presentar un text útil i divulgatiu, que pugui ser llegit com un manual, amb les conclusions del que hem après amb el projecte «Famílies amb veu» presentades des de la perspectiva dels usuaris, és a dir, les famílies i els docents. Amb aquesta intenció es creuen diverses maneres d'accedir a la mateixa informació.

UNA DEFINICIÓ COMPARTIDA DE PARTICIPACIÓ FAMILIAR A L'ESCOLA

Què vol dir participar? Vol dir que els pares facin un seguiment actiu dels deures i compleixin amb els compromisos escolars? Vol dir votar als corresponents representants al consell escolar del centre? Vol dir ocupar un càrrec a la junta de l'AMPA? Vol dir col·laborar en l'organització de festes i activitats escolars? O participar vol dir poder decidir en la gestió del centre? O fins i tot tenir capacitat d'incidència en les polítiques educatives que fan els governs? En realitat totes aquestes accions són participatives, però els seus efectes, i la incidència que tenen en la millora del sistema educatiu, són completament diferents.

Des del punt de vista analític, la participació de les famílies en l'entorn educatiu es pot classificar de diverses maneres: 1) segons el tipus d'acció (puntual o transformadora), 2) segons l'objecte o l'interès últim que motiva la participació (individual o col·lectiu), 3) segons el grau d'institucionalització (formal o informal), i 4) segons el grau d'accés a la presa de decisions. En cada un d'aquests eixos trobem una gradació segons la incidència i l'impacte que acaba generant la participació. Per

tant, ens trobem davant d'un ampli ventall de propostes que combinades tenen un efecte multiplicador.

- **El tipus d'acció** es refereix a la intensitat de la participació: des d'una participació molt puntual i passiva, feta individualment, com assistir a la reunió informativa d'inici de curs, fins al nivell d'acció que requereix un treball en equip, o fins i tot en xarxa, i que parteix de la iniciativa pròpia de les famílies, com pot ser, per exemple, el fet d'impulsar un projecte de co-creació que remodeli a fons els espais exteriors de l'escola³.
- **L'objectiu de la participació** distingeix si l'actuació que es duu a terme es vincula a objectius personals i individuals —el bé del propi fill—, o si l'acció pretén una millora col·lectiva, que normalment implica una actuació conjunta amb altres i es vincula a objectius compartits o col·lectius. A vegades una acció individual, com ser delegat o delegada dels pares i mares de la classe, té un efecte col·lectiu sobre el conjunt de l'alumnat i les famílies. L'objectiu descriu el sentit últim de la participació.
- **El grau d'institucionalització** distingeix els diferents canals de participació tal com els preveu la normativa vigent: des dels menys formalitzats, com poden ser les trobades de pares i mares fora de l'escola, o impulsant una revista o una festa popular, fins als espais de participació formal, com són les comissions mixtes, el consell escolar —regulat per llei— o bé la junta de l'AMPA regulada pels estatuts de la mateixa associació.
- Per últim, hi ha diversos **graus d'accés a la presa de decisions**: donar i rebre informació, acceptar i donar opinions, consultar i fer propostes, delegar tasques i càrrecs, codecidir, cogestionar i autogestionar⁴, participar en una acció reivindicativa, ser membre de les comissions de garanties d'accés a l'escolaritat del municipi, etc.

.....

3. Vegeu les experiències de l'escola Castellum de Sant Julià de Ramis i l'institut escola Les Vinyes de Castellbisbal amb el projecte Cocreable, impulsat per l'artista Lluís Sabadell Artigas: <<http://www.cocreable.org/>>.

4. Sánchez de Horcajo, J. J. (1979). *La gestión participativa en la enseñanza: presupuestos socio-pedagógicos*. Madrid: Narcea.

Altres autors⁵ han esglaonat el nivell d'impacte i d'implicació de la participació, en quatre categories, a les que han donat un nom:

1. **Participació simple**, en què els subjectes tenen una funció d'espectadors, o bé actuen seguint unes instruccions o executant unes accions el contingut o desenvolupament de les quals no han dissenyat o no hi han intervingut. Es tracta simplement de fer acte de presència.
2. **Participació consultiva**, en què l'organització escolta l'opinió dels subjectes, els anima a valorar, opinar, proposar i estableix canals amb aquesta finalitat.
3. **Participació projectiva**, en què els subjectes són els que impulsen el projecte en primera persona, ja que en són promotors.
4. **Metaparticipació**, en què els mateixos subjectes demanen, exigeixen o generen nous espais i mecanismes de participació. Aquest nivell apareix quan un col·lectiu considera que els seus drets participatius no estan prou reconeguts o quan consideren que els canals per a la participació establerts no són prou eficaços. És el nivell en què es reclama que la veu pròpia sigui escoltada i que es tingui en compte en la presa de decisions.

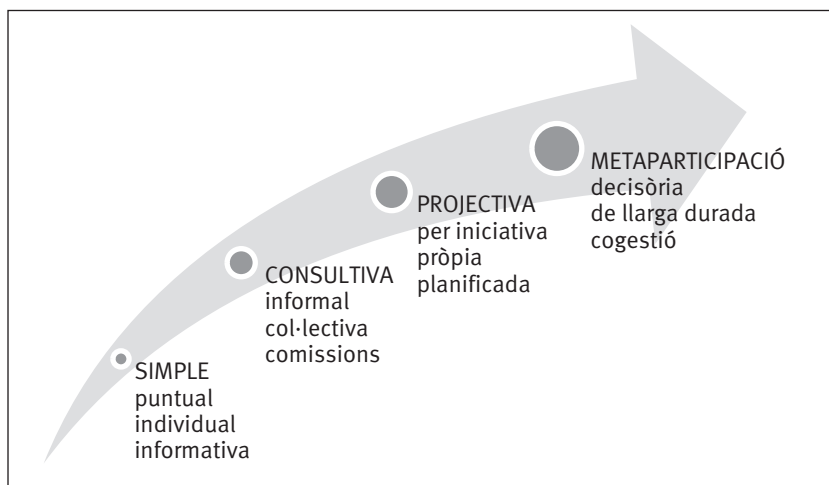
La progressió de la participació, combinant els dos models de classificació que hem exposat, mostra com, a mesura que s'incrementa la presència de les famílies, la planificació i la dimensió de les accions que duen a terme, el grau de formalització i el nivell d'incidència en la presa de decisions, creix l'impacte de la participació i la capacitat de transformació del context en el qual es dona. L'últim nivell que ha perseguit el projecte «Famílies amb veu» i del qual aquest Llibre Blanc en vol ser la primera pedra, és el de la metaparticipació.

«Famílies amb veu» ha treballat des d'una concepció forta de participació basada en els principis democràtics del dret a estar informats, ser consultats, poder-se as-

.....

5. Trilla J. i Novella, A. (2001). «Educación y participación social de la infancia». Revista Iberoamericana de Educación 26, mayo-agosto. Hart, R. (1993). *La participación de los niños: de la participación simbólica a la participación auténtica*. Bogotá: UNICEF.

Figura 1.
Progressió de la participació

Font: Elaboració pròpia.

sociar i poder decidir que arrela en l'article 27.7 de la Constitució espanyola (1978) segons el qual «els professors, els pares i en el seu cas els alumnes intervindran en el control i la gestió dels centres sostinguts per l'Administració amb fons públics» recuperant la centralitat de la comunitat educativa en la governança de l'educació.

Així, entenem que:

participar a l'escola suposa un principi de coresponsabilitat que comença per la implicació en l'educació dels propis fills i filles per anar assolint majors quotes de presència al centre educatiu i en l'entorn; i no només de presència sinó de capacitat d'iniciativa, d'audiència, de proposta i d'incidència en la presa de decisions. Es pot participar a títol individual o en associació amb la resta de famílies, o fent xarxa i creant organitzacions de tercer nivell, amb l'objectiu d'assolir major influència en la gestió del sistema educatiu i en la definició de les polítiques educatives.

② **Diagnòstic. La maduresa del sector**

LES DEU COSES QUE HEM APRÈS AMB EL PROJECTE «FAMÍLIES AMB VEU»

El procés de recerca ens ha permès conèixer com participen les famílies, com funcionen els consells escolars i quina estructura i rol tenen les AMPA en el sistema educatiu. En aquesta secció incloem les deu coses més destacables que hem après fruit dels tres informes: *Més que un gra de sorra. Les Associacions de Mares i Pares i d'Alumnes (AMPA) a Catalunya, Consells escolars i participació de les famílies a l'escola. Una lectura marcada per la LOMCE* i *Com participen mares i pares a l'escola? Diversitat familiar i d'implicació en educació.*

1. Hi ha tres dimensions de la participació, previstes per llei i presents en el sistema educatiu, que haurien d'avançar acompassadament, però avui la seva presència es decanta per la participació individual en primer lloc, l'associativa en el segon, i per últim, i força més enrere, la institucional.

En l'ordenament jurídic apareix una triple dimensió de la participació de les famílies a l'escola: la individual, l'associativa i la institucional, i segons cada moment i cada legislador se n'accentua una o altra. La Constitució de 1978 atorga rang constitucional a la participació institucional i la LODE⁶ l'articula a través dels consells escolars. La

.....
 6. Espanya. LODE. *Ley Orgánica 8/1985, de 3 de julio, reguladora del Derecho a la Educación*. BOE, núm. 159, de 4 de julio de 1985, pp. 21015 - 21022.

LOE⁷ reforça l'associacionisme de mares i pares instant a les administracions educatives a afavorir-ne l'exercici i en conseqüència proliferen les AMPA. A Catalunya en canvi, l'Estatut de 2006 i la LEC⁸ són més sensibles a la dimensió individual. Finalment, la LOMCE⁹ en buidar de competències decisòries els consells escolars dels centres, marca un punt d'inflexió, i retrocés, en la presència de les famílies en la governança dels centres educatius a favor de la direcció.

La LOE —que mentre no s'apliqui la LOMCE és la llei que té vigència a Catalunya, juntament amb la LEC— assenyala en el seu preàmbul que «les famílies hauran de col·laborar estretament i hauran de comprometre's en el treball quotidià dels seus fills i amb la vida dels centres docents». Per tant, la coresponsabilitat en matèria d'educació dels fills està fixada com un deure parental per llei. No és quelcom voluntari, sinó obligatori. Tot i això, quan s'analitza en detall aquesta col·laboració trobem que legalment la participació s'equipara només a tres coses: 1) rebre informació per part de l'escola sobre el projecte educatiu, els serveis, les normes, la programació del centre, així com del procés d'aprenentatge del/la fill/a; 2) participar en unes AMPA cada cop més ocupades en la prestació de serveis i equipaments; i 3) participar en el consell escolar, que cada cop està més devaluat, diluint-se en qüestions formals que acaben per sentir-se com una sobrecàrrega i una pèrdua de temps.

Per la seva banda, la LEC insisteix en el compromís educatiu entre les famílies i el centre, sobretot en la seva dimensió individual, destacant la participació de les famílies en el seguiment i procés escolar i educatiu dels fills. Per tal de facilitar-la, els centres han d'informar a les famílies de la seva evolució escolar per mitjà d'informes escrits, entrevistes individuals i reunions col·lectives i altres mitjans que es considerin oportuns. I com a novetat, la LEC instaura la «carta de compromís educatiu» que han de signar totes les famílies a l'inici de curs per tal d'expressar els compromisos entre les famílies i l'escola i que comporta l'acceptació del projecte educatiu del centre, el respecte a les conviccions ideològiques i morals de les famílies, l'adopció de me-

7. Espanya. LOE. *Ley Orgánica 2/2006, de 3 de mayo, de Educación*. BOE, núm. 106, de 4 de mayo de 2006, pp. 17158 - 17207.

8. Catalunya. LEC. *Llei 12/2009, del 10 de juliol, d'educació*. DOGC, núm. 5422, del 16 de juliol de 2009, pp. 56589 - 56682.

9. Espanya. LOMCE. *Ley Orgánica 8/2013, de 9 de diciembre, para la mejora de la calidad educativa*. BOE, núm. 295, de 10 de diciembre de 2013, sec. I, pp. 97858 - 97921.

sures correctores per a la bona convivència, la comunicació i les diferents maneres que les famílies tenen per poder participar en els centres.

En el seu preàmbul, la LOMCE indica que «Las familias son las primeras responsables de la educación de sus hijos y por ello el sistema educativo tiene que contar con la familia y confiar en sus decisiones», però, en el desenvolupament del text, aquest poder de decisió es queda centrat en la possibilitat d'escollir centre.

Per tant, veiem que, com a mínim en l'àmbit normatiu, el tipus d'acció individual va prenent terreny a una participació de caire col·lectiu. Però també a la pràctica: l'enquesta de «Famílies amb veu» a mares i pares¹⁰ ens ha mostrat que la participació més estesa entre les famílies és justament la centrada en els fills. A continuació veiem algunes dades que quantifiquen cadascuna de les tres dimensions:

1. La participació individual:
 - a) Pares i mares que han assistit a la reunió d'inici de curs: 95%.
 - b) Pares i mares que han assistit a la tutoria: 89%.

2. La participació associativa:
 - a) Famílies associades a l'AMPA: 84%.
 - b) Famílies que assisteixen a festes o activitats: 78%.
 - c) Famílies que assisteixen a xerrades o escola de pares: 38%.
 - d) Famílies que tenen o han tingut algun membre en la junta de l'AMPA: 20%.

3. La representació institucional:
 - a) Participació en les eleccions del consell escolar: 34%.
 - b) Famílies que tenen o han tingut algun membre com a representant del consell escolar del centre: 12%.

Però més enllà de la participació formal que s'estableix en el marc normatiu, trobem uns espais informals que també ofereixen oportunitats de relació família-escola com, per exemple, una conversa privada i informal entre el/la tutor/a i els pares a l'entrada de

.....

10. Els resultats es poden consultar a l'informe Comas, M., Escapa, S. i Abellán, C. (2014). *Com participen mares i pares a l'escola? Diversitat familiar i d'implicació en educació*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill.

l'escola, les assemblees de l'associació de mares i pares d'alumnes, xerrades divulgatives, festes obertes a les famílies, activitats culturals, la col·laboració en comissions de treball del centre, etc. I de fet és en aquests espais on es defineix la qualitat del vincle, la possibilitat d'establir relacions de reconeixement mutu i de confiança. Per tant, el repte és que més enllà dels constreïments normatius de la participació formal, tant pares com mestres «es busquin» i es trobin, i això els permeti una entrada natural i espontània a l'escola, que no existeix en els espais més formalitzats.

2. L'AMPA és un model associatiu consolidat, apreciat tant per pares com per mestres, viu i amb futur.

Tal com ens indica l'enquesta realitzada a més de 1.200 AMPA de Catalunya (el que suposa el 41% del total de centres amb AMPA)¹¹, el model d'associacionisme de familiars d'alumnes gaudeix de bona salut: el 97% dels centres que imparteixen educació obligatòria a Catalunya compta amb una AMPA formalitzada. Només el 3% de centres no tenen AMPA: l'1% dels centres públics i el 10% dels centres privats.

Les AMPA tenen associades el 81% de les famílies del centre de mitjana, tant en els centres públics com en els privats.¹² A més, les AMPA mostren un alt grau d'activitat amb una àmplia oferta de serveis sostingut amb un model associatiu lleuger i eficient: són capaces d'oferir serveis bàsics a les famílies (menjador escolar, activitats extraescolars, gestió de llibres, acollida matinal, entre d'altres) amb un nucli actiu de quinze persones implicades a fons i de manera voluntària, format per la junta i les comissions de treball.

Les AMPA mantenen bons nivells de participació:

- El 18,2% de les famílies associades a l'AMPA assisteix a les assemblees i el 15,7% assisteix a les xerrades i conferències que organitzen.

.....

11. Els resultats es poden consultar a l'informe Comas, M., Escapa, S., Abellán, C. i Alcantud, A. (2014). *Més que un gra de sorra. Les Associacions de Mares i Pares i d'Alumnes (AMPA) a Catalunya*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill.

12. Segons l'enquesta de «Famílies amb veu» a mares i pares el percentatge augmenta fins al 84%, ja que inclou l'educació infantil de 0 a 5.

- La participació és més alta en altres activitats, com per exemple festes o jornades temàtiques, i arriba al 60,3%.
- Precisament entre les famílies que assisteixen sempre o molt sovint a les assemblees, el principal motiu que indiquen per participar-hi és per l'interès que tenen en l'educació del seu fill (el 57,5%), seguit de la voluntat de col·laborar i ajudar per millorar l'escola (16%), i tenir o haver tingut un càrrec de representant de l'AMPA o del consell escolar (9%). En canvi, els principals motius que expressen per assistir a les altres activitats organitzades per l'AMPA són, en primer lloc, perquè als fills els agrada que els acompanyin a l'escola (28%), en segon lloc, per ajudar i implicar-se a l'escola (25%), i en tercer, perquè els agrada relacionar-se amb altres famílies (19%). És a dir, els pares troben que amb la seva assistència s'interessen pels seus fills i els hi ho demostren, a més d'ajudar a millorar l'escola.
- En canvi, entre aquells que no assisteixen mai o gairebé mai a les assemblees, tot i estar associats a l'AMPA, indiquen com a motiu principal la manca de temps (75%), seguit del poc interès en el contingut de les reunions (33%), que no els arriba la informació de les convocatòries (17%) i, en quart lloc, que no s'hi senten convidats o no s'hi senten a gust (12%). També és destacable el 6% que indica que no hi participa perquè té dificultats amb l'idioma. Els percentatges són gairebé idèntics en els motius per no haver assistit a altres activitats que organitza l'AMPA.
- El 66,3% de les famílies utilitza algun dels serveis que ofereix l'AMPA, ja sigui el servei de menjador, el transport, les activitats extraescolars, la reutilització de llibres, etc. I d'aquests el 93,2% de les famílies està molt o bastant satisfetes amb la seva AMPA. Però és a la primària on les famílies fan més ús dels serveis i activitats que organitza l'associació: el 73,7% (el 81,1% a la pública i el 61,7% a la privada), enfront el 66% de l'etapa infantil i el 54,3% de la secundària obligatòria.

El 27% de les famílies participa de manera activa a l'AMPA¹³. Per tant, si entre tots els associats només un de cada quatre pares i mares participa activament a l'AMPA

.....

13. Per participació activa a l'AMPA s'entén aquells pares i mares que han col·laborat en l'organització d'alguna activitat de l'associació: organitzant una festa, preparant jocs, fent entrepans, folrant llibres per a la seva reutilització, donant suport a la biblioteca o a les excursions, etc.

(el 27%), vol dir que hi ha una majoria de famílies que exerceixen una implicació de caire més passiu (el 73%), que paguen la quota ja sigui per beneficiar-se dels serveis que ofereixen o bé perquè creuen en la utilitat de l'AMPA al centre.

En l'altre extrem, el 7,4% dels pares i mares tenen un càrrec a la junta de l'AMPA en el curs 2012-2013, i el 12,8% l'han tingut en el passat segons l'enquesta a mares i pares. Per tant, el 20% de les famílies amb fills escolaritzats en centres on hi ha AMPA tenen o han tingut alguna vegada un càrrec en l'associació. Percentatge molt significatiu si tenim en compte la dedicació que suposen aquests tipus de tasques i l'impacte que tenen en la comunitat educativa.

D'altra banda, la tasca que duen a terme les famílies a través de les AMPA són ben valorades tant pels equips directius com per la resta dels pares i mares. El 61,5% dels equips directius consideren que l'AMPA fa una aportació valuosa a la qualitat educativa de l'escola. A més, l'AMPA canalitza amb fluïdesa la relació entre famílies i escola. Els equips directius consideren l'AMPA una bona aliada per a relacionar-se amb les famílies. Mostra d'això és la freqüència de reunions que mantenen amb la junta, que en més de la meitat de centres és d'una o més reunions al mes.

Per tant, l'extensió del model AMPA contradiu les percepcions de feblesa i sovint d'irrellevància del paper de les famílies als centres educatius.

3. Les escoles avui no serien com les coneixem sense els serveis i activitats que hi posen les AMPA.

L'activitat de les famílies vehiculada a través de les AMPA és avui imprescindible per al bon funcionament de l'educació: la seva aportació a l'escola és voluntària, però tan necessària que a hores d'ara no se'n podria prescindir. Sense les AMPA, la majoria de serveis bàsics per a les famílies no estarien garantits, moltes de les millores d'equipaments i infraestructures dels centres no arribarien i, sobretot, tindríem un sistema educatiu menys equitatiu.

Així, el 97% de les AMPA ofereixen serveis bàsics per a les famílies. A falta de polítiques de conciliació familiar, les AMPA, sobretot d'escoles públiques, ofereixen serveis que permeten a les famílies atendre les obligacions laborals i compatibilitzar-les amb

la cura dels fills. Aquests serveis amplien l'oferta d'activitats del centre i són per a les famílies un element de qualitat a considerar en el moment de l'elecció del centre educatiu. En els centres privats, aquesta mateixa oferta és gestionada principalment per la titularitat del centre, fet que la garanteix en pràcticament tots els casos.

Entre els serveis que gestiona l'AMPA de manera directa o amb la col·laboració del centre destaquen:

- Els que són bàsics per les famílies en l'àmbit de la conciliació: menjador (el 45% de les AMPA l'ofereixen: 53% als centres públics i 5% als privats), acollida matinal (el 63% centres de primària) o activitats extraescolars (el 84% dels centres).
- Els que estan estretament relacionats amb la vida acadèmica, però gestionats en comú, permeten abaratir costos o reutilitzar els recursos: subministrament de llibres de text, armariets, ordinadors, etc. (el 76% dels centres públics i el 33% dels centres privats).

A banda de serveis a les famílies, les AMPA fan aportacions al funcionament de l'escola: el 18% del seu pressupost el destinen a compra de material i equipament pel centre, i el 5% a material per a l'alumnat (dades del curs 2011-2012).

- Les aportacions en manteniment i compra d'equipament o millora de la qualitat educativa per cobrir necessitats que hauria d'assumir en primer terme l'Administració tenen un pes considerable entre les despeses de les AMPA: el 78% de les AMPA de centres públics i prop del 60% de les AMPA de centres privats declaren que col·laboren en la millora d'infraestructures i equipaments del centre.
- De les partides de la despesa de les AMPA, en destaquen dades que demostren com les famílies estan assolint espais de coresponsabilitat en el manteniment d'unes escoles de qualitat, sobretot des que la crisi econòmica s'ha deixat sentir:
 - A les escoles públiques de primària la major partida se l'emporten les empreses contractades (serveis de càtering, empreses de servei de monitoratge de lleure i/o esportiu) amb el 39,3%, seguida del personal contractat que sovint és la persona que porta la secretaria del menjador, l'atenció en l'acollida matinal, les activitats extraescolars en cas que no es contracti a una empresa externa i en alguns casos servei de biblioteca —per tant, millora la qualitat educativa en una peça neuràlgica de l'escola com és la biblioteca—.

- La despesa de les AMPA dels instituts públics per la compra de material i equipament pel centre suposa el 35,5%, i en canvi disminueixen les empreses contractades d'acord amb la seva menor oferta de serveis, sobretot de menjador, acollida o transport.
- Les AMPA de la concertada, en canvi, estan més centrades a les activitats culturals i festes que articulen i dinamitzen la cohesió de la comunitat educativa.
- L'1% del pressupost de les AMPA es destina a becar aquells alumnes que tenen majors dificultats econòmiques. Es podria dir que és la quota de «solidaritat».

D'altra banda, les AMPA, sense estar-hi obligades, estan sostenint serveis que garanteixen la igualtat d'oportunitats a tots els nens i nenes.

- En allò que no és estrictament acadèmic, l'AMPA està oferint uns serveis bàsics que, en el context actual, probablement estan amortint les desigualtats resultants de la crisi. L'oferta de serveis que fan les AMPA, i el fet que sigui una oferta autogestionada, permet compensar algunes mancances en les polítiques educatives que, actualment, no arriben a cobrir totes les necessitats.
- Amb l'oferta d'activitats extraescolars, les AMPA estan contribuint a que tots els infants puguin gaudir de l'oportunitat d'una educació esportiva, instructiva, artística o de lleure complementària a l'ensenyament escolar. L'educació complementària fora de l'horari lectiu és una de les variables clau de l'èxit escolar, que amb la possibilitat de compactar horaris pren una major rellevància.

4. El potencial de les AMPA: lluny d'estar col·lapsades, voldrien fer-se càrrec de més activitat i participar més en la gestió del centre.

Els representants de les AMPA valoren positivament la seva gestió i aspiren a ampliar-la: més del 90% d'AMPA voldrien fer-se càrrec de més activitat.

- Les AMPA de les escoles privades voldrien tenir més rol en l'oferta de serveis, que actualment gestiona la titularitat del centre.

- El 60% de les AMPA d'escoles concertades organitzen les activitats extraescolars, ja sigui en exclusiva o conjuntament amb el centre, i un 84% consideren que els pertocaria fer-ho.
 - El servei de menjador que s'ofereix pràcticament en el 100% d'escoles privades mai el gestiona l'AMPA, malgrat que un 30% voldria fer-ho.
 - Respecte el subministrament de llibres de text, la diferència encara és més gran: el 32,8% de les AMPA de centres privats gestionen el servei actualment, però el 85,4% consideren que se n'haurien d'ocupar.
- En el cas dels centres públics es constata que el concepte de servei autogestionat pels pares i mares mateixos —que en són alhora promotors i beneficiaris— és una fórmula valorada satisfactòriament, ja que les AMPA que les realitzen ho volen seguir fent i les que no gestionen aquests serveis ho voldrien fer:
 - El 76,1% de les AMPA de centres públics ja s'encarreguen actualment del subministrament de llibres de text, però el 88,4% d'AMPA considera que se n'haurien de fer càrrec elles.
 - Pel que fa al servei de menjador, un 61,3% d'AMPA voldria gestionar-lo, vuit punts per sobre dels que ja se n'estan fent càrrec (el 52,9%).
 - Destaca l'organització de l'Escola de pares: només el 40% de les AMPA de centres públics organitza aquest servei per a famílies, però el 91,3% considera que se n'hauria de fer càrrec. L'Escola de pares és una activitat de naturalesa diferent, ja que no es tracta de la provisió d'un servei bàsic, sinó que apunta a una voluntat de millora i d'autoformació de les mateixes famílies. Es tracta d'una proposta avançada en la qual un elevat nombre d'AMPA hi estan implicades i la resta voldria implicar-s'hi si tingués la fortalesa organitzativa per a fer-ho. L'interès d'aquesta activitat queda palès en el fet que en el 69% dels centres educatius on organitzen xerrades, tallers o formació per a pares —sigui a través de l'AMPA o del centre mateix—, el 22,8% dels pares i mares indiquen que hi assisteixen sempre i el 15% que hi va bastant sovint.

En coherència amb aquesta coresponsabilitat en la gestió dels serveis i la dinamització de la comunitat educativa, les famílies reivindiquen major pes en la gestió dels centres educatius. El 70% dels representants d'AMPA consideren que l'AMPA hauria de participar en la programació anual del centre i el 60% en el procés d'elecció del director, aspectes que tenen a veure amb el funcionament dels consells escolars. Actualment el 72% d'AMPA de centres públics i el 60% d'AMPA de centres privats creuen que haurien de participar en la programació anual del centre —actualment hi participen el 30% i el 22%, respectivament.

Sobta aquesta declaració ja que la normativa vigent el curs 2012-2013 —quan es va fer l'enquesta— preveia aquestes dues qüestions —programació del centre i elecció del director— com a funcions del consell escolar de centre, on l'AMPA hi és representada. El fet que les AMPA expressin que voldrien ocupar-se d'aquestes qüestions però que no ho fan, segurament ens parla d'unes pràctiques i dinàmiques que fan del consell escolar un espai informatiu però no deliberatiu i menys encara de presa de decisions. Veurem com afecta el nou marc legislatiu de la LOMCE, el qual justament fa recular el pes de les famílies a favor d'una direcció més professional i amb major autonomia.

5. L'Administració, amb les retallades, ha deixat de donar suport a les associacions de pares i mares, fet que pot agreujar les desigualtats en la prestació d'uns serveis bàsics per a les famílies.

En contrast amb l'extensió i capacitat de mobilització de les AMPA, dues de cada tres AMPA senten que no reben el suport que necessiten per part de l'Administració: el 67,1% indica que l'insuficient suport econòmic de l'Administració dificulta força o molt el seu funcionament com a associació (el 69,8% de les públiques i el 53,8% de les privades).

L'any 2010 la Generalitat va aprovar les bases generals de les línies de subvencions i projectes del Departament d'Ensenyament en què s'inclouen tres subvencions específiques per a les AMPA de centres educatius sostinguts amb fons públics: 1) pel foment de la participació en activitats extraescolars, 2) per a l'organització de l'activitat Escoles Obertes, i 3) per a l'organització del servei d'acollida matinal

d'infants en els centres educatius que imparteixen educació infantil i/o primària.¹⁴ Però cap d'aquestes subvencions s'ha seguit convocant els anys 2011, 2012 i 2013.

Tenint en compte que el 60% de les llars catalanes tenen dificultats per arribar a final de mes¹⁵, la disminució dels ajuts a l'activitat de les AMPA pot comprometre la prestació de serveis bàsics per a les famílies (l'acollida matinal) o els aprenentatges i experiències educatives dels infants (extraescolars). Per tant, si les AMPA no reben ajuts que els permetin abaratir els costos de les activitats, es podria estar generant iniquitat dins dels centres, entre famílies que sí podrien pagar aquests serveis i les que no. Però també entre centres educatius, ja que en funció de la seva composició social podran aportar o no el plus a la qualitat educativa.

Preocupen especialment els efectes de la crisi, tant el possible impagament de quotes com l'abandonament de les activitats extraescolars de valor educatiu o de menjador per part de les famílies que més ho podrien necessitar. Atesa la seva composició social, aquestes tendències poden ser especialment acusades a la xarxa pública.

Cal tenir en compte que el balanç de les AMPA entre ingressos i despeses és equilibrat, ja que no tenen capacitat d'endeutar-se i per tant de fer fallida. Però el risc real és que per manca de pressupost deixin de prestar serveis clau, que es deteriorin, o bé que s'encareixin.

- La mitjana d'ingressos de les AMPA en el curs 2011-2012 va ser de 26.552€ i la de despeses de 26.102€. Les AMPA d'escoles públiques de primària són les que gestionen més volum econòmic, 36.079€. Això vol dir 22.000€ anuals més que les dels instituts de secundària i gairebé 12.000€ més que les AMPA de centres privats.
- Malgrat que en nombres absoluts no ho sembli, el volum econòmic que mouen les AMPA de centres públics de primària és molt més gran que el dels centres privats. Les AMPA de centres privats gestionen menys serveis, però com que

.....
14. Ordre EDU/123/2010, d'1 de març, per la qual s'aproven les bases generals de les línies de subvencions i projectes del Departament d'Educació i les bases específiques dels programes que les integren, i s'obre la convocatòria pública per a l'any 2010 (DOGC 5582, 08-03-2010).

15. Dades corresponents a l'Enquesta de condicions de vida del 2012 de l'INE.

de mitjana tenen un nombre superior de famílies (668 alumnes a la privada enfront els 335 de la pública) també obtenen un nombre superior de quotes.

- Les AMPA de la primària pública, malgrat que gestionen més pressupost, són les que tenen més dificultats per quadrar els números: el 28,5% acaben amb dèficit, tot i que les quantitats són molt reduïdes (al voltant de 300 euros de mitjana).

El 28% dels ingressos de les AMPA provenen de les quotes dels socis i el 60,7% vénen dels serveis que gestiona l'AMPA: les activitats extraescolars (que representen el 21,3% dels ingressos de l'AMPA), el transport (el 19,8%), el servei de menjador (13%) i la venda de llibres i material escolar (7,6%). També obtenen el 6,7% d'altres fonts d'ingressos, en la seva majoria fruit de l'organització de festes i altres activitats culturals i menys del 5% prové de subvencions públiques (el 3,3% de subvencions rebudes per part dels ajuntaments i el 0,3% del Departament d'Ensenyament).

La quota que paguen les famílies per ser sòcies de l'AMPA és de 27€ de mitjana. A les escoles públiques de primària la quota mitjana és de 28€, als instituts de 21€ i a les escoles privades de 32€ anuals. Aquesta quota és la que permet mantenir la infraestructura mínima per a gestionar l'administració de l'AMPA.

- Una de cada tres AMPA de centres privats cobra una quota anual superior a 40€, xifra que només el 16,5% de les AMPA de centres públics arriba a cobrar.

Tot i que no hi ha diferències remarcables en la quota de socis que cobren les AMPA dels diversos tipus de centre, sí que cal assenyalar que l'import global que paguen les famílies pels serveis que ofereixen les seves AMPA és molt variable en funció de la tipologia de centre.

- Més enllà de les quotes de soci, els ingressos de l'AMPA depenen del volum d'activitats que gestionin. Però és important destacar que l'AMPA gestiona més serveis dels que tramita econòmicament i, per tant, no queden recollits en el balanç d'ingressos. Així, les famílies de centres públics de primària paguen de mitjana 153€ anuals a l'AMPA —sense incloure el servei de menjador i transport, ja que sovint estan gestionats per les AMPA, però les famílies paguen directament el rebut a l'empresa—. En canvi, a la secundària pública la mitjana és de 32€ per família i als centres privats de 57€.

Però existeixen desigualtats en funció de la capacitat econòmica de les famílies. Les característiques socioeconòmiques de les famílies de cada centre condicionen l'esforç econòmic que poden fer per formar part de l'AMPA o gaudir dels serveis que ofereixen. En aquells centres on hi ha un nivell socioeconòmic baix es paga una quota menor a l'AMPA, i a la inversa.

També cal destacar que s'ha observat un conjunt de famílies la renda econòmica de les quals els impedeix pagar la quota de l'AMPA.

- El 28% de les famílies que actualment no són sòcies de l'AMPA (que són el 15,6% del total de famílies) donen com a motiu problemes econòmics per a pagar la quota. En els centres públics, però, aquesta xifra augmenta fins al 36,3% —sobre el total de famílies que no estan afiliades a l'AMPA.
- El 37,5% de les famílies amb ingressos inferiors als 600€ mensuals no estan associades a l'AMPA del seu centre, tot i haver-n'hi, quan precisament beneficiaria a aquestes famílies formar part de l'AMPA, ja que podrien acollir-se a descomptes pels llibres de text i altres activitats pels infants. El cas és que la situació econòmica per la qual estan passant els impedeix poder pagar la quota. Les famílies amb uns ingressos mensuals de la llar entre 600 i 1.200€, que són el 21,7%, tampoc no estan associades a l'AMPA del seu centre.

La crisi pot generar un efecte pervers en l'oferta sostinguda per les AMPA. Tal com hem vist, l'activitat de l'AMPA (subministrament de llibres, activitats extraescolars, etc.) iguala serveis i genera equitat entre les famílies d'un mateix centre. Ara bé, com que el seu sostre econòmic és el de les pròpies famílies associades, en entorns empobrits per la crisi difícilment podrà seguir exercint aquest efecte compensatori.

6. Les federacions tenen una representació, un funcionament intern i un perfil com a organització molt desiguals, fet que suposa un repte per a la vertebració del sector.

En la trajectòria de l'associacionisme familiar en democràcia, les federacions d'AMPA, tant a Catalunya com a l'Estat espanyol, han tingut un paper destacat de cara a posicionar-se i canalitzar les opinions de la societat civil cada cop que hi ha hagut un canvi legislatiu o temes importants a debat. Cadascuna, des de les seves opcions

ideològiques i des del seu propi model d'escola, ha exercit el lideratge quan ha correspost. Als anys 90, amb el debat de la reforma educativa, la veu de les AMPA va arribar a Les Corts espanyoles a través de CEAPA (Confederació Espanyola d'Associacions de Pares i Mares d'Alumnes que representa l'escola pública) i de CONCAPA (Confederación Católica Nacional de Padres de Familia y Padres de Alumnos). Més recentment, a Catalunya hi ha hagut dos moments en què les federacions han tingut protagonisme: el Pacte Nacional per a l'Educació (2006) i els debats previs a la LEC (2009). Finalment, el curs 2012-2013 ha estat protagonitzat per les mobilitzacions de rebuig a la LOMCE, en què les federacions també hi han tingut un paper clau.

Les federacions d'AMPA que existeixen actualment a Catalunya són:

- FAPAC. Federació d'Associacions de Mares i Pares d'Alumnes de Catalunya.
- CCAPAC. Confederació Cristiana d'Associacions de Pares i Mares d'Alumnes de Catalunya.
- FAPAES. Federació d'Associacions de Pares d'Alumnes d'Ensenyament Secundari de Catalunya.
- FAPEL. Federació d'Associacions de Pares i Mares d'Alumnes d'Escoles Lliures.
- DINCAT-FAMPADI. Federació d'Associacions de Mares i Pares d'Alumnes amb Discapacitat Intel·lectual.

El 91% de les AMPA estan federades en alguna de les federacions o confederacions d'AMPA que hi ha a Catalunya. Aquest grau elevat de federació és una manifestació de maduresa organitzativa de les associacions de base. També és un bon indicador de què les federacions són útils i tenen sentit per a les AMPA, tant pels serveis que proporcionen com per la capacitat d'articulació com a moviment de famílies, fet que n'incrementa la visibilitat i la capacitat d'interlocució amb l'Administració.

FAPAC a l'ensenyament públic i CCAPAC al privat són les federacions que representen a la pràctica totalitat de famílies associades a una AMPA.

Gairebé totes les AMPA de centres públics estan federades (95%) i la majoria d'elles són sòcies de FAPAC, que és la federació amb una major base associativa: aplega el 76% d'AMPA de Catalunya, que al seu torn representen el 66% de famílies.

- FAPAES és la federació específica per a associacions de famílies d'instituts públics de secundària: representa el 5% d'AMPA de Catalunya, que apleguen el 7,6% de famílies. Cal tenir en compte que el 66,1% dels instituts públics de secundària està federat a FAPAC, mentre que el 26,1% ho està a FAPAES.

D'altra banda, la CCAPAC és la federació que més AMPA de centres privats aglutina, amb el 46%. La segueix FAPAC amb el 18% i FAPEL amb el 6,9%. Cal destacar que existeix un percentatge considerable d'AMPA de centres privats que no estan inscrites en cap federació, el 25,9% exactament.

- CCAPAC representa el 7,8% de tots els centres que imparteixen educació obligatòria a Catalunya que, en ser de grans dimensions, aglutinen al 17,5% de les famílies d'alumnes.
- FAPEL representa les AMPA de l'1,2% dels centres de Catalunya, que apleguen l'1,7% de les famílies.
- No existeix actualment una federació específica per a les escoles privades laiques i catalanes paral·lela a l'Agrupació Escolar Catalana (AEC) que agrupa a la patronal. Aquest fet explicaria la presència del 18% d'AMPA d'escola privada afiliada a FAPAC i el 25,9% que no està afiliada a cap federació.

Cal dir que el 88% de les AMPA indiquen que estan satisfetes dels serveis i activitats de les seves federacions; el 55% especifiquen que n'estan força o molt. Per tant, els serveis i activitats que ofereixen les federacions, tals com l'assegurança, assessorament, formació, etc. són ben valorades per les AMPA tant públiques com privades.

Però els esforços de les federacions, el foment de la participació s'ha vist condicionat per la cancel·lació de les subvencions que també ha afectat les federacions d'AMPA: des del 2010 han vist reduïts considerablement els seus ingressos per donar suport a les accions de les famílies.

7. En la dimensió territorial, l'àmbit local afavoreix la participació i la vertebració d'una comunitat educativa potent. Hi ha famílies mobilitzades fent xarxes, coordinadores, promovent moviments alternatius i que han assolit fites destacables.

El municipi, com a unitat administrativa, aglutina els serveis de proximitat i manté una relació amb els ciutadans que facilita la governança. En coherència a aquest principi, en més de la meitat dels països de l'OCDE la major part de decisions del sistema educatiu es prenen en l'àmbit local o bé en els centres mateixos. El paradigma d'aquest model d'autonomia local amb efectes positius en els resultats acadèmics, el trobem en el sistema finlandès. Per contra, el cas d'Espanya, juntament amb Portugal, és dels sistemes educatius més centralitzats, el 88% de les decisions relacionades amb la gestió, ja abans de l'aplicació de la LOMCE, es prenen des del govern central o del govern autonòmic. Si bé la LEC va voler reforçar aquesta dimensió territorial de l'educació i atorga un major paper a la comunitat educativa i a l'entorn escolar, la reforma de la legislació de règim local (la LRSAL)¹⁶ buida els municipis de les poques competències educatives que exercien actualment.

En contraposició al poc grau de descentralització observem que les dinàmiques de participació prenen major força i rellevància a escala local. En els municipis petits l'afiliació i la participació de les famílies a l'AMPA és superior que en la resta de municipis més grans. Així, mentre la mitjana d'associacionisme a les AMPA de municipis de menys de 5.000 habitants és del 90,8%, en municipis amb una grandària d'entre 100.000 i 300.000 habitants l'afiliació disminueix al 73,1%.

D'altra banda, les escoles rurals no només són les que tenen un major percentatge de famílies associades, sinó que a més aquestes participen més a les assemblees. El factor de proximitat, doncs, esdevé decisiu: en els centres situats en municipis petits, de menys de 5.000 habitants, és on les famílies van més a les assemblees de l'AMPA amb el 34,5%, duplicant l'assistència que hi ha en la resta de municipis, que no arriben al 15% del total de famílies associades. També assisteixen més a les xerrades i la formació dirigida a pares que s'organitzen —el 31% hi va habitualment, el doble o fins i tot el triple que en centres situats en municipis més grans— i a altres activitats més informals, com les festes —el 71% hi assisteix, enfront del 60% dels altres municipis.

.....
16. Avantprojecte de Llei de Racionalització i Sostenibilitat de l'Administració Local. <<http://www.minhap.gob.es/es-ES/Prensa/En%20Portada/2013/Documents/ALRASOAL.pdf>>.

Aquesta diferència pot estar causada 1) pel fet que en municipis petits l'AMPA està oferint molts dels serveis que no s'ofereixen a escala local, i està exercint de pol associatiu a manca d'altres entitats cíviqes en el poble; 2) pel sentiment de pertinença i de comunitat que es genera als municipis petits; i 3) perquè a les zones rurals totes les persones implicades en la comunitat educativa tenen uns nivells de responsabilitat semblants, es comparteixen els espais i l'escola es desenvolupa en funció de les necessitats de l'entorn.

Però més enllà de la influència que pot tenir l'entorn en la participació de l'AMPA, és important destacar el paper que estan tenint les AMPA en la dinamització de l'entorn, ja que estableixen una xarxa que s'estén fora de l'escola: més del 60% de les AMPA es relaciona amb altres entitats i iniciatives locals.

Les famílies estan involucrades en la millora de l'entorn, conscients que una bona escola depèn de factors fora de l'escola: la convivència, la qualitat de l'espai públic, l'oferta de serveis complementaris, etc. En conseqüència, la seva participació moltes vegades transcendeix els murs de la mateixa escola i contribueix a la millora educativa amb activitats com participar en les organitzacions culturals (gegants, colles de diables...), compartir serveis amb altres AMPA per ampliar l'oferta d'activitats extraescolars, crear un camí escolar, reivindicar millores en els centres educatius o en la gestió de la demanda de places escolars, facilitar la continuïtat entre etapes educatives 0-18, etc.

- Més de 2/3 de les AMPA, tant de centres públics com concertats, es relacionen amb les AMPA d'altres escoles, amb l'Ajuntament i, en menor mesura, amb el Consell Escolar Municipal. Així, la majoria de les AMPA destina temps i esforços a relacionar-se amb altres entitats i/o administració i a participar en espais de compromís cívic, més enllà de la dinàmica dels seus centres.
- Aproximadament el 30% de les AMPA de la pública mantenen contacte amb associacions no educatives del barri o municipi, com l'associació de veïns. I el 40% es relaciona amb coordinadores d'AMPA territorials, que poden ser delegacions de les federacions o bé noves coordinadores o plataformes de pares i mares —no necessàriament d'AMPA— de base local.
- A les AMPA d'escoles concertades les relacions amb les federacions o confederacions prenen major importància (el 50%) que la vinculació local. La base

de les relacions no és tant de base local i pren una major importància la xarxa d'escoles amb una identitat comuna. Aquestes tenen un espai de relació on l'eix és la pertinença del titular a una congregació religiosa, fundació o altres agrupacions que marquen temàtiques i interessos comuns.

Amb aquestes actuacions locals, les AMPA no només realitzen un servei social a les famílies del centre, i en conseqüència tenen un efecte de cohesió social interna, sinó que també contribueixen a la millora educativa del mateix centre i de l'entorn i generen xarxes territorials al barri o al municipi amb finalitats diverses.

8. Les famílies s'ocupen de l'educació dels fills i, majoritàriament, són presents a l'escola. El percentatge de famílies que «s'arremanguen» per col·laborar i treballar a l'escola (amb el 29%) compensa el de les que resten al nivell més passiu (el 20,5%).

Els pares són presents a l'escola i estan implicats amb l'educació dels fills:

- A casa la immensa majoria de mares i pares supervisa o ajuda els seus fills amb els deures, tot i que com més grans són els fills menys supervisió es fa. Al cicle inicial de primària —1r i 2n curs— el 96,5% de mares i pares responen que sovint o gairebé sempre supervisa o ajuda als seus fills amb els deures, al cicle mitjà de primària —de 3r a 4t— el 87,9% i al cicle superior —5è i 6è— el 78,1%. Al primer cicle de l'ESO disminueix fins al 61,4%, i al segon cicle, al 43,8%.
- El 98,7% de les famílies van anar a la reunió d'inici de curs (2012-2013) i/o a, com a mínim, una reunió amb el tutor o tutora del fill/a per conèixer el seu procés d'aprenentatge i el funcionament del centre on estudia.
- El 75,8% de les famílies assisteixen a activitats lúdiques o formatives dirigides o obertes a les famílies, com festes, excursions, xerrades o sessions de l'Escola de pares.
- El 27,3% dels pares i mares col·laboren activament amb l'AMPA o en comissions de treball del centre. Per tant, tenen un coneixement des de dins de les dinàmiques escolars que contribueix a la millora educativa i a enfortir la coresponsabilitat.
- I el 7,4% tenen un càrrec de representació, ja sigui a com a membre de la junta de l'AMPA o com a representant al consell escolar del centre.

A partir de les dades¹⁷ hem pogut diferenciar quatre perfils de mares i pares segons el grau de participació que tenen a l'escola:

- a) Els *informats*, que inclou aquells casos en què l'únic intercanvi que té la família amb l'escola és fruit de la comunicació amb els professors o equip directiu quan es fan reunions d'inici de curs grupals o bé a les tutories amb el mestre/a i que bàsicament són per parlar sobre el seu fill o filla. En aquest grup hi ha el 20,5% de les famílies amb fills entre 0 i 16 anys escolaritzats.
- b) Els *presents*, que representen el 50,5% dels pares i mares. Són els que, a més de mantenir-se informats sobre el seu fill en les tutories, també fan «acte de presència» a l'escola, assistint a les festes o altres activitats lúdiques o formatives organitzades al centre i obertes a les famílies. Es tracta de pares i mares que comprenen que l'educació dels fills implica una dimensió relacional amb els companys, amb els mestres i amb la resta de pares i mares, i en conseqüència acudeixen als espais de participació informal. És una dada molt rellevant, ja que la confiança mútua i el reconeixement de l'altre, clau per una bona relació entre els mestres i els pares, es forja en aquests tipus d'espais.
- c) Els *col·laboradors*, són els que participen activament a l'AMPA o a alguna comissió de treball del centre, és a dir, aquells que «s'arremanguen» per ajudar, organitzar, donar suport, etc., tot i que no tenen un càrrec formal assignat. Són el 21,6%.
- d) I per últim, els *representants*, que són aquells pares i mares que exerceixen un càrrec, ja sigui a la junta de l'AMPA o bé al consell escolar i que, per tant, no només col·laboren activament en les activitats i serveis que s'organitzin, sinó que tenen una responsabilitat de representació del conjunt de pares, així com de gestió de l'associació en el cas de l'AMPA. Ho són el 7,4%.

Les persones que col·laboren activament en l'organització de les activitats de l'escola, serveis de l'AMPA, comissions de treball, etc. no són tan minoritàries. Es tracta del 29% de pares i mares —la suma dels *col·laboradors* més els *representants*— que destinen hores a reunir-se i fer funcionar les coses, que passen a l'acció, que as-

.....
17. Les dades detallades es poden consultar a l'informe breu: Comas, M., Escapa, S. i Abellán, C. (2014). *Com participen mares i pares a l'escola? Diversitat familiar i d'implicació en educació*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill.

sumeixen riscos i que exerceixen un lideratge respecte el col·lectiu de famílies del seu centre educatiu.

Per tant, aquest 29% amb una implicació activa compensen, en certa manera, el 20,5% del total de famílies que es limiten a estar informades i que són més passius. El fet que el nombre de pares i mares actius sigui superior als merament *informatats* és una bona notícia.

9. Hi ha certs perfils de famílies que topen amb barreres, objectives o simbòliques, que els condicionen la participació.

No és cap novetat que el capital econòmic i cultural de les famílies té una incidència clara en els resultats acadèmics de les criatures, però el que fins ara no s'havia dimensionat és com aquestes variables condicionen a l'alça o a la baixa el nivell de participació a l'escola.

En el nivell de participació més passiu no hi ha grans diferències entre els diversos perfils de famílies, tothom assisteix més o menys igual a les reunions d'inici de curs, i tothom manté una comunicació amb el tutor o tutora.

Les diferències de participació entre unes i altres famílies s'observen a partir que la participació ja requereix una intencionalitat més clara —com assistir a festes o activitats lúdiques, a xerrades o formació dirigida a pares—, i la possibilitat d'incidir en el col·lectiu i no tan centrada a nivell individual. És aquí on les distàncies entre perfils familiars van creixent a mesura que la implicació és més gran.

A continuació es presenten aquells condicionants de la participació relacionats amb qüestions familiars:

- El nivell d'estudis de les famílies. A l'escola es troben més còmodes aquelles persones amb un nivell d'instrucció més elevat, fet que contribueix a reproduir itineraris formatius en lloc de generar igualtat de condicions.
 - Les famílies amb estudis universitaris assisteixen més a activitats del centre que no pas les famílies sense estudis universitaris, però on hi ha una major diferència és a l'hora de col·laborar en una comissió de

treball. En el 21,7% de les famílies amb estudis universitaris hi ha algun membre que participa activament en aquests grups de treball de l'escola, un percentatge molt per sobre del de les famílies amb estudis primaris, que se situa només en el 9,7%.

- El nivell d'estudis també té una vinculació positiva en l'AMPA: els que tenen estudis superiors hi estan associats cinc punts per sobre dels que tenen estudis inferiors, i a l'hora de participar en les activitats aquestes diferències encara s'eixamplen més, arribant als deu punts.
- Nivell d'ingressos de la llar. La pobresa també és una barrera a l'hora de participar a l'escola.
 - A l'hora de formar part d'una comissió de treball, hi ha una diferència de vuit punts percentuals entre els pares i mares amb ingressos més alts (19,8%) i els que tenen ingressos més baixos (11,6%).
 - En el cas de la participació formal, que implica conèixer i valorar els consells escolars, la diferència entre les famílies amb ingressos inferiors i superiors a l'hora d'anar a votar també se situa en vuit punts (27,1% i 35,7%, respectivament).
 - Però la distància més forta la trobem a l'hora de participar activament a l'AMPA, que se situa en 16,8 punts percentuals: el 17,2% de les famílies amb menys de 1.200€ mensuals enfront del 34% de les famílies amb més de 3.000€.
- Estructura de la llar. La dificultat de conciliació de les famílies monoparentals pot esdevenir un fre a la participació.
 - Les llars monoparentals, sobretot aquelles on l'únic progenitor treballa, són les que tenen majors dificultats per participar en festes o activitats lúdiques i són també les que col·laboren menys en les activitats del centre. Curiosament en la participació activa a l'AMPA les diferències entre llars biparentals i monoparentals es redueixen.
 - La compatibilitat horària pesa també en l'assistència a xerrades o escola de pares, a les quals assisteixen amb més freqüència les famílies biparentals en les quals només treballa un membre o bé aquelles llars en què cap membre treballa, ja siguin monoparentals o biparentals, fet que ens hauria de posar en alerta respecte als horaris en què es fan

aquest tipus d'activitats adreçades a les famílies. És més difícil que les mares i els pares monoparentals hi participin si els seus fills no estan a classe o realitzant activitats extraescolars perquè resulta complicat trobar a algú que es faci càrrec de l'infant.

- Cal tenir en compte que, darrera de *llars monoparentals*, l'estadística ens confirma que majoritàriament hi ha més mares soles que no pares, a les quals correspon la doble funció de proveir la llar i cuidar als infants, i, com a dones, amb sous més baixos o feines precàries. Així, a la poca disponibilitat horària, s'hi afegeixen unes condicions de vida poc favorables a la participació.
- Origen dels pares. El que marca és l'arrelament més que el xoc cultural.
 - Els pares i mares d'origen estranger tenen una presència a l'escola molt inferior a la dels autòctons, sobretot quan es refereix a una participació activa, com formar part de comissions de treball o col·laborar activament en l'AMPA, tant si no tenen un càrrec de representant (el 22,3% de les famílies autòctones i el 15,2% d'origen estranger), com quan exerceixen algun tipus de representació formal a l'AMPA o al consell escolar del centre (7,8% autòctons i 5,1% estrangers).
 - Cal tenir en compte, però, que en les famílies d'origen estranger es concentren estadísticament molts dels factors que desincentiven la participació: ingressos baixos, baix nivell d'estudis i més monoparentalitat. El fet migratori, per tant, a banda del xoc de caire cultural que comporta passar d'un entorn sociocultural, i sobretot d'un idioma i d'una religió, a una altre, suposa unes condicions de vida difícils pròpies de tot començament i adaptació fins que no s'arrela al país de destí. Un país de destí, sigui dit de passada, en plena crisi econòmica i amb una llei d'estrangeria molt restrictiva. Per aquest motiu, no ens ha de sorprendre que la variable que ha aparegut com a més destacada ha estat el nombre d'anys que fa que l'alumne està a la mateixa escola: a partir de sis anys i en igualtat de condicions socioeconòmiques, les probabilitats de participar dels pares autòctons i estrangers s'igualarien. Per tant, la dada de l'arrelament, de la importància de la creació de llaços amb la comunitat com a clau per a superar les barreres de la participació, és la més rellevant.

- El gènere, factor determinant. L'escola es reafirma com a terreny femení. Formulats en termes de barreres a la participació, el fet de ser home apareix com un desincentiu, segurament no tant per l'actuació de l'escola sinó pel pes d'una cultura predominantment patriarcal on encara les tasques de cura i educació dels fills recauen en les dones. Les dades són prou explícites:
 - En el 54% de les reunions de tutoria de primària a l'escola pública hi va la mare sola, al 38,9% hi van mare i pare conjuntament i només en el 5,9% dels casos hi va només el pare.
 - A l'institut disminueix una mica la proporció de casos en què assisteixen mare i pare, i també disminueix l'assistència de la mare a favor del pare: al 14,1% de les reunions fetes amb el tutor hi va el pare sol, fet que reforça la idea que en aquesta etapa el que cal és resoldre qüestions d'autoritat o estrictament acadèmiques i no tant relacionades amb la cura o l'educació primerenca.
 - En una mica més de la meitat dels casos (el 52,8%) qui ha assistit a la reunió d'inici del curs 2012-2013 és la mare sola —incloent-hi infantil, primària i secundària obligatòria—. En el 36% dels casos hi van anar mare i pare conjuntament, en el 10,2%, el pare sol i en l'1% hi va anar algun altre membre de la família.

10. La LOMCE afebleix la capacitat de mares i pares de decidir a l'escola

En un moment (curs 2013-2014) en què encara són vigents la LEC i la LOE, els consells escolars estan vivint el seu darrer any escolar com a màxim òrgan de govern del centre que vehicula la participació i decisió de la comunitat escolar. Fins a dia d'avui el model de consell escolar ha estat un garant del dret constitucional de participació de les famílies a les escoles, malgrat que a l'hora de posar-se en pràctica ha estat infrautilitzat, no només per mares i pares, sinó pel conjunt de la comunitat educativa.

La realitat dels consells escolars actuals mostra un acompliment dels mínims prescrits amb una participació poc dinàmica. El funcionament i la comunitat educativa hi són: gairebé tots els centres posen sobre la taula i aproven en el consell escolar els documents prescriptius reguladors dels centres: el projecte educatiu de centre, el reglament de règim intern, el pla anual i el pressupost. I la comunitat educativa ha acomplert el seu paper sent present en la presa de decisions, a través dels pares i

mares escollits directament i dels pares i mares que designa l'AMPA. La crítica rau en què les famílies no han estat actors actius, i sovint només han acomplert el requisit de presència i d'aprovació rutinària dels temes exposats.

La protocolarització i la falta de sentit final ha portat al desencant a les famílies respecte als consells escolars, il·lustrat amb la manca de candidats a les eleccions o la baixa participació electoral, que, juntament amb el desconeixement, justifiquen la necessitat de repensar aquests òrgans.

Hem identificat cinc punts claus que desincentiven la participació de les famílies en els consells escolars:

1. La desinformació, que fa que al voltant del 14% de les famílies afirmen que desconeixen si aquest òrgan existeix en el seu centre i el 4% indica que no n'hi ha, tot i ser obligatori a tots els centres subvencionats amb fons públics.
2. La composició desigual dins dels consells: trobem un representant de les famílies per cada tres representants de la resta que fa que la seva capacitat d'influir en les decisions sigui escassa.
3. Poca autonomia de centres, que implica pocs àmbits de decisió i marges d'actuació.
4. El corporativisme de mestres i equips docents, que converteix molts cops les sessions del consell escolar en tràmits per formalitzar una decisió prèviament presa en el claustre.
5. Dificultats pròpies de les famílies, com ara la incompatibilitat horària o la llunyania del centre.

Tenim, no obstant això, unes famílies més preocupades pel consell escolar, per participar i per dir la seva a les escoles del que es pot pensar *a priori*. En primer lloc, hem trobat que la participació electoral de les famílies a les eleccions dels consells escolars és més alta del 9% que indiquen les xifres oficials: les famílies indiquen un índex de participació del 34%. La diferència s'explica fonamentalment perquè el cens compta com a electors els dos membres de la parella i normalment aquestes exerceixen només un sol vot per família, i també perquè, en molts casos, en no haver-hi més d'una candidatura, el centre dóna per electes els pares i mares candidats únics.

En segon lloc, són molts els pares que, proporcionalment, manifesten haver tingut un càrrec formal dins del consell escolar: el 2,5% de les famílies hi tenen un càrrec actualment i el 9,7% l'han tingut amb anterioritat. I, en tercer lloc, l'alta incidència de les famílies en els centres educatius mitjançant les AMPA, comissions de treball o pares encarregats/delegats de curs, mostra la seva voluntat i capacitat d'implicació, participació i decisió.

Però la implantació efectiva de la LOMCE el proper curs ens deixarà uns consells escolars completament buits de competències decisòries i escoles molt centralitzades en la figura del director. La composició dels consells escolars no variarà gaire: el canvi més substancial es produirà en els centres concertats on deixa de ser obligatòria la presència del representant municipal, trencant la vinculació directa amb el territori proper. És en les funcions que fins ara li eren pròpies on canviarà radicalment: on abans el consell escolar decidia, ara només informarà, proposarà o explicarà i sense cap tipus de vinculació. El model de funcionament pivotarà al voltant del director o titular, sense contrapès de la comunitat educativa. Les escoles seran menys democràtiques i les famílies perdran el garant legal del seu dret constitucional a participar i decidir.

A partir del curs vinent (2014-2015) les grans decisions que afecten la identitat dels centres, com és, per exemple, l'aprovació del projecte educatiu, restarà només en poder d'unes direccions que amb la LOMCE són més externes i transitòries. El coneixement de l'entorn i les seves necessitats, la millora de l'oferta educativa, l'atenció a la diversitat o la creació de xarxes amb l'entorn seran responsabilitat exclusiva de la direcció del centre. I si la comunitat educativa té alguna necessitat no tindrà lloc prescrit legalment per vehicular-la.

APROXIMACIONS A DIVERSOS ENTORNS EDUCATIUS

La participació de les famílies a l'escola molt sovint ve condicionada pel tipus d'escola en la qual estan escolaritzats els nens i nenes: l'etapa educativa és la gran diferenciadora pel fet natural que en les etapes preescolars l'acompanyament ha de ser constant i, en canvi, amb els fills adolescents l'autonomia i el distanciament progressiu de la tutela dels pares també és evident. Marcarà també la diferència la titularitat del centre,

la confessionalitat o el fet d'estar en un entorn rural o urbà. En aquest apartat es presenten les dades que ja s'han mostrat en el capítol anterior, però agrupades segons l'entorn educatiu per tal de facilitar al lector una imatge completa de cada context.

Escoles públiques de primària

Els centres públics de primària, les escoles pròpiament dites, i que generalment també inclouen el segon cicle de l'etapa infantil (de P3 a P5), són el lloc on es concentra el major grau d'activitat i participació de les famílies de tot l'espectre. És on existeixen més AMPA constituïdes (99%) i on aquestes tenen un major volum de famílies associades (83%) i una vida més activa.

Les juntes d'AMPA de centres públics de primària estan formades per una mitjana de nou membres i la gran majoria es reuneixen un cop al mes. A més, una de cada tres AMPA convoquen assemblees amb la resta de famílies trimestralment.

Comparativament amb la secundària, aquí les criatures encara són petites i requereixen acompanyament familiar a diari. Això implica unes necessitats de conciliació que es poden resoldre gràcies als serveis que ofereix l'AMPA i comporta també un contacte molt freqüent amb l'escola que permet establir de manera natural vincles de col·laboració. D'altra banda, en comparació amb l'escola concertada on la major part dels serveis els ofereix la titularitat del centre, en el cas de la pública, si no ho fes l'AMPA aquests serveis quedarien descoberts.

En aquesta etapa l'oferta d'extraescolars està gairebé tota gestionada per les AMPA i tres de cada quatre participa en el subministrament de llibres. La tercera activitat amb més presència és el menjador: dues de cada tres AMPA gestiona aquest servei. La millora del centre educatiu també és una tasca fonamental de l'AMPA, però desenvolupada de la mà del centre.

Altres dades específiques de les escoles públiques de primària:

- Les AMPA d'aquestes escoles són les que tenen un volum superior d'ingressos i despeses. També són les úniques que presenten pèrdues en el balanç general. Gairebé tres quartes parts dels seus ingressos els obtenen del menjador, el

transport i les extraescolars. La quota de soci se situa en 28€ de mitjana i és l'altra gran font d'ingressos. Pel seu grau d'activitat el capítol de despeses el protagonitza la contractació, que suposa dos terços del seu pressupost, seguit de lluny per la compra de material.

- Més de la meitat d'AMPA d'aquests centres també compten amb una freqüència mensual de reunió amb la direcció, tot i que en aquest cas hi ha un major nombre d'aquestes associacions que es reuneixen cada 15 dies, gairebé una de cada cinc. A més, les direccions d'escoles públiques de primària són les que es mostren més satisfetes de totes.
- També és l'etapa on més comissions de treball trobem i en què més famílies hi col·laboren: el 22,3%. I on més trobem la figura dels pares delegats: en més del 45% d'aquestes escoles utilitzen aquesta via de participació.
- Gairebé totes les AMPA de primària estan federades, i la gran majoria a FAPAC, però només quatre de cada deu pertanyen a una coordinadora. També són les més actives a l'hora d'establir relacions externes: una gran majoria es reuneixen amb l'Ajuntament, amb altres AMPA, altres associacions del barri i centres cívics.
- Tot i que les taxes de participació de les famílies a les AMPA són molt més altes que a qualsevol altra etapa o tipus de centre, gairebé la meitat de les juntes d'AMPA valoren com a baixa o molt baixa la participació. Fonamentalment els obstacles que troben són el poc interès de les famílies i l'escàs suport econòmic per part de l'Administració.
- La pràctica totalitat de les famílies amb fills a la primària pública han anat a, com a mínim, una reunió privada amb el tutor —el 89%— i a la reunió d'inici de curs —el 94%— i tres de cada quatre fan un seguiment diari dels deures del fills.
- Gairebé nou de cada deu d'aquests centres organitzen festes i activitats lúdiques amb índexs d'assistència de les famílies de més del 82%. Per contra, només el 62% ofereix formació o xerrades per a pares, amb una assistència d'un terç de les famílies, molt per sota de la concertada.
- El punt àlgid de la participació de les famílies es troba en l'etapa de primària, tant als centres públics com als privats. En els centres públics de primària, gairebé el 40% dels pares i mares exerceixen una participació activa —són *col·laboradors* o *representants*—.
- Respecte al consell escolar, aproximadament el 15% desconeix l'existència d'aquest òrgan. No obstant això, en aquest tipus de centre és on es donen

els índexs de participació més alts: el 43% de les famílies indiquen que van votar en les darreres eleccions.

Instituts públics de secundària

Les AMPA d'instituts públics de secundària són les que presenten les taxes menys elevades d'associats, tot i que amb una bona mitjana (73%). En aquest cas, tots els indicadors d'activitat pateixen una davallada, tant pel que fa a la participació de les famílies com a l'oferta i als canals de participació que promou el centre.

La mitjana de membres de la junta de l'AMPA és de vuit persones i la majoria es reuneixen mensualment. La freqüència de reunió de les seves assemblees és la més baixa: només una de cada sis ho fa trimestralment, però, contràriament al que passa en altres etapes i tipus de centres, en el cas dels instituts públics l'assistència a les assemblees de l'AMPA és major, amb el 30%.

A la secundària pública les AMPA s'encarreguen gairebé totalment del subministrament de llibres i dues de cada tres participen en les extraescolars. El paper de les AMPA també és molt important en el servei de biblioteca: una de cada tres gestiona el servei. La millora d'infraestructures i l'aportació de materials per al centre també forma part principal de la seva feina, però, com a la primària, es realitza conjuntament amb el centre.

Les taxes de participació de les famílies a la secundària pública són les més baixes de totes les etapes i tipus de centres. Conseqüentment, tres de cada quatre AMPA d'institut valoren com baixa o molt baixa la participació de la resta de famílies. Les seves AMPA indiquen molt per damunt de la mitjana el poc interès de les famílies, la baixa assistència a les reunions i la poca participació a les activitats com a principals dificultats.

Altres dades específiques dels centres públics de secundària:

- Les AMPA mouen un volum econòmic tres vegades inferior que les de primària. No obstant això, acostumen a finalitzar l'any amb un balanç positiu: +892€

de mitjana. Les quotes dels socis sustenten dos terços del seu pressupost, amb una mitjana anual de 23€ per família, la més baixa en relació a les AMPA d'altres tipus de centre. La compra de material per al centre i els alumnes és la seva principal despesa, gairebé la meitat del total, seguit per la contractació externa, que suposa la cinquena part del total.

- Les AMPA d'instituts públics que es reuneixen mensualment amb les direccions són menys nombroses que la resta. Malgrat això, els equips directius les valoren positivament.
- Dues de cada tres AMPA estan federades a FAPAC; la resta es troba majoritàriament a FAPAES. Són les AMPA que més es recolzen en coordinadores, amb el 40% d'adhesió. Amb l'entorn són prou actives i destaquen les seves relacions amb serveis socials i el Consell Escolar Municipal.
- A la secundària pública disminueix la presència de les comissions de treball als centres (només el 41% s'organitza en comissions). Aquells que en tenen, compten amb quatre comissions de mitjana amb 10 membres cadascuna. A l'ESO només el 6,3% de les famílies amb fills a instituts tenen algun membre participant en comissions de treball. I solament el 9,5% utilitzen la figura dels pares delegats com a via de participació.
- Només el 32,9% de les famílies amb fills a centres públics de secundària supervisen diàriament els deures. També presenten índexs més baixos de reunió amb el tutor i per això són les que manifesten una major insatisfacció amb la comunicació amb els tutors. Ara bé, la pràctica totalitat de les famílies assisteix a la reunió d'inici de curs.
- Només en el 44,1% dels instituts els pares indiquen que s'hi fan festes o activitats lúdiques a les quals poden assistir les famílies —la meitat que a la primària—, i quan es fan assisteixen el 53% de les famílies. En el 65% s'ofereix formació per a pares, amb el 33,6% d'assistència de les famílies.
- A la secundària pública és on trobem una major davallada de la participació activa de les famílies: només el 17,5% de mares i pares tenen un perfil *col·laborador* o de *representant*. De fet, una mica més de la meitat dels pares d'alumnes de l'ESO (el 52,8%) limiten la seva participació a l'escola a l'assistència de reunions d'inici de curs o amb el tutor del fill.
- Respecte als consells escolars, si bé es mantenen les dades de desconeixement de l'òrgan sobre el 15%, igual que en la primària pública, sí que es redueix el percentatge de participants en les darreres eleccions, amb només el 30,8% de mares i pares que van votar.

Centres privats concertats

La fórmula més estesa de participació de les famílies en els centres concertats (que majoritàriament imparteixen tant primària com secundària obligatòria) és l'AMPA: existeix en 9 de cada 10 centres, una mica menys que en els públics. Però l'afiliació a l'AMPA es manté alta amb el 81%.

Aquestes AMPA estan formades per juntes amb més membres que a la pública, una mitjana d'11, que en la majoria de casos –el 81%– es reuneixen com a mínim un cop al mes. Aquestes AMPA convoquen generalment les assemblees un cop l'any: només el 18% ho fan com a mínim trimestralment. I l'assistència a aquestes assemblees és inferior que en els centres públics: el 13% de les famílies associades.

En els centres concertats, la major part dels serveis bàsics per a les famílies estan gestionats per la titularitat del centre, fet que els garanteix en pràcticament el 100% dels casos. Molt sovint, a diferència de les AMPA dels centres públics, les AMPA de la concertada no es fan càrrec de serveis de conciliació i equitat com la gestió de menjador o l'acollida matinal. Per aquesta raó hi ha la percepció que l'AMPA de la concertada està desproveïda de funcions i continguts. Això fa que, en alguns casos, els pares menys implicats posin en dubte la necessitat de l'existència de l'AMPA en aquests centres.

Tot i això, les AMPA tenen força presència en l'oferta d'activitats extraescolars, subministrament de llibres i l'Escola de pares. Hi ha més oferta de xerrades, tallers i formació per a pares que no pas en els públics: el 76,4% dels concertats els ofereixen. I també una major assistència a aquests tipus d'activitat: 40,4% de les famílies.

Malgrat que gestionen menys serveis i activitats que les AMPA de centres públics, les de la concertada manifesten que voldrien ampliar la seva participació als serveis, així com tenir un major pes en la gestió i programació del centre.

Altres dades específiques dels centres concertats:

- Les AMPA de la concertada treballen amb uns volums d'ingressos i despeses uns 4.000€ per sota dels de la pública. Tot i així el seu balanç pressupostari

general acaba amb millors números: saldos finals de +1.403€ de mitjana. Econòmicament es nodreixen principalment de les quotes dels associats, que representen més de la meitat dels ingressos. La quota mitjana és de 38€ anuals, la més alta. Els serveis oferts reporten un terç dels *inputs*. El gruix de les despeses s'acumula en la realització d'activitats culturals i festes, seguit de la contractació externa.

- Més de la meitat d'AMPA de la concertada es reuneixen mensualment amb la direcció dels centres, el que suposa el major índex en aquesta freqüència. A més, una mica més de la meitat dels equips directius diuen que les seves AMPA contribueixen força o molt a la qualitat educativa del centre.

Tot i que la freqüència de reunions sigui superior en els concertats, s'ha de fer un especial esment al marc relacional específic entre famílies i titularitats. Les famílies de les escoles concertades han triat específicament aquestes escoles. Sovint la qualitat, el prestigi i els valors esgrimits pel centre concertat configuren una identitat de centre amb la qual les famílies que el trien s'hi senten identificades. Però, tot i que hi hagi aquesta identificació amb els valors del centre, en el moment que el servei educatiu està subjecte a pagament, la relació entre titularitat i famílies està vehiculada econòmicament i hi ha una certa mercantilització de la relació.

Aquest marc relacional i l'autopercepció de les famílies com a «clients» condiciona la participació i l'actitud envers l'escola d'uns i altres. Les famílies valoren de manera ambivalent el seu paper. D'una banda, es considera positiu en tant que com a clients poden influir en el projecte educatiu de centre —«qui paga, mana»—, i en negatiu que les direccions, tot i que defensin formalment la participació de les famílies, marquen unes fronteres molt clares entre famílies i direcció i sovint la participació és percebuda com una font de control incòmode —«si no t'agrada, te'n vas».

La percepció de les famílies és que la seva capacitat d'incidència real en les activitats del centre depèn de la demanda externa de places. És a dir, si el centre no està prou ben posicionat en el mercat, l'atenció a les famílies i la possibilitat d'incidència augmenta. En el moment en què hi ha demanda per entrar al centre, això canvia.

- CCAPAC és la confederació d'AMPA que aglutina gairebé la meitat d'AMPA de centres privats, seguida de FAPAC i FAPEL, però una de cada quatre no està

federada. Només una de cada cinc forma part d'una coordinadora i tenen menys relacions amb l'entorn proper que les de la xarxa pública.

- Una de les fórmules de participació més utilitzada a la concertada són les comissions de treball, vinculades o no a l'AMPA. Tres de cada quatre AMPA s'organitzen en comissions de treball i les trobem en gairebé la meitat de centres; totes dues xifres estan per sota de la pública. En aquestes participen com a mínim un membre del 13,9% de les famílies del centre.
- La figura dels pares delegats és la tercera via de participació més utilitzada a la concertada amb més del 45% de presència als centres.
- Pel que fa al volum, tot i que per petites diferències, es participa més a l'escola pública que a la concertada. El principal obstacle per a participar que indiquen les famílies de la concertada són els horaris. Cal destacar que hi ha alguns centres en què els pares no són conscients que formen part de l'AMPA perquè les famílies no s'hi han apuntat voluntàriament, sinó que el pagament de la quota ha estat tramitat pel centre juntament amb la resta de rebuts com un pagament únic. Això pot estar vinculat al fet que algunes juntes d'AMPA de centres concertats no disposen del llistat d'associats.
- D'altra banda, a la concertada hi ha més assistència a les tutories i a la reunió d'inici de curs.
- La diferència de participació activa entre les etapes educatives als centres concertats no és tan pronunciada com a la pública: a infantil el 20,9% dels pares i mares tenen una participació activa —són *col·laboradors* o *representants*—, a primària el 29,3% i a secundària el 20%.
- El consell escolar és un canal de participació conegut per la gran majoria de les famílies de la concertada, però malauradament gairebé el 19% desconeix l'existència al seu centre. En les darreres eleccions, el curs 2012-2013, varen participar, segons les respostes de mares i pares, el 27,3% de les famílies, per sota de la pública.

Moviments pedagògics alternatius

La situació actual de crisi econòmica sumada a la crisi de valors, juntament amb les retallades en educació, ha provocat un desencís general amb l'Administració, que ha afectat també a l'educació. Aquest ha estat el caldo de cultiu que, amb la cerca

de la «millor educació per al meu fill», ha fet nèixer en uns casos i ressorgir en altres tot un seguit d'alternatives a l'educació tradicional.

A Catalunya trobem cada cop més quantitat de projectes pedagògics alternatius al sistema educatiu ordinari. Actualment existeixen més d'un centenar d'exemples entre escoles Waldorf (amb 10 escoles entre llars d'infants i centres educatius), centres Montessori (amb dos centres reconeguts a Girona i amb moltes escoles que apliquen la seva metodologia i els seus materials), centres d'educació lliure (amb més de 30 centres adscrits a la Xarxa d'Escoles Lliures i molts altres sense adhesió), comunitats d'aprenentatge (més de 40 centres segons el Departament d'Ensenyament), homeschooling (amb més de 500 famílies catalanes educant a casa segons la Coordinadora Catalana pel Reconeixement i la Regulació de l'Educació en Família), projectes pedagògics singulars o «escoles vives», Kumon, Doman, Pikler, etc. Amb una forma o altra, amb una metodologia o altra, cobrint una etapa o altra, el que totes tenen en comú és el paper fonamental que tenen les famílies per al seu desenvolupament. Pedagògicament totes fan un èmfasi especial en l'acompanyament i la implicació de pares i mares i en molts casos són les famílies mateixes les encarregades de la logística i les infraestructures.

La gran majoria també es caracteritzen per tenir un alt grau de participació de les famílies, que permet a nens i pares sentir l'escola com quelcom propi, i destaquen que aquest fet millora l'aprenentatge i el seu benestar i felicitat. La proximitat de la família amb l'infant durant el procés d'aprenentatge permet que els pares s'impliquin en funció del *feedback* que reben dels seus fills. La participació de les famílies és una part intrínseca del procés d'aprenentatge dels alumnes i són les famílies les que legitimen el procés a partir de la proximitat amb l'alumne i el compromís comú amb els docents vers el projecte educatiu. Aquest grau d'implicació de les famílies dóna legitimitat als mestres i això redunda en què aquests treballin més a gust i els infants obtinguin millors resultats. Un model molt oposat a la relació habitual entre família i escola tradicional, on la participació de les famílies en l'aprenentatge dels alumnes s'emmarca en allò que legítimament estableixen els mestres o l'equip directiu.

Les famílies que opten per aquest tipus d'educació, generalment, tenen unes fortes conviccions sobre l'alternativa escollida i la voluntat suficient com per tirar

endavant. Així mateix, són famílies que han de disposar de total disponibilitat pels temps educatius dels infants, un alt nivell de formació i un poder adquisitiu que els permeti costejar uns models educatius que no reben, en la majoria de casos, cap recolzament per part de l'administració.

Aquestes famílies posen en relleu la necessitat de tenir projectes educatius on quedi molt clara la presència de mares i pares, que busqui la integració del procés d'aprenentatge i el món real. D'aquesta manera no es trenca el *continuum* educatiu amb el canvi d'entorn i persones, alhora que es reforça la coherència del que es fa a casa amb el que es fa a l'escola. L'única manera de fer aquest tipus de seguiment i tenir aquesta continuïtat escola-casa és disposar d'un flux constant, dinàmic i interactiu d'informació i comunicació entre l'escola i les famílies.

No obstant això, aquests models molts cops topen amb la manca de reconeixement de l'Administració, amb la manca de costum o habilitats de les famílies a anar tan enllà en educació, o amb la por d'una societat reticent a la innovació fora del sistema. Així, molts d'aquests models són minoritaris, poc coneguts i estan poc estesos, ja que no els reconeix l'Administració com a formes d'escolarització i l'única alternativa que els deixen són els espais no obligatoris de l'escolarització; i en aquells casos que estan dins les edats d'escolarització obligatòria van temptejant esclatxes en la normativa o simplement resten en l'al·legalitat. D'altra banda, la falta de consciència i preparació de la majoria de famílies, acostumades a la normalitat de delegar la formació dels infants a l'escola, del que realment suposa estar implicades en l'educació a aquest grau tan exigent fa que moltes desisteixen un cop comença l'etapa d'escolarització obligatòria. Per últim, la por al canvi perpetua el sistema educatiu tradicional com l'única possibilitat. Tot el que queda fora està estereotipat i a l'ombra de les formes oficialistes, fets que acomoden l'opinió pública i dificulten l'acceptació de projectes alternatius que proposin coses diferents a les expectatives creades.

ELS CANALS DE PARTICIPACIÓ A L'ABAST DE LES FAMÍLIES

Amb la intenció de facilitar la participació de les famílies a l'escola, s'ha elaborat aquest capítol detallant com és i com funciona cadascun dels instruments i canals de participació que existeixen. Creiem que és important que tothom n'estigui infor-

mat, conegui el que pot demanar, el que pot proposar, els drets que pot exigir i la responsabilitat del que ha de promoure. Hi ha canals més formals i altres informals o voluntaris, n'hi ha d'exclusius per a les famílies o de mixtes, n'hi ha que segueixen un procediment estricte d'elegibilitat i representativitat i d'altres de més espontanis, n'hi ha d'obligatoris i de voluntaris, però estem convençuts que la democràcia a l'escola es construeix amb la suma de tots plegats i fins i tot amb la innovació d'altres canals possibles que aquí no s'han apuntat. Aquest apartat recull també les febleses que cal superar, els reptes de futur i les propostes de millora que s'han recollit al llarg del projecte «Famílies amb veu».

A escala de centre educatiu

a) L'AMPA

L'Associació de mares i pares d'alumnes és l'espai de participació de les famílies per excel·lència: gairebé tots els centres escolars, públics, concertats o privats, tenen una AMPA que compta amb la gran majoria de famílies associades i amb un nucli sòlid de mares i pares que encapçalen i gestionen un alt grau d'activitat orientada a beneficiar el col·lectiu d'infants a l'escola, impactant en la millora i qualitat del sistema educatiu. Sense les AMPA i les famílies que hi ha darrere, l'educació i les escoles catalanes no podrien ser tal com són avui dia. S'han convertit en una pota rellevant per a l'equilibri i els reajustaments constants en el sistema. L'extensió del model AMPA i el paper cabdal que desenvolupen les famílies amb aquesta estructura contradiuen les percepcions de feblesa o d'irrellevància.

- L'estructura
 - L'estructura de les AMPA està formada per la junta, les comissions de treball i l'assemblea de socis per a la presa de decisions importants. Aquesta estructura centralitza tota l'activitat i serveis de l'associació.
 - L'èxit de la gestió interna i de l'execució de les activitats recau en la voluntat i el saber fer d'aquestes mares i pares més actius. D'aquesta manera el bon funcionament de la junta i del conjunt de l'AMPA necessita d'una bona comunicació, de confiança entre els seus membres, de transparència i responsabilitat amb la informació de què es disposa.

- Tenint en compte la naturalesa de les associacions de pares d'alumnes, aquest nucli és molt canviant en franges de temps molt curtes i per això el relleu dels membres de la junta és un tema clau per a garantir la continuïtat i el bon funcionament de l'organització. Però el traspàs no és un tema menor si tenim en compte que les AMPA no són organitzacions que funcionin amb una gran formalització interna de la seva activitat. La gran majoria d'AMPA no compten amb una programació anual, pla estratègic o memòries d'activitat, i això els resta operativitat en el traspàs de càrrecs i transparència en les seves funcions i activitats.
 - En d'altres casos trobem la situació oposada a la fugacitat dels membres de la junta, que és la falta de relleu o la perpetuïtat en els càrrecs. D'una banda, aquest problema genera desgast entre els membres i estancament en activitats, serveis i funcionament. De l'altra, genera una cohesió interna que resulta positiva, però que pot generar un efecte contraproductiu en tant que externament es veu com un grup tancat i endogàmic al qual és difícil incorporar-se. Això dificulta que famílies potencialment actives s'incorporin a l'activitat real de l'AMPA i es converteix en un element desincentivador per a la participació dels menys actius.
- La relació de les AMPA amb les famílies de l'escola: comunicació i participació
 - La bona sintonia dels membres més actius de les AMPA i la resta de famílies associades i no associades garanteix la legitimitat i la representativitat d'aquests dins dels centres. Per això és fonamental l'existència de canals de comunicació que possibilitin i facilitin un vincle entre representants i representats. Aquests canals han de ser, a més d'informatius, interactius, consultius i deliberatius. Han de fer partícips al conjunt de famílies de les actuacions, canalitzar les seves inquietuds i propostes, i tenir el seu espai en la presa de decisions.
 - D'altra banda, la participació de les famílies dins de l'estructura i l'activitat de l'AMPA és un dels reptes al qual s'enfronta el model. Si hem trobat un altíssim grau d'afiliació, hem de treballar per aconseguir que els índexs de participació siguin més alts. Hi ha un terç de famílies que participen activament a les escoles: comissions, delegats, consell escolar, AMPA, etc., fent activitats, serveis..., però la força i el camí per

a créixer és donar continuïtat a aquesta participació i incrementar el seu nombre. S'han de trobar fórmules per superar les dificultats més freqüents que addueixen les famílies com la manca de temps o d'interès, o condicionants de les mateixes famílies com el nivell educatiu, els ingressos, el gènere i l'origen. Convidar, apropar, facilitar, diversificar, fer sentir còmode i útil, augmentar les possibilitats de participació informal enfront de la formal i especialitzada són alguns dels eixos apuntats per a fomentar la participació de la resta de famílies.

- L'AMPA canalitza la relació entre les famílies i la direcció del centre
 - L'AMPA canalitza amb fluïdesa la relació entre famílies i escola: en la majoria dels centres es troben com a mínim un cop al mes. Els equips directius consideren l'AMPA una bona aliada per a relacionar-se amb les famílies i estableixen una relació de cooperació i confiança mútua que potencia la participació de les famílies en el projecte educatiu. El valor de l'obertura i la transparència d'un centre resideix fonamentalment en l'oportunitat manifesta i el dinamisme que atorga a la participació de tota la comunitat educativa. És el centre el qui ha de donar entrada a les famílies, convidar-les a participar i col·laborar. Per contra, un context de desinterès o de conflicte deixa en mans de la iniciativa de l'AMPA la implicació de les famílies en el centre i desincentiva la seva participació en el projecte educatiu. Un equip directiu desmotivats debilita les AMPA. I a la inversa, sovint, darrere una AMPA activa hi ha una direcció que la potencia. En definitiva, un centre veritablement obert ha de deixar espais a les famílies representades per l'AMPA i donar-li capacitat d'incidència real per a promoure canvis; ha de fomentar la comunicació fluida i bidireccional i ha de deixar clar el marc competencial dins del centre de les famílies i de l'AMPA.
- Activitats i serveis: qualitat i igualtat en l'educació
 - Les AMPA han demostrat amb escreix la seva capacitat d'incidència real en el sistema educatiu en forma de contribucions a la qualitat i l'equitat educativa. L'AMPA està garantint l'accessibilitat a l'educació amb serveis d'estalvi com pot ser el subministrament o la socialització

i reutilització dels llibres de text. S'encarreguen de molts serveis de manteniment, de millora d'infraestructures i compra d'equipament per a l'escola. Contribueixen a la conciliació familiar i laboral oferint el servei d'acollida matinal o de menjador escolar. Organitzen activitats extraescolars, que contribueixen a què tots els infants puguin gaudir de l'oportunitat d'una educació esportiva, instructiva, artística o de lleure complementària a l'ensenyament escolar. A més, estan amortint moltes desigualtats resultants de la crisi i compensant algunes mancances en les polítiques educatives fent de substitut de l'Administració.

- No obstant això, per tota aquesta tasca es necessita més implicació de les famílies, d'equips directius i docents, dels diferents nivells de l'Administració. S'ha de facilitar aquesta tasca i s'ha de poder comptar amb més mans per evitar que el sentit i utilitat de les AMPA no acabi enfonsat en processos burocràtics o amb el nucli motor cremat.

- Economia i subvencions

- Les AMPA sobreviuen gairebé exclusivament amb l'aportació econòmica de les famílies amb una quota mitjana 27€, de la qual són capaces de treure profit per fer de motor de tota l'activitat i serveis de què s'encarreguen: molta rendibilitat social a baix preu. Malgrat aquesta bona gestió, hi ha un seguit de qüestions que ens posen en alerta.
- En primer lloc, en els contextos amb rendes familiars més altes, com que les famílies poden aportar més, les AMPA poden contribuir fins a tres vegades més a la millora educativa respecte les AMPA de contextos amb rendes familiars baixes. En segon, les AMPA no reben gairebé cap suport econòmic de l'Administració, tot i l'orientació de la seva activitat cap al bé comú i l'interès general. Tercer, justament les famílies que més poden treure profit d'aquesta rendibilitat social són les que presenten més problemes per pagar la quota de l'AMPA. I, per últim, si la seva gestió econòmica entra en dèficit hi ha el risc de disminuir el grau d'activitat i de desenvolupament de serveis bàsics per a les famílies.

- Entorn i xarxa

- Les AMPA també estan involucrades en la millora de l'entorn, ja que són conscients de què la qualitat educativa també depèn de factors de

fora l'escola, com la convivència, la qualitat de l'espai públic, l'oferta de serveis complementaris, etc. En conseqüència, la seva participació moltes vegades transcendeix els murs del centre mateix i contribueix a la millora de l'entorn proper: realitzen un servei social per a la gent del barri, afavoreixen la cohesió i generen xarxes territorials.

- La majoria de les AMPA consideren una oportunitat treballar en conjunt amb altres AMPA properes per ajudar-se i coordinar-se en les seves actuacions, articular-se amb altres associacions i entitats cíviques amb objectius afins, i aprofitar les possibilitats que ofereixen els ajuntaments. Per articular el treball en xarxa acostumen a buscar suport en coordinadores o federacions.

- Futur i reptes

- Les AMPA valoren positivament la seva gestió i voldrien fer-se càrrec de més activitat i assumir un paper més present en la gestió dels centres educatius.
- Les AMPA tenen un gran potencial d'impacte sobre el sistema educatiu. S'ha de superar la creença que l'aportació de les famílies a l'escola és perifèrica o supèrflua donant visibilitat a allò que realment estan aportant. La seva acció, però, es veu limitada pel seu caràcter voluntari i per comptar només amb els recursos que és capaç d'aconseguir i vehicular internament. Això les fa molt dependents de la quantitat i qualitat del capital econòmic, cultural i social de les famílies associades, que en temps de crisi queda afectat especialment en els sectors més vulnerables. D'aquesta manera, en l'actual context de fragilitat social, cal garantir la viabilitat de les actuacions de les AMPA, ja que són sostingudes en exclusiva pels fons econòmics de les famílies mateixes.
- La manca de reconeixement institucional de les AMPA es percep com un *handicap* que lastra el creixement de la mateixa organització i la repercussió de les seves actuacions. Centres, docents i governs quan parlen de la comunitat educativa han de consultar les famílies com a membres de ple dret. Les AMPA són poc reconegudes com a interlocutores, una realitat manifesta en els consells escolars, on les AMPA tenen poc poder. De la mateixa manera, en els consells escolars municipals o territorials la seva influència és escassa.

b) Consell escolar del centre

Els consells escolars de centre són l'òrgan col·legiat de participació de la comunitat escolar en el govern del centre i, per tant, un canal de participació institucional de les famílies previst normativament. A més són obligatoris tant en centres públics com en concertats.

La funció principal del consell escolar en centres públics és debatre i aprovar tots aquells temes importants per al funcionament i l'organització del centre, com el projecte educatiu, el pla i la memòria anual de centre, el pressupost, etc. En canvi, en el cas dels centres privats concertats, el consell escolar debat i aprova els temes a proposta de la titularitat del centre. Ara, però, amb la LOMCE els consells escolars es buiden de competències decisòries i es posen a les mans dels directors, en el cas dels centres públics, i dels titulars, en cas dels centres privats concertats.

Les pràctiques, després de 25 anys de la seva creació, han acabat devaluant els consells escolars: tot i que aconsegueixen amb les seves funcions i mínims prescrits, la participació és poc dinàmica i el funcionament està anquilosat. D'aquesta manera trobem que els consells escolars són un bon model en tant que garant dels drets de participació en l'educació de les famílies, però que no s'ha portat a terme adequadament. L'aprovació ritual, la manca d'informació, la baixa participació, el no dinamisme, la protocolarització, el poder del claustre, la desmotivació, entre d'altres, són alguns dels mals que afecten l'actual model d'òrgan de govern participat dels centres.

El baix interès que desperten entre les famílies i la manca d'importància que li atorguen es veu reflectida en el desconeixement de molts pares i mares sobre la seva existència, tot i ser obligatori, en la manca de candidatures de famílies en les eleccions en molts centres o en un índex de participació baixos. Un conjunt de circumstàncies que posen en entredit, a més del mateix òrgan, la legitimitat i representativitat dels membres del sector famílies dins dels consells. Mostren l'existència d'una fissura entre representants i representats dins del col·lectiu de famílies i constaten que hi ha una manca d'informació i de connexió amb la resta de pares i mares del centre.

- Futur i reptes
 - El futur dels consells escolars és molt incert a causa de la realitat descrita i a la reestructuració i canvis que introdueix la LOMCE. No obstant

això, la llei estableix un marc en el qual no s'obliga però tampoc es prohibeix que els equips directius mantinguin als consells escolars el paper que han tingut normativament fins ara. Però tot i poder comptar amb aquesta bona predisposició no es pot obviar la necessitat de canviar la dinàmica i la posada en escena del model.

- Així, pel costat dels centres s'ha de fer l'esforç d'augmentar els fluxos d'informació, tant per donar a conèixer a les famílies l'existència i importància dels consells escolars, com per posar al dia de les qüestions a debatre i decidir en cadascun dels consells que es portin a terme. Per això és fonamental facilitar prèviament i amb suficient antelació tota la documentació relacionada amb el consell, així com l'ordre del dia, tant a representants com al conjunt de famílies. D'altra banda, s'ha d'oblidar el corporativisme de mestres i equips directius en favor de tota la comunitat educativa per al benefici dels mateixos centres i alumnes, establint relacions de confiança i transparència.
- Pel costat de les famílies, és fonamental que les AMPA s'impliquin amb els centres en les tasques d'informar i motivar la participació. També han d'intentar posar en marxa vies que apropin representants i representats, com les consultes directes, les enquestes o els espais d'opinió. Per últim, des del centre i conjuntament amb les AMPA, s'han d'impulsar mesures per fomentar aquest tipus de participació més formal de la mà de mesures de conciliació que la facin possible, i s'ha de treballar per augmentar el reconeixement i el valor d'aquest tipus de participació.
- El nou escenari obliga a substituir la capacitat de decidir per un associacionisme fort i implicat amb el qual s'hagi de comptar a l'hora de prendre decisions. Aquesta és una via de futur ja oberta pels pares per a canalitzar reivindicacions i fer sentir la seva veu. Les institucions són fortes en la mesura que ho són també les organitzacions i persones que en formen part. Una articulació organitzativa de la comunitat educativa molt més imprescindible a l'escola pública, perquè, en aquest cas, tant centres com famílies són molt més vulnerables als efectes de la crisi. El repte de futur passarà per reconquerir, des de l'associacionisme i l'activisme, el buit en l'espai de participació institucional que deixen els consells escolars.

c) Altres canals informals

Les vies de participació informal tenen un grau d'acceptació entre les famílies dels centres educatius, molt més alt que aquelles més formals i constretes. El fet de poder treballar en àmbits específics o tractar-se de col·laboracions més esporàdiques o puntuals, com contribuir amb una opinió, consulta o enquesta, o el simple fet d'assistir a activitats que inviten a tota la comunitat, fa sentir més còmodes les famílies i les motiven més a participar, a formar part d'una junta, assistir a una assemblea o ser representant al consell escolar. Aquests canals informals presenten una doble forma de participació: la d'usuaris o assistents i la col·laborativa o contributiva, que suposa un grau d'implicació major.

Tot i la importància de fomentar ambdues formes de participació dins d'aquestes fórmules més informals, ens detindrem en les que impliquen una actuació directa de les famílies orientada a millorar el funcionament de l'escola.

- Consultes, enquestes i fórmules per a expressar opinions
 - Esdevenen una forma molt útil de copsar el sentir de les famílies i d'apropar-les a aquells que les representen als centres, de donar sentit al concepte de comunitat educativa i de democràcia a l'escola. Gairebé totes les escoles i AMPA avui dia compten amb llocs webs, blocs o xarxes 2.0 que són espais on la majoria de famílies poden accedir i donar les seves opinions, fer demandes i participar de forma virtual. També són molts els centres i AMPA que obren fòrums específics amb aquesta finalitat o que fan preguntes directes sobre qüestions en què s'ha de prendre una decisió que afecta el conjunt de la comunitat educativa. Més de la meitat d'AMPA ja van utilitzar aquestes fórmules per a fer consultes directes a les famílies el darrer curs.

- Comissions de treball
 - Les comissions de treball són una fórmula efectiva i eficient per a organitzar i gestionar serveis, projectes, activitats i iniciatives de centres i famílies, i per a vehicular inquietuds, habilitats i voluntats dels pares que s'hi ofereixen. Les comissions s'encarreguen de recollir informació, fer propostes, dissenyar i dur a terme projectes, i normalment estan

centrades en desenvolupar una qüestió específica. La seva composició pot ser molt variada, hi poden formar part des de les famílies del centre, membres de la junta de l'AMPA, docents i fins i tot persones de fora de l'escola. El tipus d'implicació i la durada de la comissió està lligada a la finalitat i els objectius que donen sentit a la comissió.

- Es tracta d'una fórmula molt estesa i amb força èxit. La trobem a gairebé tres de cada quatre centres educatius. I en els centres on n'hi ha trobem una mitjana de cinc comissions amb gairebé una vintena de pares participant-hi. Tot i que aquest sistema d'organització està generalitzat, s'utilitza més sovint en centres amb molts alumnes i a la primària, ja que són els tipus de centre en què l'AMPA es fa càrrec de més serveis i activitats i necessiten mans que s'ocupin exclusivament de cadascuna. Per aquesta mateixa raó trobem una davallada a la concertada i, sobretot, a la secundària pública, on aquest canal té molt marge per a créixer.
- Mares i pares delegats
 - Un altre canal de participació de les famílies, molt proper al centre i en molts casos impulsat pels mateixos equips directius, és la figura del pare o mare delegat o encarregat de cada curs. El delegat és un pare o mare escollit pel conjunt de pares i mares de classe a petició de l'AMPA, del tutor o tutora de curs, o bé escollit directament per la mateixa direcció del centre. La seva tasca normalment és fer d'enllaç entre les famílies d'un grup de classe i els docents i equip directiu en tots aquells temes que afecten el col·lectiu de classe en major o menor grau. Són representants, portaveus i informadors de les famílies envers el centre i, a l'inrevés, del centre envers les famílies.
 - En gairebé quatre de cada deu centres utilitzen aquesta figura, més estesa a la concertada, per a establir un major vincle entre els pares d'un grup de classe i la resta de famílies, i també amb l'equip directiu i docents de l'escola. I tot i ser una figura molts cops tutelada pel centre, és molt efectiva, ja que en termes de qualitat democràtica amplia els canals de participació i estableix interlocucions fluides.

A escala local

a) Els consells escolars municipals

Els consells escolars municipals són els organismes de consulta i participació dels sectors afectats en la programació de l'ensenyament no universitari dins l'àmbit municipal. A Catalunya actualment trobem més de dos-cents consells escolars municipals constituïts.

La normativa estableix que han de ser consultats per l'administració educativa, i també pels ajuntaments respectius, sobre l'emplaçament dels centres docents i el seu manteniment, el foment d'activitats per a millorar la qualitat educativa, actuacions sobre les places escolars amb la finalitat de millorar el rendiment educatiu, actuacions que afecten serveis educatius complementaris i extraescolars, o sobre convenis i acords de col·laboració amb el Departament d'Ensenyament i les institucions educatives del municipi. La seva funció principal ha esdevingut la de coordinar la comunitat educativa en un espai comú de trobada, cercar consensos i informar sobre temes educatius de l'àmbit municipal i del Departament.

El seu lligam amb el municipi i la seva composició més arrelada al territori els ha conferit un caràcter certament diferent dels consells escolars superiors, sobretot en els casos en què els governs municipals els han utilitzat per estirar fins al màxim les escasses competències educatives que la llei els dóna. En molts municipis han esdevingut espais de debat i de reflexió sobre els reptes educatius que planteja l'escola avui, i s'hi han elevat propostes que finalment han arribat a la pràctica. No obstant això, la seva realitat passa per l'absència de competències educatives de l'administració local, que fa que aquests espais de participació estiguin desproveïts de capacitat d'influència real sobre el que passa a les escoles.

En l'anàlisi dels seus punts febles, s'han de destacar la manca de comunicació habitual amb els consells escolars d'àmbit superior i amb el Departament d'Ensenyament, la doble desmotivació que suposa que els municipis no tinguin gairebé competències educatives i que les decisions preses no siguin vinculants, la persistència dels mateixos participants en altres consells escolars —de centre, de districte, municipal—, o el solapament i la no-connexió amb actuacions municipals

amb finalitats similars o complementàries —com els projectes educatius de ciutat o els plans educatius d’entorn.

Els reptes de futur dels consells escolars municipals passen per esgotar realment el marge de competències que tenen dinamizant-los, perquè les administracions locals guanyin terreny en la planificació i gestió de l’educació, per ubicar els consells municipals com a sanedrí de les polítiques locals d’educació, per donar pes a les decisions preses en el seu si o per fomentar la seva veu especialment en l’escolarització, la promoció de la participació, la consolidació de xarxes cooperatives entre escoles i l’observació i detecció de necessitats reals.

b) Xarxes de barri i coordinadores territorials

Són moltes les AMPA que estan integrades en l’entorn i ho valoren de manera molt positiva. La pertinença a una xarxa d’entitats, ja sigui de barri o exclusiva d’AMPA, genera nombroses oportunitats, des de comptar amb els recursos humans i materials d’altres entitats de barri fins a organitzar activitats conjuntes (festes populars, accions de suport davant la crisi, jornades culturals, etc.).

La pertinença a aquestes xarxes suposa també un enriquiment per a l’entorn educatiu dels infants, ja que la coordinació amb les institucions educatives locals i altres entitats permet dur a terme activitats educatives més enllà del currículum escolar. Activitats com els camins escolars, mercats d’intercanvi, curses solidàries, i un llarg etcètera, tenen un alt valor pedagògic en tant que «ensenyen» a ser ciutadans actius i implicats en l’entorn. L’activisme front les retallades a l’educació pública ha estat en els darrers cursos un clar aglutinador de les xarxes.

Pel que fa a les coordinadores i xarxes locals d’AMPA, molt sovint aquestes reben el suport de l’administració pública local. Molts ajuntaments potencien i donen suport a les xarxes locals d’AMPA, ja que els permet dur a terme projectes de proximitat per una escolarització equilibrada. A través de les AMPA i les xarxes d’AMPA, l’administració local detecta les necessitats concretes de les famílies i pot atendre les seves necessitats, no només des del punt de vista educatiu, sinó des d’una perspectiva integral, perquè les escoles i les AMPA són focus de detecció de precarietat i risc d’exclusió social.

Les xarxes d'AMPA són un espai de trobada i intercanvi de coneixements, així com un recurs per a garantir la sostenibilitat econòmica d'activitats per a famílies i alumnes. Estar en xarxa permet economies d'escala que fan possible tirar endavant activitats com colònies, xerrades o compres en condicions econòmiques més avantatjoses. L'exemple més clar és l'oferta d'activitats extraescolars conjuntes per part de les AMPA d'un territori: s'ofereix l'activitat i es garanteix la seva viabilitat econòmica i d'assistència de participants.¹⁸

D'entre les xarxes locals que articulen les reivindicacions de les famílies i sovint compten amb la col·laboració i la complicitat no només de les AMPA, si no també amb famílies que no estan vinculades a l'AMPA, hi trobem les federacions locals d'AMPA pertanyents a la FAPAC com per exemple: a Santa Coloma, Badalona, Cornellà, i un llarg etcètera que reivindiquen la defensa de l'escola pública catalana enfront de les retallades i l'amenaça de la LOMCE.

També existeixen altres xarxes locals que no necessàriament s'aixopluguen en el paraigües de la FAPAC i han estat molt actives, com per exemple l'Acampada Escolar de Lleida, la coordinadora de Santa Eugènia a Girona o l'Assemblea Reusenca d'AMPA.¹⁹ L'Assemblea Reusenca d'AMPA, per exemple, va néixer inicialment per a la defensa d'una distribució més equilibrada de l'alumnat nouvingut. Però un cop assolida aquesta fita, no es va dissoldre, sinó que va continuar treballant per altres objectius com la distribució equilibrada dels recursos entre totes les escoles de la ciutat i una major implicació social de les escoles en el seu entorn, i actualment s'erigeix com a interlocutor a l'administració territorial.

Són moltes les fórmules que permeten a AMPA i famílies involucrar-se i participar en l'entorn més proper de barri i de municipi; algunes d'elles permeten millorar l'eficiència de les AMPA com a actor clau de la qualitat educativa i altres permeten organitzar-se i fer sentir la veu en reivindicacions i defensa de l'escola pública.

.....
18. Un bon exemple de mancomunació de serveis és la xarxa d'AMPA del Prat de Llobregat.

19. Mentre que les coordinadores locals d'AMPA de la FAPAC estan institucionalitzades en la federació, l'Acampada Escolar de Lleida i l'Assemblea Reusenca d'AMPA, tot i que comptin amb AMPA que pertanyen a la FAPAC, no són moviments institucionalitzats en el marc de la federació.

El treball en xarxa és valorat molt positivament pels mateixos protagonistes de la comunitat educativa: AMPA, tècnics municipals i equips directius. Per tant, d'una banda, es planteja el repte de millorar l'articulació i el funcionament operatiu de les xarxes locals existents, ja siguin només d'AMPA o mixtes amb altres entitats, tot organitzant trobades en funció de les temàtiques i necessitats concretes des de la proximitat. I d'altra banda, cal generar-ne de noves allà on no existeixin.

A escala supralocal

A escala supralocal, comptem amb dos grans tipus d'estructures participatives: les federacions d'AMPA de Catalunya i, a escala estatal, les confederacions d'AMPA.

A Catalunya, tal com s'ha detallat en el capítol del diagnòstic, hi ha quatre grans federacions d'AMPA, que recordem-ho, tenen una base associativa desigual i uns trets identitaris molt diferenciats.

La FAPAC és la federació d'AMPA més nombrosa, amb més de 2.100 AMPA associades i abasta tot tipus de centres educatius del sector públic (centres de primària i secundària, centres d'educació especial i escoles bressol) i algunes del sector privat. Els seus principals objectius són: 1) fomentar la participació associativa, la coordinació i el desenvolupament de projectes comuns entre les AMPA; 2) actuar com a *stakeholder* social i polític a favor de l'educació pública; i 3) oferir serveis i suport a les seves AMPA associades. I la seva missió està centrada en treballar per una educació de qualitat, catalana, laica, equitativa, integradora, inclusiva, gratuïta, democràtica i coeducativa.

La CCAPAC està vinculada a la Fundació Escola Cristiana de Catalunya (FECC) i agrupa directament a les AMPA de les escoles concertades cristianes i algunes federacions d'AMPA de caire religiós: FAMPAEC (Lleida), FAPAMAC (Escoles Maristes) i la Federació d'AMPA de l'Escola Pia de Catalunya. La finalitat de CCAPAC és representar les AMPA i les federacions davant d'organismes públics i privats amb l'objectiu de millorar l'educació i que els pares i mares puguin exercir la seva responsabilitat educadora de manera més eficaç. A més, la CCAPAC defensa el dret dels pares a escollir el tipus d'educació, defensa el model d'escola cristiana i fomenta la cooperació de les entitats membres.

Tant FAPAC com CCAPAC ofereixen nombrosos serveis a les seves entitats associades: des de xerrades i cursos divulgatius relacionats amb l'educació dels infants i adolescents fins a assessorament en qüestions fiscals i jurídiques, com per exemple en el curs 2012-13, l'assessorament en matèria del cobrament de l'IVA pel servei de menjador o les sessions informatives en relació a l'impacte de la LOMCE. Aquest tipus d'activitats són altament valorades tant per les AMPA de base com per les juntes de les federacions.

FAPAES defensa l'ensenyament públic i la seva millora, i representa part de les AMPA de la secundària pública. És més minoritària que les dues federacions anteriors, però també ofereix a les seves entitats associades cursos i assessorament en diferents àmbits jurídics així com el servei d'assegurança.

Per la seva banda, FAPEL agrupa majoritàriament AMPA de centres confessionals, però també alguns laics, tant concertats com privats sense concert. Tot i que FAPEL és una federació d'AMPA també admet centres educatius sense AMPA entre els seus associats. Defensa la llibertat d'ensenyament, la lliure elecció de centre i l'educació diferenciada per sexe; organitza activitats per millorar la relació família-escola conjuntament amb les AMPA federades; representa i duu a terme accions per a defensar els drets dels pares i mares a l'educació; i, per últim, participa activament en organitzacions europees internacionals, com l'EPA.

En l'àmbit estatal CEAPA i CONCAPA són les confederacions que agrupen bona part de les federacions d'AMPA. CEAPA representa el sector públic i a Catalunya només en forma part la FAPAES; no FAPAC, que va deixar de formar part l'any 2011 per motius organitzatius, de recursos, serveis i representació dins la confederació. Per la seva banda, CONCAPA, que representa el sector privat de caire confessional, té una delegació a Catalunya, però no en forma part ni CCAPAC ni FAPEL. En aquest cas, la no adhesió té a veure amb la defensa explícita del catalanisme per part de la CCAPAC front una CONCAPA pro LOMCE.

Tant CEAPA com CONCAPA formen part del Consejo Escolar del Estado com a representants de pares i mares d'alumnes. A Catalunya, al Consell Escolar de Catalunya, la veu de les famílies només arriba a través dels representants de les federacions. És en aquest sentit que un funcionament democràtic, transparent, àgil i articulat

amb les seves bases és imprescindible per a fer arribar la veu de pares i mares a les polítiques educatives.

A banda dels consells escolars esmentats, el Departament d'Ensenyament organitza la Taula de Federacions de pares i mares amb l'objectiu de treballar conjuntament amb les federacions d'AMPA per fomentar la participació de les famílies en el procés educatiu dels seus fills, i la coresponsabilitat escola i família per a l'èxit escolar i educatiu.

A escala internacional

L'European Parents Association (EPA) és l'associació europea de pares i mares d'alumnes destinada a donar veu a les famílies en la presa de decisions i el disseny de les polítiques europees en matèria educació. Fundada en 1985, l'EPA actua de *lobby* de les organitzacions de mares i pares d'alumnes en les institucions europees, però també promou activament la col·laboració entre escola, associacions de famílies i altres organitzacions educatives independentment de l'orientació política o confessional.

Concretament els objectius entorn la participació de les famílies en l'àmbit educatiu són: 1) promoure la implicació activa de pares i mares en l'educació; 2) donar suport a la creació i expansió de les associacions de mares i pares a Europa; 3) donar suport a la qualitat en l'ensenyament per a tots els infants europeus; 4) promoure el reconeixement dels pares com a *partners* del sistema educatiu i com els educadors més importants, i 5) promoure la coordinació i l'intercanvi de coneixement entre diferents organitzacions de famílies d'alumnes a escala europea.

L'EPA està formada per membres de ple dret, membres associats i membres afiliats. Els membres de ple dret són associacions de pares i mares que comparteixen objectius amb l'EPA, mentre que els membres associats poden ser persones, associacions o institucions que, amb la seva activitat, contribueixen als seus objectius. Per últim, els membres afiliats són aquells que després de dos anys poden esdevenir membres associats o membres de ple dret.

L'EPA és altament representativa en tant que compta amb 31 organitzacions de mares i pares repartides en 19 països que conformen el nucli de membres de ple dret. Espanya és l'estat que compta amb més entitats representades amb cinc membres de ple dret: FAPAC i FAPEL de Catalunya, FAPACE d'Almeria, FAPACEL de Lugo i FAPAE/EIGEF d'Euskadi. A aquestes 31 organitzacions s'han d'afegir 15 més com a membres associats, entre les que es troba la CONCAPA.

Al juny de 2008, l'EPA a la seva junta general celebrada a Saragossa va aprovar la «Carta dels drets i deures dels pares a Europa» on per cada dret de pares i mares s'explicita un deure. Així, si bé els pares tenen el dret a participar i influir en l'escola, també tenen el deure de participar-hi. De la mateixa manera, pares i associacions tenen el dret a ser consultats sobre les polítiques educatives adoptades per les administracions públiques, i les famílies han de comptar amb organitzacions representatives i democràtiques que siguin els interlocutors de les administracions que defensin els seus interessos.

3 Decàleg de les famílies i l'escola: agenda compartida de les famílies

En els darrers anys les polítiques educatives estan posant cada vegada més èmfasi en les estratègies de col·laboració família-escola i la implicació d'altres agents de l'entorn en l'educació dels infants, amb l'objectiu de la millora de resultats. Malgrat aquest canvi de rumb que dóna un protagonisme a les famílies que fins ara no havien tingut, aquestes segueixen assistint al procés educatiu com a suport extern, acompanyament des del costat, però no com a peça troncal del sistema.

Sempre posant en valor les responsabilitats dels ensenyants i de les escoles que conformen es fa també palès que, si es pretén que pares i mares s'impliquin més fermament en l'educació dels fills, ha de ser en base a la construcció d'un projecte comú, a una relació de reciprocitat, cadascú des del seu paper. Cal un canvi de paradigma segons el qual pares i mestres puguin dialogar de tu a tu i on el sistema educatiu tingui en compte les preocupacions de les famílies com a representants més directes dels interessos de l'alumnat.

A partir de la recerca, del procés participatiu i de la consulta d'estudis nacionals i internacionals sobre el tema, hem consensuat 10 punts que ara com ara conformen l'agenda de prioritats de les famílies catalanes amb fills i filles en edat escolar. Aquestes prioritats, que exposem amb més detall a continuació van d'allò més concret a aspectes més generals:

1. Les famílies hi són i volen ser-hi més: com ha de ser la presència i la implicació de pares i mares a l'escola.

2. Pares i mares també volen parlar de continguts educatius i, si s'escau, entrar a les aules.
3. Les famílies, una peça clau en l'ofensiva per a l'èxit escolar.
4. El dret a escollir escola i la regulació de l'accés a l'escolaritat en igualtat de condicions.
5. Calendaris i horaris escolars: la conciliació familiar com a puntal de la qualitat de vida dels infants.
6. El finançament del sistema educatiu: com garantir l'educació pública i gratuïta per a tothom.
7. Beques i ajuts a les famílies en funció de la renda, per l'equitat educativa i la igualtat d'oportunitats.
8. L'associacionisme familiar ha de ser reconegut com a moviment social d'acció cívica.
9. Per una llei d'educació de consens ampli i vigència més enllà del govern que l'aprova.
10. Representem la veu de la infància i la família, no només allò que s'emmarca a l'escola.

1. Les famílies hi són i volen ser-hi més: com ha de ser la presència i la implicació de pares i mares a l'escola

La fotografia que ens aporten les dades sobre la participació de les famílies a l'escola, i que hem detallat en els capítols anteriors, és una imatge plena d'oportunitats: ens presenta unes famílies capacitades —amb més formació que mai—, interessades, com a responsables que en són, per l'educació dels seus fills i filles —fan l'acompanyament educatiu i vénen a l'escola quan se les convoca per qüestions acadèmiques—, són majoritàriament presents a les activitats pròpies de la comunitat educativa (festes, actes culturals, xerrades), i en un nombre molt significatiu (el 29%) estan disposades a contribuir de manera altruïsta i compromesa en la millora de l'educació, sigui a través de les activitats de l'AMPA o bé en altres espais de participació més o menys formals. Si en altres moments s'havia parlat d'unes famílies que delegaven l'educació dels fills en mans dels mestres, avui trobem uns pares i mares convençuts que per a millorar-ne els resultats també els pertoca ocupar-se'n: les famílies estan complint el mandat de la coresponsabilitat però són conscients que resta un recorregut de millora. Seguint l'esquema de les tres dimensions de la

participació, veurem que a cada àmbit (individual, associatiu i formal) hi ha reptes o aspectes que preocupen a les famílies:

- 1.1. L'àmbit de la **participació individual**, que és pel qual aposta la legislació vigent i que han promocionat amb més intensitat les polítiques educatives, formalment està assolit. A través de les dades de l'enquesta sabem que les famílies assisteixen a les reunions d'inici de curs, a les tutories i que ajuden els seus fills a fer els deures. Però en els debats del procés participatiu s'ha esmentat sovint que aquesta presència hauria de canviar de paradigma: d'uns mestres que expliquen a les famílies com s'han de fer les coses i sovint els hi donen instruccions, a la construcció d'un espai de diàleg compartit i basat en el reconeixement mutu, on cada part des del seu paper contribueix a l'objectiu comú de l'educació dels infants i joves.

Els pares i mares també volem ser protagonistes de l'educació: compartir punts de vista, estar informats i ser escoltats en tot allò que fa referència a l'educació dels nostres fills i filles.

Per a fer-ho possible caldria:

El nostre sistema educatiu aporta les eines per a fer possible aquest canvi de paradigma, només cal donar-los un nou sentit constructiu, més pedagògic que administratiu, més col·laboratiu que corporatiu:

- Adequar la carta de compromís educatiu. La carta de compromís educatiu que preveu la LEC és un document que redacta cada centre per tal d'expressar els compromisos entre les famílies i el centre: acceptació del projecte educatiu del centre, respecte a les conviccions ideològiques i morals de les famílies, adopció de mesures correctores per a la bona convivència, comunicació i diferents maneres que les famílies tenen per poder participar en els centres. Caldria fer un treball de personalització dels acords i de seguiment dels pactes o compromisos contrets a dues bandes, o a tres bandes en el cas que l'alumne estigui cursant la secundària, perquè si no aquest document, més que una eina pedagògica, pot esdevenir un mer tràmit burocràtic.

- Garantir l'acció tutorial individualitzada com a peça fonamental del procés d'aprenentatge, amb tota la càrrega orientadora sobretot en l'etapa secundària, en la qual apareixen els itineraris formatius. La relació família-tutor-alumne hauria de ser més freqüent per tal de crear llaços de confiança amb l'objectiu de guiar el procés educatiu; per tant, no s'haurien de convocar els pares només quan s'activen les alarmes i els fills es veuen abocats al fracàs, o quan ha esclatat algun conflicte.
- Dinamitzar el web «Família i Escola. Junts per l'Educació». Aquesta web del Departament d'Ensenyament aporta molta informació rellevant per a les famílies, produïda en la seva majoria per experts. En aquest sentit s'haurien d'obrir canals d'interactivitat i fòrums en els quals pares i mares poguessin compartir punts de vista i participar també en la producció de continguts. En la Taula de federacions d'AMPA que convoca el Departament, aquesta ha de ser una tasca prioritària.
- El curs 2013-2014 s'ha posat en marxa un dels productes relacionats amb aquest entorn virtual de vinculació família-escola; es tracta d'una aplicació que hauran d'omplir els equips directius per tal d'autodiagnosticar la participació de les famílies als seus centres i cercar vies de millora. Caldria aprofitar aquests instruments tan operatius per recollir també la versió de les famílies, des d'una mirada complementària però independent de la dels directors i directores.
- Facilitar la trobada dels mestres amb totes les famílies. Les reunions d'inici de curs, que són fonamentals per a la informació i l'acollida dels pares nous a l'escola, haurien de garantir la comunicació amb totes i cada una de les famílies, per tant, caldria crear estratègies per a salvar barreres lingüístiques o culturals —comptant amb l'ajut de persones que puguin traduir simultàniament les informacions orals, o que ajudin a preparar diapositives o documentació en les llengües presents al centre. Caldria pensar dinàmiques atractives per a fer la informació més propera —són molts els centres que projecten imatges de la vida a l'escola o que conviden als propis alumnes a explicar allò que fan—, sempre que sigui possible aprofitant les noves tecnologies però garantint-ne l'ús correcte basant-nos en criteris d'accessibilitat i igualtat d'oportunitats.
- Posar en marxa accions específiques per a vincular els pares i les mares que no participen a l'escola, ni a un nivell passiu (1,3%), i amb els quals

els mestres tenen dificultats per a contactar-hi: acostumen a ser persones que es troben en un segment de població vulnerable pel seu nivell baix d'estudis o d'ingressos, o pel fet de ser estrangers. La figura del TIS (tècnic d'integració social) quan és present a l'escola pot ajudar a pensar en espais de trobada per a les famílies nouvingudes, on aquestes famílies se sentin útils i alhora vegin que en treuen un profit, en relació a l'educació dels fills. A banda de propostes que sorgeixen del centre educatiu, són moltes les AMPA que realitzen acampades, dinars populars, festes, amb la intenció d'integrar les famílies nouvingudes.

- 1.2. El nivell de **la participació associativa** ja hem vist que és el punt fort de la presència i l'aportació de les famílies a l'escola, sobretot a la primària. Si bé s'han mantingut les referències a la comunitat educativa en l'aspecte normatiu, el govern de la Generalitat no està fent polítiques fermes de promoció ni de reconeixement de la tasca de les AMPA, que només troben un cert suport en les administracions locals.

Les AMPA no som empreses de serveis: som associacions de familiars d'alumnes que col·laborem amb els mestres i els equips directius per a contribuir en la millora de l'escola dels nostres fills i del seu entorn.

Per a fer-ho possible caldria:

Els reptes que es plantegen les famílies associades són clars, caldria:

- Professionalitzar la prestació de serveis, per a millorar-ne la qualitat i l'eficiència i alhora alliberar els recursos humans de l'AMPA a tasques pròpiament de dinamització i valor afegit per a l'educació.
- Posar en relleu que l'AMPA educa en valors tant a les famílies i els alumnes que en formen part com a tota la comunitat educativa. Participar a l'associació és pensar en allò comú, exercir una ciutadania activa, comprometre's més enllà dels propis interessos, ser creatius, emprenedors, pràctics, solidaris.
- Obrir el funcionament de l'AMPA al màxim de famílies del centre, evitant organitzacions endogàmiques o poc transparents, trencar la inèrcia

del «sempre s'ha fet així» incorporant innovació, noves estratègies de captació de voluntaris (pares d'enllaç entre l'AMPA, el grup de classe i el consell escolar), de difusió, d'acollida, que estiguin a l'abast.

- Identificar els interessos i preocupacions de totes les famílies, i prendre el pols a la seva opinió, ja sigui gràcies a sondejos, processos participatius, etc. De manera que l'AMPA els pugui defensar i transmetre i doti de contingut significatiu la comunicació i les reunions de presa de decisions de la junta o l'assemblea.
- Afavorir la renovació dels càrrecs facilitant un període de relleu i de formació de les persones noves de manera que la transmissió de la informació en les AMPA deixi de ser un problema i no es perdi tot un bagatge cada vegada que marxa algú rellevant que ha dut el pes de l'associació.
- Plantejar un sistema participatiu rotatiu com a deure cívic inherent a les responsabilitats parentals de l'escolarització dels fills. Això vol dir que totes les famílies haurien de fer-se càrrec d'algun tipus de responsabilitat o col·laboració en algun moment de la vida escolar del fill al centre d'acord amb les disponibilitats, habilitats o destreses de cadascú.
- Elaborar un pla estratègic de l'AMPA a quatre anys vista consensuat amb el centre i en consonància amb el pla educatiu del centre. El pla estratègic estableix la missió, la visió i els valors de l'organització i el pla d'acció. Aquest pla hauria d'incloure o plantejar aspectes bàsics com l'estratègia de comunicació bidireccional amb les famílies, l'estratègia de col·laboració amb mestres i equip directiu, l'estratègia de funcionament ordinari i extraordinari; els aspectes de gestió econòmica; i de relació amb l'entorn.
- Mancomunar serveis. En el marc de les xarxes locals d'AMPA, caldria crear una xarxa que inclogués el finançament i la gestió econòmica conjunta dels serveis oferts per les AMPA respectant el principi d'equitat i redistribució. Això milloraria l'economia d'escala, l'eficiència de la gestió i milloraria l'oferta de serveis com les activitats extraescolars.
- Donar continuïtat a les reivindicacions que han promogut les AMPA per a qüestions puntuals lligades a la crisi, les retallades o l'aprovació de

la LOMCE i que han sigut importants perquè s'ha fet front comú i les amenaces no s'han quedat només a mans de les persones afectades.

Però en la dimensió associativa, com en la resta, les responsabilitats són compartides: les famílies han de fer el pas d'entrar a l'escola, però qui té la clau de la porta són els equips directius. Quan els docents creuen en el potencial de l'aportació de l'AMPA, l'impacte es multiplica. Segons l'enquesta a equips directius, el 61,5% consideren que la seva AMPA contribueix força o molt a la qualitat educativa del centre, però n'hi ha el 26% que en fa una valoració neutral, considerant que l'AMPA hi contribueix ni molt ni poc, i un preocupant 12,4% indica que l'AMPA contribueix poc o gens a la qualitat educativa del seu centre. Podria ser que realment es tractés d'escoles on l'AMPA és molt feble o passa per un moment de crisi, situacions en les quals el suport de l'equip directiu encara és més cabdal.

El repte, pel que fa als equips directius i als mestres i professorat, està clar, caldria:

- Reconèixer i donar suport a la tasca realitzada per les AMPA en els centres educatius.
- Fer explícit aquest suport recollint en el projecte educatiu de centre, i en la programació anual, els objectius i la missió de l'AMPA en el centre i les actuacions que se n'esperen per a cada curs.
- Establir una relació simbiòtica entre escola i AMPA. Caldria pactar amb el centre el marc de la participació de l'AMPA, ja que sovint hi ha una certa confusió sobre quins són els límits de la seva intervenció. Per tant, s'hauria de consensuar entre equip directiu i AMPA quins temes formen part de la gestió amb una coparticipació de famílies i professorat i quins temes es gestionen per separat, establint els drets i deures de cada una de les parts i fent-ho explícit i públic en un marc de confiança, consens i les especificitats de cada centre.
- Preveure aspectes de la relació família-escola en la formació continuada del professorat.

1.3. En l'àmbit de la **representació formal**, les famílies assoleixen l'aprovat amb un nodrit grup de pares i mares que són representants electes, al consell escolar o amb un càrrec a la junta de l'AMPA, però topen amb la poca legitimitat

d'unes cotes d'absentisme en aquestes eleccions que superen el 50%. El 7,4% de pares actualment exerceixen un d'aquests càrrecs, però la xifra augmenta fins al 21,6% si afegim els que l'han tingut anteriorment. El repte, en aquest àmbit, no passa tan sols per augmentar el nombre de pares que fan aquest salt de la col·laboració a la responsabilitat i la representació, sinó per implicar el gruix de les famílies amb la responsabilitat de decisió dels seus representants formals, donant a conèixer i valorant els consells escolars, i mostrar-ne les funcions i la importància real.

Els espais de representació formal són els de la presa de decisions, la governança dels centres educatius, per tant, cal incentivar l'apropiació d'aquests espais pel conjunt de les famílies, ja que actualment els pares que hi són no se senten representant a la resta.

Per a fer-ho possible caldria:

- Tenint en compte el desconeixement de les funcions del consell escolar i dels drets i deures de cada part, s'hauria de fer una tasca prèvia a cada centre educatiu de definició d'un marc de participació que defineixi el què, el com i on s'ha de poder decidir.
- Elaborar un pla d'acollida de la participació formal al centre. En l'acollida a les famílies novingudes al centre caldria explicar quins són els canals de participació formal i el funcionament dels òrgans decisoris per a garantir el coneixement d'aquests a tots els pares i mares.
- La direcció hauria de dinamitzar un consell escolar que funcionés realment com a espai de treball participatiu entre comissions mixtes. La via de les comissions de treball és la més efectiva i real per a la coresponsabilitat en la gestió de l'escola.
- Promoure la convivència entre canals diversos de participació, evitant que tot es redueixi i es centri en un espai tan formalitzat com el consell escolar.
- Donar a conèixer prèviament les candidatures dels representants del sector pares i mares.
- Difondre amb antelació entre les famílies tant l'ordre del dia del Consell, amb la documentació associada, com els acords presos per facilitar un debat obert i recollir propostes.

2. Pares i mares també volen parlar de continguts educatius i, si s'escau, entrar a les aules.

2.1. El debat sobre currículum

El debat sobre el què s'ha d'ensenyar a l'escola no és quelcom pacífic ni exempt de controvèrsia: des de les grans manifestacions arran de l'abolició de la religió obligatòria i la introducció de l'assignatura de ciutadania en temps de la LOE, fins a les actuals protestes contra la LOMCE per l'amenaça al model d'immersió lingüística en català que ha caracteritzat l'escola del nostre país, pares i mares, com a ciutadans especialment afectats pels temes educatius, han expressat al llarg de la història de la democràcia acords o discrepàncies respecte el com i el què s'ha d'ensenyar a l'escola. Darrerament, amb l'aprovació de la LOMCE (2013) aquest debat s'ha exacerbat, justament perquè fa trontollar amplis consensos ciutadans, almenys a Catalunya, respecte un model educatiu propi. Més enllà del tema de la llengua, es modifiquen aspectes tant bàsics com la idea d'una escola comprensiva fins als 16 anys reintroduint el desdoblament d'itineraris, l'acadèmic i el professional, a partir dels 14 anys; desapareix l'ensenyament de la música a l'escola, es detalla exhaustivament el currículum de ciències socials per a no deixar marge d'interpretació a un determinat relat de la història d'aquest país; en general, es retorna a un ensenyament basat en l'adquisició i memorització de coneixements quan els mestres ja havien fet una reorientació dels aprenentatges encarats a les competències bàsiques, és a dir, interrelacionant sabers, fent-los aplicables i funcionals, en una organització curricular oberta.

Hi ha un ampli sector de famílies que s'informa i es preocupa d'aquestes qüestions, es manifesta i s'organitza: el moviment Som Escola, les reivindicacions liderades pel Marc Unitari de la Comunitat Educativa (MUCE) o la Marea Groga, en són un bon exemple.

Més enllà de la conjuntura actual i del debat obert per la LOMCE, la definició d'allò que conforma una cultura comuna, del què i el perquè de l'educació, és el que constantment està sotmès a revisió. Una societat que es vol cohesionada i a la vegada preparada per abordar els reptes de futur d'un món globalitzat, que vol mantenir la seva identitat i alhora incorporar elements d'innovació ha d'abordar de manera col·lectiva la reflexió i el debat sobre què hauria de formar part de la motxilla de continguts amb els quals hem

d'aspirar que els nostres fills i filles surtin de l'escola en finalitzar l'escolarització obligatòria.

Les famílies, com a part de la ciutadania especialment afectada per les reformes curriculars i pedagògiques, volem i podem intervenir en el debat dels continguts educatius per fer propostes al costat dels experts en educació.

Per a fer-ho possible caldria:

- Limitar el caràcter prescriptiu del currículum a la identificació i descripció dels aprenentatges bàsics —la concreció del què i el per a què— i hauria de deixar un considerable marge de maniobra als centres educatius.²⁰
- Establir uns estàndards d'ensenyament alts, però basar-los en un bon sistema de recursos i d'avaluació que en faci possible l'assoliment. En aquest sentit l'homologació que el Departament d'Ensenyament ha fet per les proves de competències bàsiques d'anglès pel curs 2013-2014, promovent que els alumnes assoleixin acreditacions vàlides a la Unió Europea, és un bon exemple d'aquesta tendència.
- No sobrecarregar el currículum. El currículum hauria d'incloure només allò que es pot aprendre en el període de temps escolar. Un currículum sobrecarregat frustra les expectatives i acaba delegant en la família aspectes acadèmics que difícilment pot afrontar.
- Tenint en compte que no tot el que s'aprèn s'aprèn a l'escola i que aquesta comparteix l'escenari educatiu amb altres agents de l'entorn, les famílies haurien de ser presents en organismes reguladors com el CAC (Consell de l'Audiovisual de Catalunya) o similars.
- Identificar uns bàsics imprescindibles que seran el llindar mínim per a l'equitat, que tots els agents socials haurien d'assumir com a propi.
- Que l'escola garanteixi les alfabetitzacions emergents (llenguatges del segle XXI com el visual, l'informatiu, el de la multiculturalitat, el científic, l'econòmic...) i revisi les alfabetitzacions tradicionals.

.....

20. *Currículum i ciutadania. El què i el per a què de l'educació escolar* (2007). Cèsar Coll (dir.), Miquel Àngel Alegre, Miquel Àngel Essomba, Raül Manzano, Maria Masip i Juli Palou. FJB col·lecció Polítiques. Aquest volum recull les reflexions d'un nodrit grup d'experts de 120 representants de la societat civil que van debatre sobre els criteris d'un currículum comú.

- Establir un procediment normalitzat de revisió i actualització periòdiques del currículum, que en una societat dinàmica i complexa com la nostra no pot ser un instrument estable al llarg del temps. Aquests processos de revisió i actualització han d'anar acompanyats d'un debat social ampli en què les famílies hi han de ser presents.
- Un treball conjunt i coordinat entre tots els agents educatius (mes-tres, famílies i entorn) basat en la capacitat de compartir objectius i propostes encaminades a la consecució dels aprenentatges bàsics imprescindibles.
- Treballar més en les competències de l'alumnat i menys en els continguts tancats i memorístics.

2.2. Pares i mares entren a les aules

A banda d'aquest nivell social en el qual es posa de manifest la profunditat ideològica del debat ciutadà sobre l'escola que volem, en cada centre educatiu, es gestiona de manera particular la implicació de les famílies en allò que s'ensenyia i en com s'ensenyia. Són moltes les iniciatives d'escoles que obren les portes de l'aula i ofereixen a les famílies de participar en la dinàmica, fins i tot que ensenyin allò que saben als nens i nenes, que els ajudin en els acompanyaments i sortides, en activitats com l'hort, l'arranjament del pati, el disseny i l'arranjament d'espais com la biblioteca, els racons de joc o el teatre, o l'organització d'esdeveniments culturals. Les comunitats d'aprenentatge, reconegudes com a escoles singulars pel Departament d'Ensenyament, són un bon exemple de com, si es regula bé la competència de cadascú i la col·laboració dels familiars dels alumnes en activitats lectives, els resultats educatius milloren.

Les famílies estem disposades a contribuir en allò que calgui dins les aules, en les sortides o en aspectes de millora educativa, sempre al costat dels professionals de l'educació.

Per a fer-ho possible caldria:

- Que l'escola defineixi bé el projecte on els pares i mares s'insereixen per a no crear interferències i garantir que siguin propostes de qualitat, ben acceptades per tota la comunitat, sostenibles i avaluables.

- Conèixer els sabers i les destreses dels pares i les mares de la comunitat educativa —s’han fet iniciatives com el banc de famílies—, de manera que l’escola els pugui sol·licitar quan sigui necessari o adient en relació a la programació educativa.
- Posar en valor l’impacte en la millora dels resultats que aquestes incursions familiars a l’aula generen, per tal d’estendre les bones pràctiques.
- Abordar de manera específica en la formació inicial i contínua del professorat la relació amb les famílies i el potencial de la seva intervenció dins i fora de l’escola.

3. Les famílies, una peça clau en l’ofensiva per a l’èxit escolar.

Alhora que les famílies reivindiquen el seu paper en l’acompanyament educatiu dels fills, les dades mostren una vegada i una altra com aquest acompanyament es tradueix en la millora del rendiment i de l’èxit escolar²¹. Les famílies estan especialment preocupades per l’elevat índex de fracàs escolar del nostre país i voldrien ser promotores d’una millora, tant en allò que els concerneix i que poden fer participant en l’educació, com aportant el seu punt de vista en el debat propositiu respecte a innovacions possibles, o en última instància actuant com a *lobby* i exigint la rendició de comptes que els pertoca com a part interessada (*stakeholder*).

En primer lloc, sota l’epígraf «acompanyament educatiu familiar» hi trobem allò que passa a la llar, allò que passa a l’escola i també el que esdevé en entitats i espais de l’entorn.

- A casa, són especialment rellevants les estones que els pares passen amb els fills ajudant-los a fer els deures, conversant sobre la seva vida a l’escola i sobre l’orientació futura, és a dir, transmetent expectatives i valors d’adhesió a l’itinerari formatiu. Destacant per damunt de totes aquestes activitats, les estones de lectura compartida o d’iniciatives pel gust de llegir atesa la relació directa entre la competència lectora, la capacitat reflexiva i les estratègies d’aprenentatge dels infants.

21. Borgonovi, F. and G. Montt (2012), «Parental Involvement in Selected PISA Countries and Economies», OECD Education Working Papers, No. 73, OECD Publishing.

- A l'escola, totes les interaccions contribueixen a establir aquesta continuïtat i coherència entre els dos ambients educatius: mentre més elements simbòlics compartits hi hagi a casa i a l'escola, més efectiva, alhora que afectivament i vivencialment significativa, serà l'educació. Des de les reunions d'inici de curs, les tutories, la participació activa en les activitats de l'AMPA i de l'escola fins a les activitats més formalitzades de participació, les famílies tenen un lloc rellevant a ocupar.
- A l'entorn, les famílies són, en última instància, les que acaben vinculant els nens i nenes al club esportiu, l'escola de música, el centre cultural, el casal de lleure o la xarxa d'equipaments públics o privats que ofereixen activitats complementàries en horari extraescolar. Altra vegada la recerca²² alerta del pes que té aquesta formació complementària en els resultats acadèmics dels infants i del risc que comporta en termes d'equitat, si el sistema no garanteix igualtat d'oportunitats a l'accés a aquesta oferta.

En segon lloc, tant la participació amb veu pròpia, no com a experts sinó com a usuaris, en el debat sobre innovació educativa i ofensiva contra el fracàs, com l'anàlisi de resultats i la formulació de reptes, passa per la vertebració de les famílies com a sector, i l'obertura de canals d'interlocució potents i efectius amb l'Administració.

Les famílies podem i volem ser part activa en la lluita contra el fracàs, tant des de la parcel·la domèstica ajudant als nostres fills i filles, contribuint directament a millorar la nostra escola i l'entorn, com des d'un espai de reflexió i anàlisi de resultats des del qual puguem participar en la formulació de propostes.

Per a fer-ho possible caldria:

- Fer programes de formació i assessorament a les famílies —no cal que sempre comptin amb persones expertes, poden ser recursos en línia, o espais de formació entre iguals— per tal de capacitar-les per a poder dur a terme l'acompanyament educatiu i evitar desigualtats relacionades amb el nivell d'estudis o d'ingressos de pares i mares. En

.....
22. Bonal, X. i Verger, A. (2014). *L'agenda de la política educativa a Catalunya: una anàlisi de les opcions de govern (2011-2013)*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill.

aquest sentit, la tasca que realitzen les AMPA amb l'escola de pares o les xerrades hauria de tendir a fer-se en xarxa, de manera que les famílies de diferents escoles poguessin compartir experiències i sabers, i hauria de tenir el suport de fons públics.

- L'escola hauria de ser molt conscient de les diversitats familiars que conformen la comunitat educativa i hauria de pensar estratègies perquè hi hagi una continuïtat entre «allò que passa a casa i allò que passa a l'escola» i això sigui possible en tots i cada un dels entorns socioculturals dels alumnes, sigui quina sigui la llengua parlada a casa o els valors o la religió de referència.
- Les activitats de foment de la lectura, que tenen una importància cabdal, haurien de venir acompanyades d'activitats de suport sobretot des de l'àmbit de les biblioteques públiques, fent accessible a tothom el gust i l'hàbit de llegir, fent possible propostes que capacitin a pares i mares per a dur a terme estones de lectura compartida amb els nens i les nenes.
- Obrir un debat sobre els deures o tasques escolars a casa, revisant si s'està delegant a les famílies part de la instrucció que pertocaria a l'horari lectiu, si realment s'afavoreix el treball autònom i la recerca activa dels infants, si es fomenten els hàbits d'estudi o un cop més s'accentuen les desigualtats perquè hi ha famílies més capacitades que d'altres per a fer aquest acompanyament relacionat amb el currículum escolar. Pares i mares també volen opinar respecte de la quantitat de deures que es posen en relació a la gestió del temps. Volen valorar la conveniència en cada tram d'edat de reduir temps de lleure, d'esport o de formació artística, temps de joc, de col·laboració en les tasques domèstiques o temps de descans a favor de les activitats lectives.
- Analitzar específicament la situació de l'alumnat de secundària amb risc de fracàs i desafecció escolar, repensant estratègies conjuntes família-escola, que orientin i ajudin tant al professorat com a les famílies a reconnectar i motivar aquests adolescents amb el seu itinerari formatiu. En aquest sentit, es reclamen recursos específics d'atenció a la diversitat a secundària que incloguin en la seva programació l'acompanyament a pares i mares amb fills adolescents.

- Garantir l'eficiència dels dispositius de detecció precoç de necessitats educatives especials per tal de poder donar resposta en edats primerenques, orientar les famílies perquè puguin ajudar aquest tipus d'alumnat que requereix de més suport i evitar així que problemes amb bon pronòstic —i possibilitats de treball amb logopèdia, optometria o altres especialitats— s'acabin traduint en itineraris de fracàs escolar.
- Reimpulsar els plans educatius d'entorn o totes aquelles iniciatives similars pensades per igualar l'accés a activitats extraescolars de qualitat a tota la població, sigui quina sigui la seva condició social.
- Enfront de la proliferació de serveis educatius complementaris que han irromput en el negoci educatiu extraescolar, minimitzar els riscos que comporta tant en termes de qualitat com d'equitat. Pel que fa a la qualitat, caldria una tasca d'homologació o de qualificació de servei d'interès públic per part de les administracions educatives i administracions locals, que ajudaria a les famílies a triar. Pel que fa a l'equitat, caldria una política ferma de subvencions a les entitats sense ànim de lucre o bé amb una oferta de beques i ajuts que permeti accedir a activitats de pagament a infants que en quedarien exclosos.

4. El dret a escollir escola i la regulació de l'accés a l'escolaritat en igualtat de condicions.

La tria de l'escola on aniran els fills és una de les decisions més crítiques i compromeses en la vida de les parelles i en les que, segurament, més s'hi juga en vistes al futur. És, per tant, un aspecte molt sensible respecte al qual les famílies reclamen poder fer sentir la seva veu.

Des de l'aprovació de la LODE (1985) es garanteix que els poders públics realitzin una planificació de l'oferta escolar fent compatibles els principis de llibertat d'elecció d'escola i el de satisfacció de les necessitats educatives en igualtat de condicions. En aquest sentit les administracions tenen el mandat d'ajustar l'equilibri entre l'interès particular de cada família i l'interès comú que persegueix una major cohesió social i una obertura a la diversitat. Val a dir que cada cop s'atorga més importància a la família com a subjecte d'elecció educativa, tant per a la tria d'escola com per al

conjunt de decisions que puguin afectar la trajectòria educativa dels fills i en coherència les polítiques educatives veuen important reforçar els lligams família-escola.

En el debat de l'elecció de centre s'hi barregen aspectes fonamentals de política educativa com són: a) l'autonomia de centre i la capacitat de forjar un projecte educatiu amb identitat pròpia respecte al qual els pares i mares s'adhereixen a l'hora d'escolaritzar el seu fill; b) la garantia d'accés a l'escolaritat en igualtat de condicions per tal d'evitar els efectes nocius de la segregació escolar que tendeix a acumular alumnat amb necessitats educatives específiques en entorns de major complexitat, i c) la necessitat de regular l'oferta i la demanda quan no queda ben distribuïda i hi ha sobredemanda en certes escoles i bacants en altres.

Els estudis internacionals mostren els efectes nocius de la segregació escolar en els resultats acadèmics i com, per la via de millores en equitat, es poden produir millores en el rendiment acadèmic, mitjançant l'efecte company²³, per exemple, i assenyalen tres causes principals de segregació: en primer lloc la segregació residencial, ja que ni les escoles de proximitat poden corregir l'efecte de la concentració urbanística; en segon, un sistema escolar marcat per itineraris formatius institucionalitzats; i, per últim, un sistema obert d'elecció de centre que posa l'oferta escolar en situació de quasimercat²⁴. Per aquests motius, l'administració educativa regula la gestió de les places escolars amb mesures com:

- Criteris de zonificació
- Ampliació o reducció de ratis
- Criteris de punts per a desempat

Els pares volem que els fills siguin feliços, que es sentin confortables a l'escola i que aprenguin, per la qual cosa sovint hem de triar entre la dimensió relacional —que els fills estudiïn a prop de casa, amb els amics— i la dimensió instrumental —triant les escoles més afïns amb l'ideari i millor valorades. El que demanem és que les dues opcions siguin factibles.

.....

23. Bonal, X. i Verger, A. (2014). L'agenda de la política educativa a Catalunya: una anàlisi de les opcions de govern (2011-2013). Barcelona: Fundació Jaume Bofill.

24. Dupriez, V. (2009). La segregació escolar: reptes socials i polítics. Barcelona: Debats d'educació 14, Fundació Jaume Bofill.

Per a fer-ho possible caldria:

- Garantir que dins del Servei d'Educació de Catalunya sostingut amb fons públics, en tots els entorns de proximitat, hi hagi escoles de qualitat on poder escolaritzar els fills i filles, amb projectes educatius potents, amb expectatives altes sobre els alumnes i que finalment obtinguin bons resultats.
- Les escoles haurien de tenir equips directius capaços de liderar un projecte pedagògic amb el qual les famílies es puguin identificar perquè responen a les seves necessitats i inquietuds, i alhora motivar el professorat perquè s'alineïn amb el projecte.
- Poder triar el centre en funció del projecte educatiu. Un cop garantida l'equitat i l'equivalència en termes de qualitat dels centres sostinguts amb fons públics, el Servei d'Educació de Catalunya, tal com el preveu la LEC, el proveeixen centres de titularitat pública i privada que d'acord amb la seva autonomia poden desenvolupar una identitat pròpia. Davant d'aquest ventall, les famílies haurien de poder triar el centre en funció del projecte educatiu.
- Garantir la gratuïtat en tot l'horari lectiu. Totes les famílies han de poder gaudir d'igualtat de condicions a l'hora de triar escola, per aquest motiu és bàsic que l'ensenyament en tot l'horari lectiu —també en la sisena hora— sigui gratuït.
- Les administracions han de vetllar per a evitar la segregació escolar, vistos els efectes negatius que té sobre els resultats acadèmics i la cohesió social.

5. Calendaris i horaris escolars: la conciliació familiar com a puntal de la qualitat de vida dels infants.

En la societat actual, la conciliació d'horaris és extremadament complexa i és un dels factors que condiciona més les famílies amb fills en edat escolar. En els tallers DAFO, un dels punts febles recurrents ha estat la dificultat de compatibilitzar horaris de feina, escola i família, i en l'enquesta a les famílies la manca de temps ha aparegut com un dels obstacles més freqüents per a la participació dels pares a l'escola i l'acompanyament educatiu dels fills. Alhora es constata que les dones tenen una

presència molt per damunt que els homes tant a l'escola com en les tasques escolars a casa, perpetuant així el model patriarcal imperant. Paral·lelament a aquesta constatació, la recerca internacional ens diu que un dels factors que més condiciona l'èxit escolar dels nois i noies és que comptin amb la supervisió i l'interès de llurs pares per allò que fan a l'escola. La gestió dels temps és un aspecte que acapara l'atenció no només de les famílies, sinó que comença a preocupar a un ampli sector de l'opinió pública favorable a iniciatives com la reforma horària, amb afectacions en el camp laboral, dels serveis, de l'oferta cultural i comercial, etc.

Les famílies som partidàries de racionalitzar els temps tant escolars com laborals per a facilitar la conciliació i la convivència familiar. Més que incrementar serveis d'acollida i sotmetre els infants a unes jornades escolars i extraescolars continuades de més de vuit hores, cal trobar fórmules adaptades a les necessitats de cada context.

Per a fer-ho possible caldria:

- Que les famílies poguessin participar en la presa de decisió, com a part afectada, de la programació d'horaris i calendaris escolars: temps de vacances, setmanes blanques, dies de lliure disposició, etc. a un nivell superior, en estaments com el Consell Escolar Municipal o el de Catalunya o la Taula de Federacions del Departament d'ensenyament. I també en l'escola mateixa, si es fan horaris partits, horaris compactats o jornades intensives.
- Per evitar els efectes de segregació escolar que podria generar el fet que unes escoles ofereixin uns horaris més atractius de cara a les famílies que d'altres, és important que l'Administració reguli els marges d'autonomia dins d'uns criteris territorials que garanteixin l'equitat.
- Atesa la creixent implementació de la jornada compactada als instituts de secundària pública —que ja arriba al 81,9% el curs 2013-2014²⁵—, les famílies reclamen estudis solvents de l'impacte que té aquesta mesura en els resultats acadèmics en relació a aquells centres educatius que mantenen la jornada partida i donen servei escolar fins a la tarda.

.....

25. Departament d'Ensenyament (2013). Inici de curs 2013-2014. Barcelona: Generalitat de Catalunya.

- Tenir en compte la diversitat de situacions familiars i facilitar la compatibilitat entre el desenvolupament lectiu i les necessitats familiars específiques i totalment legítimes. En la web «Família i educació», del Departament d'Ensenyament hi diu: «Sens perjudici de l'horari establert d'entrada i sortida, el centre pot considerar la possibilitat de flexibilitzar l'horari, d'acord amb les vostres necessitats». Per exemple, en zones turístiques és freqüent que les famílies vulguin gaudir de vacances fora de temporada o famílies estrangeres que necessiten viatjar quan els alumnes tenen classe. Es poden donar facilitats per mantenir l'activitat acadèmica no presencial, com materials penjats a la web, exàmens a distància, sempre i quan no es comprometi l'assoliment dels aprenentatges per part de l'infant. Facilitar permisos en festes religioses no cristianes o per motius familiars rellevants.
- Paral·lelament, i mentre les jornades laborals no es racionalitzin, les AMPA o les famílies haurien de rebre ajudes per a seguir proveint uns serveis per a la conciliació familiar (acollida matinal, servei de menjador o activitats extraescolars) que actualment sufraguen en la seva totalitat les famílies. Les modificacions horàries que ha autoritzat el Departament d'Ensenyament des del curs 2011-2012 fan encara més necessaris aquests suports, ja que en molts casos l'horari lectiu dels infants s'acaba a les 15 hores i cal inscriure els nens i nenes a activitats complementàries, almenys fins a les 17 hores. D'altra manera, s'accentuarien les diferències socials en l'accés a l'educació complementària que es desenvolupa en aquest període. Malauradament aquesta és una problemàtica que està afectant més l'escola pública que a la privada concertada, obrint així una nova bretxa de desigualtat.
- Els horaris escolars haurien de respectar el temps de descans dels infants: estudis recents²⁶ mostren com la tendència a entrar cada vegada més d'hora al matí és contraproductiu per als adolescents que tenen un cicle de son més nocturn.
- Les famílies, organitzades per torns i de manera voluntària, podrien constituir xarxes d'ajuda mútua en l'entorn de la pròpia comunitat educativa. Famílies que ajuden a famílies en l'acompanyament escolar.

26. «L'hora d'entrada a l'institut afecta els resultats dels adolescents», *El Diari de l'Educació*, 28 de març.

- Les activitats de qualitat no només les hauria de proveir l'AMPA: els barris compten amb ofertes normalitzades d'esport, d'ensenyaments musicals i artístics, de biblioteca pública, de lleure, etc. que enriqueixen l'educació complementària i la socialització dels infants. Caldria reivindicar ajuts segons la renda familiar, perquè aquesta oferta de qualitat sigui accessible a totes les famílies, també les de rendes baixes.
- Les empreses, d'acord amb la seva responsabilitat social, haurien d'aplicar bones pràctiques en polítiques de conciliació; s'hauria d'exigir que aquest factor fos rellevant i tingués repercussions econòmiques —en forma d'incentius o de penalitzacions. Alhora, les federacions d'AMPA podrien impulsar campanyes de difusió i prestigi d'aquelles empreses que estan duent a terme polítiques favorables a la conciliació.
- Els convenis col·lectius o la normativa que regula els permisos i les absències al lloc de treball s'haurien de renegociar sota la perspectiva de la importància d'atendre responsabilitats educatives com assistir a una tutoria o vetllar per un fill malalt. Som conscients que caldria primer una cultura favorable a la cura i a la valorització d'unes tasques que fins ara havien recaigut en les dones que s'ocupaven de la llar. Amb la incorporació de la dona al mercat de treball, les tasques tradicionalment femenines en lloc de redistribuir-se en la parella han quedat mal repartides i sovint desateses, perjudicant sobretot els infants. A més, a través de les noves tecnologies es podrien potenciar les activitats per fer teletreball des de casa.
- Es proposa constituir un grup de treball interdisciplinari específic (plataforma, comissió permanent, taula intersectorial) per assolir gradualment millores en la compatibilitat d'horaris familiars, laborals i escolars.

6. El finançament del sistema educatiu: com garantir l'educació pública i gratuïta per a tothom

El debat sobre el finançament de l'educació, en l'actual context de crisi, toca el moll de l'os respecte el concepte mateix d'educació, els drets universals que ha de garantir l'estat del benestar, la definició de servei públic i els recursos públics i privats que es requereixen per a mantenir una educació de qualitat. En el nostre país la inversió en educació ha caigut a nivells d'abans de 2008 i, com a conseqüència de la crisi,

Catalunya es troba entre el grup de països europeus que més significativament l'ha reduïda (Eurydice, 2013). En canvi, Catalunya és una de les regions on hi ha més finançament privat sostenint la despesa educativa. Tampoc no s'ha fet una aposta per l'educació com a sector estratègic per a l'economia del coneixement garantint una bona preparació per a les generacions futures. La manca de recursos públics en els darrers anys ha posat de manifest els límits d'un model econòmic amb repercussions tant a l'escola pública com a la privada concertada, derivant cada vegada més costos cap a les butxaques de les famílies. En aquest sentit les famílies es senten totalment legitimades per a fer sentir la seva veu en el debat sobre el finançament de l'educació.

L'educació d'acord amb la Constitució ha de ser gratuïta i de caràcter universal i amb igualtat de condicions. L'estat ha de garantir l'accés a l'escolaritat de tots els infants i joves dels 6 als 16 anys, i també en les etapes preescolars (o a 6 anys) o postobligatòries (fins als 18) a tots aquells que ho desitgin.

Per a fer-ho possible caldria:

- Igualar els recursos i els serveis de totes les escoles que presten el Servei d'Educació de Catalunya tal com el preveu la LEC, sigui quina sigui la seva titularitat; en aquest sentit es reclama la reinstauració de la sisena hora a la xarxa pública o l'actualització i suficiència dels mòduls econòmics dels concerts educatius.
- Mantindre, en base a un sistema d'impostos progressius, el model d'estat de benestar per tal de garantir un dret bàsic com és l'educació.
- Partint de l'autonomia de centre i d'una regulació per part de l'administració pública que asseguri la igualtat de condicions de tots els centres d'una zona sigui quin sigui el seu patrimoni, caldria promoure l'aportació d'ingressos extraordinaris amb patrocini, lloguer d'espais de l'escola en horari no lectiu, activitats comunitàries per a la recaptació de fons. Sempre i quan no es pretengui fer negoci i no es persegueixi el lucre amb l'educació. Aquí les AMPA, com a associacions sense ànim de lucre constituïdes amb la finalitat de contribuir a la millora de l'educació, poden tenir un paper molt important en la cerca i canalització d'aportacions extraordinàries.

- Les famílies haurien de constituir-se en grup de pressió, *lobby*, per a ser un element clau i decisiu en el debat de pressupostos al parlament: haurien de ser cridades a comparèixer.
- Impulsar polítiques d'apadrinament d'institucions solvents i potents del municipi cap a escoles d'entorns socialment desfavorits i complexes seguint el model *magnet school* o les escoles tàndem.

7. Beques i ajuts a les famílies en funció de la renda, per l'equitat educativa i la igualtat d'oportunitats.

Durant els anys de bonança econòmica els estats han estat més preocupats per posar en marxa iniciatives en educació centrades en l'eficiència i el rendiment educatiu que no pas en l'equitat, generant així una polarització cada vegada més gran entre centres segons el context socioeconòmic de la seva població. Una tendència que la crisi ha agreujat pel fet que allà on les famílies tenen recursos estan sufragant els efectes de les retallades. No obstant això, existeix la constatació que les millores en equitat dels sistemes educatius produeixen millores d'eficiència (OECD, 2012), fet que planteja un panorama on recobren protagonisme les polítiques d'equitat orientades a reduir les desigualtats existents.

En el context català la crisi ha fet disminuir la despesa pública en educació, entre d'altres, i especialment s'ha vist reduïda la partida que donava cobertura als infants amb més necessitats en aspectes no estrictament lectius però estretament relacionats a la qualitat de vida i les oportunitats d'èxit com són les beques de menjador, els ajuts per a l'adquisició de llibres o material escolar, el ajuts a l'acollida matinal o el transport, etc. Paral·lelament ha augmentat l'aportació privada i les famílies han hagut de suportar despeses fins ara assumides per l'Administració. De fet, Catalunya es situa per sota de la mitjana estatal en matèria de beques tant de cobertura com d'intensitat (Bonal i Verger, 2013). L'augment de la precarietat econòmica de moltes famílies per l'efecte de la crisi i, en conseqüència, l'elevació de les taxes de pobresa infantil, juntament amb la manca d'adequació de les partides pressupostàries destinades a compensar desigualtats, és un dels problemes del nostre sistema educatiu actual. Un fet que s'agreuja per la manca d'agilitat dels procediments de tramitació dels ajuts i l'enduriment dels criteris per a definir les necessitats socials i el llindar de renda. És més, un cop concedides les beques, el

seu cobrament arriba amb molta demora. Els dèficits de cobertura de les beques de menjador o l'increment de les quotes de l'educació del 0-3 i la reducció d'aportació pública a aquest ensenyament són dos exemples de les tensions que pateix l'equitat dins del sistema educatiu català.

Tenint en compte que els individus tenim –o hauriem de tenir– dret a una educació gratuïta, hem de cercar formes per compensar les desigualtats, a fi de garantir l'educació en igualtat de condicions: garantir la cobertura de les necessitats bàsiques i educatives dels infants i joves, amb un sistema de beques i ajuts d'acord amb el moment actual; i en l'etapa postobligatòria, garantir sistemes de tarificació de les quotes segons la renda.

Per a fer-ho possible caldria:

- En l'àmbit de l'Administració, augmentar les partides pressupostàries destinades a la salvaguarda del dret a l'educació en igualtat de condicions per lluitar contra la iniquitat i fomentar l'eficiència. Fonamentalment s'hauria d'ampliar la cobertura de les beques de menjador, de material escolar i d'acompanyament a l'escolaritat, així com reduir les quotes als ensenyaments del 0-3.
- Establir un sistema de beques i ajuts en funció de la renda de les famílies amb criteris menys restrictius i que tinguin en compte la realitat dels infants en el seus contextos. S'hauria d'agilitzar el procés de concessió i el pagament de les ajudes per tal que siguin efectives des del començament del curs per al qual són atorgades.
- Posar en marxa sistemes de tarificació social en funció de la renda per a l'accés als ensenyaments no obligatoris que garanteixen que tots els infants i joves poden accedir al sistema educatiu a la mateixa vegada i evitin l'abandonament prematur per causes econòmiques.
- L'administració pública hauria de prioritzar els pressupostos en educació per garantir uns equipaments, materials i serveis de qualitat a tot arreu, a banda del que hi puguin afegir les famílies de la seva butxaca.
- Fer una gestió de les partides destinades a compensar les desigualtats des de l'administració local ja que és la més propera a la realitat dels infants i les seves famílies. D'aquesta manera s'apropa també la gestió,

resolució i pagament dels ajuts acabant els problemes més burocràtics i de col·lapse de l'Administració.

- Fer arribar recursos i recuperar la línia de subvencions a les AMPA pel seu paper com a garant de la igualtat com per la seva aportació a la qualitat educativa. S'haurien de crear convocatòries específiques i línies de subvenció per a les activitats que desenvolupen. Les polítiques de subvencions haurien de tenir per objectiu donar suport a les AMPA i així reduir les aportacions actuals de les famílies.
- Que les AMPA contemplin maneres de recaptar fons i gestionar-los per a poder fer front a necessitats sobrevingudes d'algunes famílies que requeriran de la solidaritat de la resta.

8. L'associacionisme familiar ha de ser reconegut com a moviment social d'acció cívica.

Més enllà del debat pedagògic, hi ha una dimensió ciutadana de l'associacionisme familiar que també es vol reivindicar. Un dels trets característics de la societat civil catalana ha estat la seva capacitat d'autoorganitzar-se per a tirar endavant iniciatives culturals, educatives, de lleure, de defensa dels drets o productives, que sovint han tingut una base cohesionadora relacionada amb la identitat nacional catalana —des de les escoles del CEPEPC²⁷ fins a l'actualitat al moviment «Som escola» que reivindica el model d'immersió lingüística— però també amb una voluntat de fer xarxa i d'enfortir el compromís cívic amb el futur del país.

Actualment, el moviment associatiu de familiars d'alumnes es caracteritza per ser molt extensiu i poc intensiu en alguns aspectes: si tenim en compte que el 85% de famílies catalanes estan afiliades a l'AMPA de l'escola dels seus fills, tenim una massa crítica molt àmplia implicada a baixa intensitat. En un segon nivell de «militància» tenim prop del 30% de pares i mares que participen activament a l'escola ja sigui a través de l'AMPA o de comissions de treball, la qual cosa el situaria a les primeres posicions si es fes un rànquing de participació cívica des del món associatiu comparable amb sindicats, colles de cultura popular, moviment feminista, associacions excursionistes o partits polítics. Finalment trobem una minoria gens

.....
27. Col·lectiu d'Escoles per l'Escola Pública Catalana

menyspreable del 7'4% que són representants de les famílies de l'escola; és a dir, són persones que s'han presentat en un procés electoral, entrant així en el camp polític o de gestió, ja sigui com a junta de l'AMPA o com a representant al consell escolar. D'aquests, una part seguirà amb tasques de representació més enllà de la mateixa escola dins les coordinadores o xarxes d'AMPA, les federacions o en els consells escolars d'àmbit superior.

Si comparem aquest 30% de persones actives i compromeses amb l'associacionisme familiar amb les dades del Baròmetre del CIS fet a l'octubre del 2012 que situen en el 15'8% la població de l'estat espanyol que té una participació política i social alta, ens adonem que malgrat doblar aquest percentatge, la presència pública del sector de les famílies és molt inferior a la d'altres moviments.

Més enllà de les dades, en l'aspecte qualitatiu, el projecte «Famílies amb veu» ha recopilat més d'un centenar d'experiències d'AMPA amb un fort impacte en la comunitat i l'entorn proper: camins escolars, participació en les associacions de cultura popular i tradicional, SOS escola pública, participació en formacions musicals del barri, oferta lúdica o esportiva oberta a tots els infants del veïnat, mercat solidari, botigues amigues, jornades formatives en xarxa, etc. En aquest sentit, l'AMPA té tot el valor de les associacions d'interès públic, de voluntariat social i associatiu. Amb les seves pràctiques, les AMPA contribueixen a fer més dens el teixit de relacions de la societat catalana multiplicant així el seu efecte cohesionador.

L'AMPA funciona com a escola de ciutadania: les famílies que som actives a l'escola ens impliquem en aspectes de mobilització social per sobre de la ciutadania en general. Per a molts, l'AMPA és el primer lloc de participació ciutadana real. És una oportunitat a l'hora de pensar els models organitzatius, de funcionament i de relació necessaris per a fer possibles els ideals.

Per a fer-ho possible caldria:

- Mantenir dinàmiques d'empoderament de les AMPA en les quals els mateixos pares i mares siguin els que prenen la iniciativa dels projectes que volen impulsar.

- Fer-se un lloc en els espais de participació ciutadana que cada territori té articulats, de manera que la transversalitat d'allò en què les famílies podem fer incidència es formalitzi. Quan es treballa des de diversos punts de vista per un objectiu comú, la participació té un sentit clar i la col·laboració de cada part es fa efectiva, sigui en un consell de barri per parlar de temes d'inseguretat o prevenció, sigui en una comissió de festes per a muntar la rua de carnestoltes, en un grup ecologista que està recuperant la llera del riu, o participant en un pla urbanístic per a garantir que es té en compte la perspectiva dels infants i dels equipaments educatius i de lleure.

Les administracions públiques han d'incorporar el sector de les famílies en els espais formals de participació dels quals disposen.

9. Per una llei d'educació de consens ampli i vigència més enllà del govern que l'aprova.

Si fem un balanç dels quasi quaranta anys de democràcia espanyola tenim que hi ha hagut tres partits en el poder, quatre canvis de govern, sis presidents i vuit lleis orgàniques d'educació que regulaven l'etapa obligatòria. Amb aquestes xifres ha estat difícil que un alumne hagi cursat tota l'etapa d'educació obligatòria amb la mateixa llei vigent. Sotmetre l'educació al clima i joc polític no ha tingut cap més efecte que afeblir un sistema educatiu inestable i en canvi constant amb nombrosos costos econòmics i socials associats.

La resposta massiva en contra de l'última reforma, la LOMCE, ha fet dir prou respecte a la mal·leabilitat de l'educació provocada per interessos partidistes. Avui dia les famílies i la societat en general reivindiquen la responsabilitat dels governs a fer un gran pacte per l'educació i aprovar una llei consensuada i més ferma, que s'ubiqui fora de la lluita política.

La LOMCE a més a més ha suposat una involució respecte el model educatiu vigent, que almenys a Catalunya amb la LEC sí que gaudia d'un ampli consens. A banda d'altres aspectes, la LOMCE suposa una retallada en democràcia a l'educació i en les escoles: centralitza la gestió educativa per part de l'administració central i en

els centres educatius col·loca tota l'autoritat en els directors. S'oblida absolutament del paper protagonista de la comunitat educativa a la qual relega a mera comparsa. I dins d'aquesta, les famílies han quedat amb veu i sense vot. El lloc que deixa la LOMCE a la participació formal de les famílies en l'educació, principi bàsic present a la Constitució Espanyola de 1978 (art.27.5), s'ubica dins d'uns consells escolars que a més dels seus propis mals (com la manca d'interès, la baixa participació, l'aprovació ritual...) ha d'afegir el buidatge de competències decisòries, la pèrdua de sentit final. S'ha iniciat un procés d'exclusió dels àmbits de decisió de l'educació a les famílies, i s'accentua el paper de consumidors de les escoles en limitar aquesta participació a l'elecció de centre com un exercici de llibertat i participació.

Les famílies demanem un consens per a l'educació que sigui a llarg termini, que sigui revisat per tal de millorar el sistema educatiu, que tingui el suport de tota la comunitat educativa i agents implicats, per tal de garantir els drets constitucionals. Mares i pares hem d'estar presents a la presa de decisions d'educació i escola en tots els òrgans formals de representació de famílies i alumnes, i en tots els àmbits.

Per a fer-ho possible caldria:

- Arribar a un compromís social i polític de la llei d'educació i que aquesta assegurí el seu finançament. Per això, s'hauria de partir d'un procés ampli i plural, polític i social, que estableixi l'acord d'uns mínims i establir un consens que doni estabilitat a llarg termini.
- Incrementar la descentralització del sistema educatiu traspassant competències de gestió cap als àmbits inferiors, local i de centre, en les següents qüestions: organització de la instrucció, planificació general i escolarització, gestió de recursos materials, de finançament i humans.

Pel que fa a la capacitat de decisió de les famílies caldria:

- Actualitzar el marc de participació formal de les famílies i sobre quins aspectes han de poder decidir més enllà de les restriccions que imposa la LOMCE.

- Preservar i enfortir el dret constitucional a la participació de les famílies, combatent el buidatge de funcions que la LOMCE aplica als consells escolars.
- Fer una lectura de màxims de la normativa, en aquest cas la LOMCE, que permeti aprofitar al màxim les possibilitats de participació que ofereix el marc legal. D'aquesta manera l'esquerda a explotar és que la LOMCE no obliga a funcionar d'una manera concreta i tampoc en prohibeix.
- Per garantir la participació informada i amb coneixement de causa, pares i mares haurien de conèixer el funcionament del sistema educatiu, de l'escola en particular. S'hauria d'elaborar un pla de difusió i comunicació amb material divulgatiu sobre el sistema educatiu, els canals de participació, el funcionament dels òrgans decisoris, etc. Aquest material serviria de punt de partida, però cada centre l'adaptaria a la seva realitat i necessitats, posant èmfasi en les fortaleces i les mancances que es troben a cada escola.
- Posar en marxa mecanismes alternatius perquè les famílies puguin prendre decisions i diversificar les vies de democràcia directa, com referèndums vinculants als pares i mares, consultes presencials i virtuals, mètodes de votació electrònica... Posar en marxa mecanismes de consulta directa com les enquestes, debats a les xarxes socials o a través de xerrades. Les múltiples vies de participació es potencien entre si i generen una major base participativa, de consulta i de representació de les famílies.
- Crear comissions mixtes entre pares, professorat i altres agents educatius per a tractar temes concrets que preocupen. Aquesta fórmula permet treballar conjuntament per a un objectiu comú i aconsegueix generar més confiança i reconeixement mutu entre pares i professorat. Permet també als pares d'entrar en contacte directe amb la vida interna del centre.
- Crear espais de participació de les famílies tant en qüestions de curs o com de cicle. Apropar la participació dins de l'escola als espais més freqüentats i habituals pels pares com són l'aula del fill crea xarxa entre els pares i nodreix altres estructures participatives més formals.
- Evitar una reglamentació excessiva dels espais de participació paral·lels al Consell Escolar: sovint els espais informals i oberts de participació resulten més atractius que els formals i reglamentats.

10. Representem la veu de la infància i la família, no només allò que s'emmarca a l'escola.

L'últim punt de l'agenda ens situa en el reconeixement del sector de les famílies com a tal. Un sector amb majoria d'edat i veu pròpia, que malauradament en molts textos apareix diluït dins del concepte genèric de «comunitat educativa».

És especialment important reconèixer el paper de l'AMPA i altres organitzacions de mares i pares entorn del sistema educatiu més enllà de la pròpia escola, perquè si bé l'escola s'està convertint en un element catalitzador de les demandes i necessitats de les famílies, aquestes no compten amb canals de difusió i interlocució prou vàlids. L'AMPA i l'escola sovint articulen i vehiculen demandes col·lectives i individuals que van més enllà de les necessitats o reivindicacions sobre de l'educació. Sense anar més lluny, les famílies han estat un dels actors importants, entre d'altres veus reconegudes com la de la sindicatura de greuges, en donar l'alarma respecte la pobresa infantil i el fet que un nombre important d'infants catalans està patint els efectes d'una malnutrició a causa de la crisi. De la mateixa manera, les famílies, de manera tangencial, han esta presents en les crides d'alerta respecte brots de violència masclista o relacions abusives en edats primerenques, prevenció de conductes de risc, de prevalença de trastorns emocionals o de conducta en adolescents, o riscos de les xarxes socials. El que caldria ara és que al costat dels experts que dissenyen les polítiques de prevenció en aquests àmbits, es compti amb les famílies com a part implicada no només a l'hora d'executar sinó des del moment del diagnòstic i les propostes d'intervenció.

Quan parlem de famílies estem englobant un ventall de situacions tan divers que només escoltant aquesta pluralitat es podran afinar les recomanacions en aspectes que tenen una incidència fonamental en la qualitat de vida d'infants i adolescents.

Tècnics i equips directius reconeixen en les organitzacions de mares i pares un ferm representant de les famílies més enllà de l'escola. La integració a l'entorn i la visió holística donen a les AMPA i altres moviments de mares i pares l'oportunitat de convertir-se en portaveus del pols del benestar de les famílies catalanes i els seus infants.

Per a fer-ho possible caldria:

- El sector de les famílies actualment només participa com a tal a la Taula de Federacions d'AMPA del Departament d'Ensenyament i en el Consell Escolar de Catalunya. Com a mínim hauria de tenir un espai reconegut en el Departament de Benestar Social i Família dins la Secretaria de la Família.
- Les famílies, organitzades a través de les federacions d'AMPA, haurien d'estar representades en els espais d'ordenació pública que afectin a aspectes de l'àmbit de les famílies, els infants, adolescents o joves. Parlem per exemple, dels àmbits següents:
 - El CAC, Consell de l'Audiovisual de Catalunya, que té una gran incidència sobre les programacions infantils i juvenils.
 - En l'àmbit de la salut pública, prevenció de maltractaments, promoció d'hàbits saludables.
 - La convivència, la coeducació i la igualtat d'oportunitats.
 - El comerç i el consum responsable.
 - Les condicions de qualitat de l'hàbitat urbà; mobilitat i accessibilitat en entorns rurals.
- En les guies i materials d'autoajuda i orientació destinats a pares i mares que ofereixen els organismes públics i que d'uns anys cap aquí tenen el format d'aplicacions consultables a través d'Internet, les famílies haurien de ser cridades a participar en l'elaboració d'aquest contingut i no només haurien de ser receptores de consells. Alguns exemples d'aquesta producció els tenim a la web «Família i Escola. Junts x l'educació» del Departament d'Ensenyament o el «Canal salut» del Departament de Sanitat; o el web «Famílies en xarxa» del Departament de Benestar Social i Família.
- Establir espais de vinculació entre l'associacionisme familiar relatiu a l'educació i articulats a través de les federacions d'AMPA i les famílies que han generat associacions al voltant d'aspectes que les concerneixen particularment com: associació de famílies nombroses i monoparentals, associacions de familiars de malalts o de persones amb discapacitats específiques, d'adoptants o d'acollida.

4 Reptes de futur per a enfortir el sector de les famílies en l'educació

Per concloure el Llibre Blanc de la participació de les famílies a l'escola apuntem els reptes estratègics que té el sector de les famílies si vol consolidar-se com a tal, guanyar visibilitat i capacitat d'influència política. Al llarg del procés participatiu de «Famílies amb veu» es van detectar unes cruïlles identificant reptes de futur, i posteriorment es va fer l'exercici de definir les rutes, és a dir, el full de ruta recomanat per les mateixes famílies per a assolir els reptes plantejats. Partint d'aquelles reflexions presentem un seguit de propostes que haurien de ser incorporades en l'agenda de les federacions d'AMPA, en la de l'administració educativa i de manera més genèrica en els agents de la comunitat educativa: pares i mares, mestres i entorn.

Els principis compartits pels protagonistes són:

- Cal atribuir a les xarxes d'AMPA i les seves federacions un paper més polític, és a dir, un major protagonisme en l'orientació de les polítiques educatives.
- Es vol passar de ser organitzacions centrades en l'àmbit educatiu a ser organitzacions que defensin els drets en l'àmbit de les famílies i la infància.
- Les famílies actives en les AMPA, amb la seva participació, exercida des de la implicació i la responsabilitat, estan fomentant els valors de la democràcia bàsics en la nostra societat i, per tant, s'ha de reconèixer el seu paper vertebrador dins la societat civil.

Per a fer-ho possible caldria:

Ampliar la base social de les AMPA i l'articulació d'aquestes amb les respectives federacions.

Les federacions d'AMPA consideren una fortalesa la seva àmplia base social. Amb tot, és encara un repte aconseguir una articulació sòlida d'aquesta base, que la faci ser més que una usuària de serveis.

Les federacions fan algunes matisacions sobre aquest tema. Per exemple, en el cas de la FAPAC el fet de ser una organització molt extensa amb molta presència d'AMPA associades en tot el territori i de representar una gran diversitat de centres (per etapes educatives, titularitat, entorn rural i urbà, etc.) dificulta arribar a totes elles i articular un discurs comú, compartit i pertinent, si bé s'assoleix un grau d'adhesió important pel que fa a la missió de FAPAC com a defensora d'una educació pública de qualitat. En el cas de CCAPAC, el fet de formar part del patronat de la Fundació Escola Cristiana de Catalunya (FECC) li permet una comunicació fluïda amb els altres membres de la comunitat educativa de l'escola cristiana: es dibuixa un triangle on hi són representats els titulars dels centres, les famílies i l'associació de docents de l'escola cristiana. Però aquesta conjunció conviu amb una certa debilitat per la manca de participació de les AMPA a les assemblees de la confederació, fet que també s'ha d'atribuir a la dispersió territorial de les organitzacions que pertanyen a CCAPAC. En el cas de FAPEL, les dimensions més reduïdes de la federació i l'homogeneïtat dels centres que representa permet un discurs més compacte als seus representants i una major efectivitat a l'hora de fer formulacions en la línia de les polítiques educatives. En aquest cas, la defensa de la llibertat d'elecció d'escola i l'educació diferenciada són els seus puntals.

Finalment els representants de les AMPA d'escoles que pertanyen a l'AEC, que és l'agrupació de la patronal d'escoles privades laiques de Catalunya, es fan seu l'objectiu d'impulsar una xarxa o federació de les AMPA d'escoles que s'inclou en el pla estratègic de l'AEC i es valora com una fortalesa que ha d'enfortir el sentiment de pertinença dels pares i mares a l'escola i a la mateixa agrupació d'escoles.

L'objectiu d'ampliar la base social de les AMPA i la seva articulació amb les federacions ha de ser tingut en compte en els plans estratègics de cada federació en relació

a les mateixes estructures organitzatives i la missió que es plantegen respecte als seus associats.

Seria recomanable donar més pes a les coordinadores o xarxes locals o territorials fent un treball de promoció més descentralitzat, però prou coordinat a tot el territori per a poder fer sentir una veu comuna.

Assolir el reconeixement d'actors protagonistes, d'agents actius.

L'aportació dels tres informes breus elaborats per a la recerca de «Famílies amb veu» al reconeixement de l'aportació que fan les famílies al sistema educatiu ha estat clau per a dimensionar la tasca de les AMPA. En aquest sentit seria important:

- Que les mateixes federacions mantinguin una línia de treball que doni continuïtat a la recerca per tal d'obtenir dades sistemàtiques i progressives respecte de la participació de les famílies a l'escola. Seria desitjable que les federacions en fossin les promotores, però comptessin amb subvencions públiques o privades per a aquest tipus d'iniciatives.
- La universitat hauria d'incloure en la formació inicial i permanent dels mestres aspectes sobre el paper de les famílies a l'escola. Actualment s'està acabant de definir el contingut i la metodologia d'una formació inicial molt més aplicada i ajustada a les necessitats educatives actuals. Per aquest motiu és pertinent reclamar que els representants de les famílies siguin presents en les comissions de treball que defineixen aquests continguts.
- Per tal d'assolir una relació més sistèmica entre l'AMPA i l'administració educativa, a banda de les reunions amb la direcció del centre, seria favorable obrir espais d'interlocució amb la inspecció educativa pel seu paper en la vigilància de les polítiques educatives i en l'assessorament en aspectes relacionats amb la millora dels resultats educatius.
- Caldria aconseguir una acreditació, és a dir, un reconeixement oficial amb valor en un procés de mèrits professionals per a les persones que han ocupat càrrecs de responsabilitat a les AMPA o en espais de participació de l'escola que li han suposat el desenvolupament de competències de gestió, dinamització, comptabilitat, planificació d'esdeveniments, etc. Caldria treballar la proposta amb el Departament d'Ensenyament, o amb els ICE de les universitats, obrint

un procés similar al del programa Acredita't per a la formació professional de persones que han estat treballant en l'ofici però no havien obtingut la titulació corresponent.

Potenciar el sector com a promotor dels serveis a les famílies.

Des dels seus inicis, la força de les federacions d'AMPA ha estat aglutinar demandes i aconseguir prestació de serveis de manera competitiva. En aquest sentit, la contractació d'una assegurança de responsabilitat civil, que FAPAC va fer abans que el Departament d'Ensenyament ho cobrés per a les sortides escolars, o la gestió de la venda de llibres de text a preus més assequibles que va negociar FAPAC ja als anys 80, obren una tradició de servei mancomunat que ha donat prestigi a les federacions. La prestació de serveis que alliberen a les AMPA de tasques de gestió i de burocràcia, en relació a la contractació d'assegurances, petició de subvencions, formalitats relacionades amb la forma jurídica, la redacció dels estatuts, gestió econòmica, etc. és un dels punts forts de les federacions i del qual les seves AMPA diuen estar satisfetes del servei que reben.

De totes maneres, seguim veient que les juntes de les AMPA es veuen molt ofegades per una estructura basada molt sovint en personal voluntari i col·lapsada per la gestió de serveis que requereix de suport. Per això caldria:

- Cercar fórmules de professionalització de la gestió dels serveis que ofereixen les AMPA sense externalitzar-los del tot. És a dir, el valor que suposa oferir un servei a mida, pensat per les mateixes famílies i avaluat i gestionat per aquestes, no pot ser substituït per una prestació externa i allunyada del servei, però sí que es poden contractar parts del procés que alliberin l'estructura sense buidar-la del sentit associatiu que té actualment.
- Per tal de garantir la qualitat dels serveis que ofereixen les AMPA, seria imprescindible comptar amb subvencions públiques que les ajudin i en garanteixin la qualitat i la igualtat d'oportunitats.
- Que les federacions s'organitzin com a prestadores de serveis i assessorament de tercer nivell descarregant les seves AMPA associades i alliberant-les d'aspectes de gestió estrictament administratius.

Potenciar un sector que s'erigeixi en garant dels drets relacionats amb l'educació.

Aquest paper equivaldria a la tradició del món anglosaxó en què la societat civil s'organitza més enllà de les formacions polítiques fent d'*advocacy* per a garantir la prestació d'uns drets reconeguts en la Constitució i exigir, com a ciutadans i com a usuaris, la qualitat i l'equitat del servei. En certa manera, els informes anuals al Parlament que elabora el Síndic de Greuges i que contenen moltes queixes i denúncies on l'administració educativa ha vulnerat algun dels drets dels estudiants o les seves famílies, ens donaria pistes de quins són els temes que el sector de les famílies pot abanderar i defensar amb veu pròpia proveint-se dels instruments necessaris per a fer-ho amb base de coneixement i seguint els procediments administratius i legals que corresponguin.

- Les federacions de forma unitària s'haurien de fer portaveus de les queixes que les famílies a títol individual han elevat a la Sindicatura de Greuges o a l'administració educativa en aspectes relacionats amb l'accés a l'escolarització, la igualtat d'oportunitats, l'organització i planificació del sistema escolar, les beques i les prestacions d'ajuts, l'idioma en què s'imparteixen les classes, la llibertat de religió, l'empara en conflictes d'assetjament o abús d'autoritat, les necessitats educatives especials, la conciliació, etc.
- La defensa dels drets educatius té, a més de la via administrativa i judicial, la via parlamentària, l'activisme, la presència massiva al carrer, l'actuació directa, la presència als mitjans etc. En les mobilitzacions contra les retallades, contra la LOMCE o per les escoles que estan en barracons, s'ha posat de manifest aquest potencial del moviment ciutadà de les famílies.

El sector de les famílies com a potenciador de la qualitat escolar.

Les famílies s'ofereixen a participar d'un gran pacte social per l'èxit educatiu en el qual poden aportar suport i recursos tant a l'activitat escolar, com en l'acompanyament educatiu més enllà de l'escola.

Vertebrar el sector en una plataforma unitària.

Per tal d'assumir el paper de *lobby* suficientment legitimat per a representar la veu de les famílies, el sector s'hauria de fer visible constituint una plataforma unitària

i hauria de vertebrar un discurs comú que representi tots els seus integrants, independentment de les titularitats, les etapes educatives o la identitat que representin.

El Departament d'Ensenyament compta amb la Taula de Federacions, on convoca les federacions d'AMPA catalanes; paral·lelament, pares i mares tenen els seus representants en els consells escolars d'àmbit superior. Però si es vol assolir aquest pes com a sector amb veu pròpia, les famílies s'haurien de constituir com a entitat de dret públic, amb capacitat per autoconvocar-se a banda de l'Administració.

Aquesta articulació es podria fer des de tres possibles modalitats, depenent del grau de maduresa i la voluntat del sector en la conjuntura actual:

- a) Autoconstitució d'una taula, fent el paral·lelisme amb la Taula del tercer sector, que compta amb estatuts i estructura pròpia.
- b) L'Administració constitueix un organisme de dret i el dota d'estructura com ha fet amb el Consell de la Joventut, per exemple.
- c) O bé es crea una plataforma sense pes jurídic que actua com a coordinadora i es fa present en els organismes públics més rellevants.

Impulsar una iniciativa parlamentària

El Parlament de Catalunya, com a màxim òrgan de representació, hauria de ser la seu d'un debat públic, plural i encarat al consens sobre el reconeixement formal del sector de les famílies en el sistema educatiu i en les polítiques públiques i cíviques que es duen a terme al nostre país.

5 Persones que hi han participat

Consell Assessor

- Mireia Civís, doctora en pedagogia i professora de la Universitat Ramon Llull.
- Jordi Garreta, doctor en sociologia i professor lector de la Universitat de Lleida.
- Isaac González, doctor en sociologia i professor de la Universitat Oberta de Catalunya.
- Marga Marí-Klose, doctora en sociologia i professora de la Universitat de Barcelona.
- Ramon Plandiura, jurista expert en legislació educativa.
- Jordi Riera Romaní, catedràtic d'educació de la Universitat Ramon Llull.
- Joan Subirats, catedràtic de ciència política de la Universitat Autònoma de Barcelona.

Grup Motor

- Carles Armengol, secretari adjunt de la Fundació Escola Cristiana de Catalunya (FECC).
- Oriol Blancher, president de l'AEC.
- Àlex Castillo, president de FAPAC.
- Òscar Esteban, director de FAPAC.
- Pere Farriol, portaveu de FAPAES.
- Josep Manuel Prats, president de FAPEL.
- Mercè Rey, presidenta de CCAPAC.

Delegats del procés participatiu

- Elisabet Biosca Baulima, AMPA Escola Virolai de Barcelona.
- Joan Calicó i Soler, pare de l'Escola Waldorf-Steiner El Til·ler de Cerdanyola del Vallès.
- Eva Campano Sánchez, AMPA INS Badalona 7.
- Lluís Carol Andrés, cap de l'Àrea de Serveis Personals de Barberà del Vallès.
- Sílvia Charavia Morón, mare de la comunitat d'aprenentatge Escola Tanit de Santa Coloma de Gramenet.
- Amalia Duch Brown, AMPA Escola Moragues de Barcelona.
- Ruth Fontelles Coderch, AMPA Escola Els Encants de Barcelona.
- M. Àngels García Asensio, AMPA la Torreta de la Roca del Vallès.
- Montserrat Gómez Masano, AMPA Escola Els Arcs de Barcelona.
- Elisenda Guedea, AMPA INS Jaume Almera de Vilassar de Dalt.
- Jordi Mayné Sellés, AMPA IPSI de Barcelona.
- Consol Martí Soto, directora de l'escola pública Sagrada Família de Barcelona.
- Jordi Musons, director de l'Escola Sadako de Barcelona.
- Andreu Negre Pascual, director de l'EBM El Parc de la Pegaso de Barcelona.
- Lluís Pallejà Català, Assemblea Reusenca d'AMPA.
- Mar Pla Manuel-Rimbau, AMPA del Col·legi Lestonnac de Barcelona.
- Adriano Raddi, AMPA Escola de la Concepció de Barcelona.
- Montserrat Vilalta Fossas, AMPA INS La Sedeta de Barcelona.
- Judith Zapata Hernandez, AMPA Mare de Déu dels Àngels de Barcelona.
- Carme Zurriaga Ràfols, tècnica d'educació Ajuntament de Begues.

També agraïm la seva participació en el projecte «Famílies amb veu» a:

Agnès Barba, Alba Montserrat, Albert Quintana, Alejandro Paniagua, Alexandre Bello i Abellà, Alfons Cucurull, Anna Carreras, Antònia Cortina, Annie Kidder, Antoni Parellada, Antonio Pérez, Amadeu Pi Escudero, Ana Maria Petit Figuerola, Andrés Cardenal, Andrés M. Encinas, Àngels Sánchez García, Anna Baró, Anna Carreras, Anna Nisarre i Baró, Anna Ramis, Anna Sebastian, Annabel Marin, Antoni Tort, Antonio Pérez, Araceli Llisterri, Betlem Cuesta Cremades, Carles Benito, Carles Núñez, Carles València, Carlos Díaz, Carme Bosch, Carme Moncasí, Carme Panadès Garcia, Carme Rúbio Sendra, Carme Zurriaga Ràfols, Concha Fernández

Martorell, David Albalade, David Guerrero Ferriz, Dolors Fernández Gómez, Elena Guillen, Elisabet Sala, Elisabeth Badia, Elsa Poveda, Elsa Zapata Jorba, Eva Espuña Viñas, Eva Roger, Felisa Bravo, Ferran Ruiz, Francesc Íñiguez, Francesc Fernández Sierra, Gemma Alibés, Gemma Llovera, Gené Gordó, Guillermo Rojo, Ignasi Badia, Inma Coronas, Iolanda Martín, Irene Capdevila Aguila, Irene Lop i Cabedo, Isabel Martínez, Ismael Alfaro, Javier Valverde, Jéssica Tarafa, Jesús Castillo, Jesús Veigas Rodríguez, Joan Domènech, Joan Ricart, Joana Cervera, Jordi Amatller i Bou, Jordi Artigas, Jordi Collet, Jordi Ferraz Costafreda, Jordi Parent, Jordi Plana, Jose Carlos Moreno, Josep Maria Boltà, Josep Maria Romagosa, Josep Maria Torres, Josep Marquès, Josep Nieto, Josep Rovira, Josep Tuloch, Juan Pedro Escabias, Juan Sánchez, Judit Cucala Velasco, Judith Alcalà, Laia Pellejà i Adalid, Laura Colls Agudo, Laura Marin, Lola Sánchez Grané, Lourdes Martínez, Lurdes Corbella, M. Belén Garcia, M. Dolors Busquet, M. Ángeles Mesa, M. Àngels Brescó Mendiluce, M. Àngels Sòria, M. Dolors Moreno, M. Pilar Alcalá, M. Rosa Solé, M. Carme Rius Sabador, M. Rosa Solé Gallart, Maite Fonollosa Vives, Maite Ruf i Almirall, Manel Moles, Manel V. Trincado, Marc Alcega Estivill, Marcel·lina Bosch i Costa, Marcial Quintairos, Maria Bellmunt, Marga Garcia Puigbarraca, Margarita Suárez, Maria Antònia Soler, Maria Jesús Comellas, Maria Jesús Cuñado, Maria Jesús Méndez Calmet, Maria Marín, Marta Ballvé i Martró, Marta Carrasco, Marta Pocino i Yuste, Marta Rútia, Martina Gasull i Masip, Mercè Ardiaca Burgués, Mercè Montero Gorro, Mercè Planelles, Meritxell Humbert, Meritxell Miquel, Meritxell Ruiz, Milagros Jonte, Miquel Clusellas, Miquel Pérez, Mireia Campos, Mireia Giménez, Mireia Grau Creus, Mireia Mestre, Mireia Zabala, Mònica Bertran Cortada, Montse Alguacil, Montse Arnau Rosanes, Montse Conejo, Montse Daviu, Montse Gómez Masana, Montse Palomar Negredo, Montse Sánchez Aroca, Montse Solé Dubé, Montse Tortades, Montse Vargas, Montserrat Carranza Buenafuente, Montserrat Daviu, Montserrat Ruiz, Nacho Pallás, Narcís Fluvià, Noèlia Fontana i Canovas, Núria Almirall Pérez, Núria Fontanilles, Oriol Clot Galí, Òscar Montes i Esteve, Òscar Pascual, Pasión-Gador Romero, Pati Sarrias, Pepita Matllo, Pere Mazarico, Pilar Alcalà, Pilar Melero, Rafel Sanchez, Ramon Pujades, Ramón Soley, Raquel Moreno, Ricard García, Rosa Adell Montanera, Rosa Beltran, Rosa Gavaldà, Rosalina Alcalde, Roser Martí, Sara Maroto, Sergi Hofland, Sílvia Caravaca, Susana Canet, Susana Ramoneda, Teresa Boada, Teresa Mª Roquet, Teresa Martínez, Teresa Romagosa, Toni Clapés, Txus Blanco, Victòria Dot, Xavier García-Duran, Xavier Pérez, Xesca Ventosa, Xus López-Arenas, Yolanda Ordóñez Guerrero i Yolanda Otal.

I, per últim, volem donar les gràcies als 1.228 membres de juntes d'AMPA, els 1.508 membres d'equips directius de centres i a les 1.500 famílies que han respost els qüestionaris de «Famílies amb veu».

INFORMES BREUS

- 1 **Les desigualtats educatives a Catalunya: PISA 2003**
Ferran Ferrer (dir.), Gerard Ferrer i José Luis Castel
- 2 **El paper crucial del professorat. Atraure, preparar i mantenir professors de qualitat**
OCDE. Polítiques d'Educació i de Formació
- 3 **El procés de normalització d'estrangers 2005. Balanç i perspectives**
Maria Helena Bedoya Muriel i Eduard Solé Alamarja
- 4 **Itineraris de formació i inserció laboral dels joves a Catalunya**
Rafael Merino i Maribel García
- 5 **Els imams de Catalunya: rols, expectatives i propostes de formació**
Jordi Moreras
- 6 **Sisena hora: una oportunitat o una dificultat per avançar?**
Joaquín Garín, Isabel Sánchez i Jesús Viñas
- 7 **Joves i política**
Núria Valls i Andrea Borison
- 8 **Els sistemes educatius als països d'origen de l'alumnat immigrant. Una aproximació**
Miquel Àngel Alegre, Ricard Benito i Sheila González
- 9 **Els plans educatius d'entorn: debats, balanç i reptes**
Miquel Àngel Alegre i Jordi Collet
- 10 **Formació i professionalització del professorat de secundària a Catalunya**
Gemma Tribó
- 11 **La desafecció política a Catalunya. Una mirada qualitativa**
Ismael Blanco i Pau Mas
- 12 **Històries d'immigració: la comprensió dels patrons de rendiment escolar dels joves immigrants nousvinguts**
Carola Suárez-Orozco i Marcelo Suárez-Orozco
- 13 **L'educació catalana a la premsa**
Jaume Carbonell i Sebarroja i Antoni Tort i Bardolet
- 14 **Simbologies en l'espai públic. Els debats sobre l'ús del *hijab* a Europa**
Jordi Moreras
- 15 **Actituds, comportament polític i xarxes organitzatives dels immigrants a la ciutat de Barcelona**
Laura Morales i Eva Anduiza (directores), Laia Jorba, Josep San Martín i Amparo González
- 16 **Les responsabilitats legals en les activitats educatives realitzades més enllà del temps lectiu**
Neus Soriano, Ramon Plandiura i Eva Izquierdo
- 17 **El salari de reserva de les dones desocupades a Catalunya**
Dídac Queralt Jiménez
- 18 **Models educatius familiars a Catalunya**
Javier Elzo Imaz (coordinador), María Teresa Laespada Martínez i Ana Martínez Pampliega
- 19 **L'escola del segle XXI. Una mirada des de la societat civil**
Mireia Cívís i Zaragoza, Jordi Riera i Román, Annabel Fontanet i Caparrós i Elena S. Ojando i Pons
- 20 **Les persones en situació de sense llar de Barcelona: perfils, estat de salut i atenció sanitària**
Joan Uribe i Sara Alonso
- 21 **Crònica de la Llei d'Educació de Catalunya**
Ramon Farré Roure
- 22 **De l'acollida a la ciutadania: la formació de la població adulta immigrada**
Xavier Aranda, Miquel Casanovas, Alfons Formariz (coordinador) i Pep Vidal
- 23 **El reagrupament familiar a Catalunya, una aproximació qualitativa**
Rosalina Alcalde, Andreu Domingo, Diana López, Jordi Bayona i Amparo González
- 24 **Trajectòries sociolaborals de la població immigrada. Factors explicatius**
Saraí Samper, Raquel Moreno (D-CAS, Col·lectiu d'Analistes Socials)
- 25 **L'opinió dels catalans sobre la immigració**
Mónica Méndez Lago

- 26 **Continuar o abandonar. L'alumnat estranger a l'educació secundària**
Carles Serra i Josep Miquel Palaudàrias
- 27 **Impacte de la crisi econòmica en la immigració internacional a Catalunya l'any 2008**
Andreu Domingo i Albert Sabater
- 28 **De l'aula d'acollida a l'aula ordinària. Orientacions per a la transició**
Ricard Benito Pérez i Sheila González Motos
- 29 **Educació i ascens social a Catalunya**
Xavier Martínez Celorrio i Antoni Marín Saldo
- 30 **Mercat de treball i polítiques actives d'ocupació**
Maria Caprile Elola-Olaso i Jordi Potrony Hernando
- 31 **Els patis de les escoles: espais d'oportunitats educatives**
IPA Espanya, Associació Internacional pel Dret dels Infants a Jugar
Imma Marín (directora), Cris Molins, Maite Martínez, Esther Hierro i Xavier Aragay
- 32 **Canvis a curt termini en la identificació nacional a Catalunya**
María José Hierro Hernández
- 33 **Les llengües a Catalunya, 2001-2005**
Albert Fabà i Mireia Llaberia
- 34 **Conciliar per educar**
Esther Sánchez Torres. Amb les aportacions de Cristina Brullet, Dolors Comas d'Argemir, Miquel Martínez i Sara Pons
- 35 **Famílies, escola i èxit. Millorar els vincles per millorar els resultats**
Jordi Collet i Antoni Tort (coordinadors)
- 36 **Nous comportaments residencials a les llars catalanes**
Cristina López Villanueva
- 37 **Competències lectores i èxit escolar**
Aurora Rincón Bonet
- 38 **Les escoles *magnet*. Una aposta per l'excel·lència i l'equitat**
Aina Tarabini (coordinadora)
- 39 **Educació avui. Indicadors i propostes de l'Anuari 2011**
Bernat Albaigés i Miquel Martínez
- 40 **A les tres a casa? L'impacte social i educatiu de la jornada escolar contínua**
Elena Sintes Pascual
- 41 **Crisi, desigualtats i benestar vulnerable. Anàlisi longitudinal del PaD (2003-2009)**
Xavier Martínez Celorrio i Antoni Marín Saldo
- 42 **Educació, competències i mercat de treball. Els reptes de Catalunya a partir de l'estratègia de l'OCDE**
Queralt Capsada (coordinadora), Kathrin Hoeckel i Luis Ortiz
- 43 **Esport i valors. Avaluació del programa FutbolNet a Catalunya, 2012-2013**
Albert Julià Cano i Maria Prat Grau
- 44 **Més que un gra de sorra. Les Associacions de Mares i Pares d'Alumnes (AMPA) a Catalunya**
Marta Comas (directora), Sandra Escapa, Carlos Abellán i Ana Alcantud
- 45 **L'agenda de la política educativa a Catalunya: una anàlisi de les opcions de govern (2011-2013)**
Xavier Bonal i Antoni Verger
- 46 **Liderar per aprendre. Del diàleg entre la recerca i la pràctica**
David Istance, Louise Stoll, Anna Jolonch, Màrius Martínez i Joan Badia
- 47 **Educació avui. Indicadors i propostes de l'Anuari 2013**
Bernat Albaigés Blasi i Miquel Martínez Martín
- 48 **Consells escolars i participació de les famílies a l'escola. Una lectura marcada per la LOMCE**
Marta Comas Sàbat (directora), Carlos Abellán Cano i Ramon Plandiura Vilacís
- 49 **Com participen mares i pares a l'escola? Diversitat familiar i d'implicació en educació**
Marta Comas Sàbat (directora), Sandra Escapa Solanas i Carlos Abellán Cano
- 50 **Polítiques educatives locals. El paper dels municipis en el nou context competencial i econòmic**
Florencia Kliczkowski (coordinadora), Bernat Albaigés Blasi i Ramon Plandiura Vilacís
- 51 **Llibre Blanc de la participació de les famílies a l'escola**
Marta Comas Sàbat (directora), Carlos Abellán Cano, Ana Alcantud Torrent i Sandra Escapa Solanas

Les famílies conformen un sector que reclama ser reconegut com a tal, amb capacitat d'incidència no només en la pròpia escola sinó també en el camp de les polítiques educatives. El *Llibre Blanc de la participació de les famílies a l'escola* recull tres objectius: aportar evidència del pes de les famílies a l'escola, generar un discurs comú i traçar un full de ruta per a vertebrar el sector.

Informes breus #51

«Famílies amb veu» és un projecte de recerca-acció que neix amb la intenció de conèixer i enfortir el paper de les famílies en el sistema educatiu.

Promogut per:

Amb la col·laboració de:

ISBN: 978-84-15526-51-3

9 788415 526513